

Podstawy Rachunkowości Finansowej Przedsiębiorstw

Podstawy Rachunkowości Finansowej Przedsiębiorstw

Piotr Bórawski
Aneta Bełdycka-Bórawska
Renata Burchart
Ireneusz Żuchowski

Łomża, 2023

Kolegium redakcyjne
dr hab. Andrzej Borusiewicz prof. Uczelni
Prof. dr. hab. Ryszard Zadernowski – Assistanteditor/Sekretarz
Prof. dr hab. Uladimir Skorina
Prof. dr hab. Bronisława Śeljuto

Recenzenci – Reviewers
Anna Łapińska

Projekt okładki mgr Igor Skrodzki

Seria Skrypty

Wydanie II – poprawione i uzupełnione

ISBN 978-83-967643-6-2

Copyright by Wydawnictwo MANS

Wydawnictwo Międzynarodowej Akademii Nauk Stosowanych w Łomży
Łomża, 2023

Ark. wyd. 6

Skład: Ewa K. Czetwertyńska

Druk: Drukarnia Kamil Borkowski, Łomża

Spis treści

Wstęp	7
1. Cechy, funkcje i zasady rachunkowości	8
1.1. Funkcje rachunkowości	10
1.2. Zasady rachunkowości	12
1.3. Pytania do rozdziału	15
2. Sprawozdanie finansowe	16
2.1. Bilans majątkowy	17
2.2. Rachunek zysków i strat	26
2.3. Rachunek przepływów pieniężnych (Cash flow)	28
2.4. Zadania do rozdziału	31
3. Koszty	37
3.1. Ewidencja kosztów	40
3.2. Podział kosztów	41
3.3. Analiza kosztów	43
3.4. Rachunek kosztów standardowych	44
4. Przychody	46
4.1. Przychody operacyjne	47
4.2. Pozostałe przychody operacyjne	47
4.3. Przychody finansowe	48
4.4. Zyski nadzwyczajne	49
5. Inwentaryzacja	51
5.1. Metody przeprowadzania inwentaryzacji	52
5.2. Rodzaje i częstotliwość inwentaryzacji	54
5.3. Procedura wykonywania inwentaryzacji	59
6. Operacje gospodarcze	61
6.1. Operacja a zdarzenie gospodarcze	61
6.2. Typy operacji bilansowych	65
6.3. Zasady ewidencji przychodów	66
6.4. Operacje wynikowe	67
6.5. Zadania do rozdziału	68

7. Konto księgowie	70
7.1. Podział kont księgowych	70
7.2. Dowody księgowe	72
7.3. Łączenie i podział kont	74
7.4. Wzory dokumentów księgowych	76
7.5. Poprawianie błędów księgowych	85
7.6. Zadania do rozdziału	87
8. Etapy prac w księgowości	93
8.1. Od bilansu otwarcia do bilansu zamknięcia	93
8.2. Ewidencja kosztów rodzajowych i przychodów	98
8.3. Amortyzacja	104
8.4. Ewidencja wyniku finansowego	108
8.5. Przykład księgowania od BO do BZ	109
8.6. Zadania do rozdziału	113
9. Wynik finansowy	118
9.1. Tworzenie wyniku finansowego	118
9.2. Rozliczenie i podział wyniku finansowego	122
10. Źródła finansowania działalności	124
10.1. Wewnętrzne i zewnętrzne źródła finansowania	124
10.2. Podwyższanie i obniżanie kapitałów (funduszy) własnych	128
11. Rozrachunki	131
11.1. Rozrachunki z tytułu podatku VAT	131
11.2. Rozrachunki z odbiorcami i dostawcami	132
11.3. Rozrachunki z pracownikami	133
11.4. Rozrachunki publicznoprawne	135
12. Rachunkowość rolna FADN (Farm Accountancy Data Network) .	136
12.1. Cel główny polskiego FADN	136
12.2. Klasyfikacja gospodarstw wg parametrów ekonomicznych	138
12.3. Podstawowe zasady obowiązujące w FADN	139
12.4. Bilans finansowy gospodarstwa rolnego	145
Literatura	154

Wstęp

Wysoka efektywność działalności gospodarczej wymaga ciągłego prowadzenia zapisów rachunkowych oraz zbierania informacji o kondycji finansowej przedsiębiorstw i gospodarstw rolnych. W procesie tym ważne miejsce zajmuje rachunkowość wykorzystująca główne źródła informacji o przedsiębiorstwie, takie jak bilans majątkowy, rachunek zysków i strat czy informacje dodatkowe.

Rachunkowość powiązana jest z działalnością gospodarczą. Ewolucja rachunkowości na przestrzeni dziejów świata postępowała sukcesywnie do zmian zachodzących w gospodarce świata. Rachunkowość wywodzi się od zapisów księgowych (rachunkowych), czyli notatek dotyczących wszelkich zachodzących zjawisk, operacji w działalności gospodarczej. Pierwotną przesłanką pojawienia się zapisów (notatek) rachunkowych była konieczność odciążenia pamięci ludzkiej.

Rachunkowość jest dyscypliną postrzeganą jako trudna i skomplikowana. Nie każda ewidencja jest rachunkowością. W zależności od formy prawnej i wielkości jednostki gospodarczej może istnieć obowiązek ewidencji uproszczonej lub ewidencji rachunkowej.

Mając na uwadze pozycję rachunkowości w działalności gospodarczej przedsiębiorstw, w opracowaniu przedstawiono jej znaczenie, funkcje i możliwe zastosowania. Struktura opracowania podporządkowana została głównym składnikom rachunkowości. Analizie poddano rachunkowość finansową.

Pozycja „Podstawy rachunkowości finansowej przedsiębiorstw” składa się z 12 rozdziałów. Stanowi ona formę połączenia zagadnień przedstawianych na ćwiczeniach oraz wykładach. W opracowaniu uwagę skupiono na funkcjach i zasadach rachunkowości oraz na sprawozdaniach finansowych. Dokonano charakterystyki bilansu majątkowego, rachunku zysków i strat oraz rachunku przepływów pieniężnych. W części dotyczącej rachunkowości finansowej opisano kolejno: koszty, przychody, inwentaryzację, operacje gospodarcze, konto, etapy prac w księgowości, wynik finansowy, źródła finansowania działalności oraz rozrachunki. Każdy z rozdziałów zawiera zadania, które można wykorzystać do praktycznej nauki rachunkowości.

Opracowanie przeznaczone jest, jako literatura podstawowa dostarczająca elementarnych informacji o funkcjonowaniu przedsiębiorstw w oparciu o prowadzoną rachunkowość. Może być ono przeznaczone dla studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych na kierunkach ekonomicznych, rolniczych, przyrodniczych i pokrewnych.

1. CECHY, FUNKCJE I ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Pojęcie rachunkowości ma wieloraki charakter. Rachunkowość ze względu na ważne znaczenie zasługuje na traktowanie jej jako dyscypliny naukowej. Obejmuje ona również swym zakresem system funkcjonowania jednostek gospodarczych¹.

Ze względów metodologicznych rachunkowość jest nauką, a równocześnie jest ona zorientowana na cel prowadzenia, którym przede wszystkim jest dostarczanie użytecznych informacji o jednostce gospodarczej i jej otoczeniu².

W Polsce rachunkowość rozwijała się pod wpływem rozwiązań zachodnioeuropejskich, zwłaszcza niemieckich do II wojny światowej, jak również rozwiązań wschodnich radzieckich od II wojny światowej do końca lat 80-tych XX wieku, oraz doświadczeń zagranicznych od początku lat 90-tych XX wieku opartych głównie na dyrektywach WE (EWG) i międzynarodowych standardach rachunkowości³.

Rachunkowość to system ciągłego i systematycznego gromadzenia, przetwarzania, prezentowania i interpretacji danych dotyczących procesów gospodarczych oraz ich wyników w wyodrębnionej jednostce gospodarczej⁴.

Rachunkowość jest traktowana jako system; posiada ustalony cel, składa się z określonych elementów (podsystemów) wzajemnie powiązanych oraz spełnia typowe funkcje systemów, obejmujące wejście, transformację, wyjście. Rachunkowość przedstawia sytuację majątkową i finansową jednostek gospodarczych oraz ich wyniki finansowe, a także zachodzące w nich zjawiska i procesy⁵.

Rachunkowość z samej swej natury jest wyposażona w tkwiące w niej samoistne mechanizmy kontrolne, które mogą być uruchomione w jej zastosowaniu praktycznym i wykorzystane w zarządzaniu jednostkami gospodarczymi. Kontrolna funkcja rachunkowości ujawnia się na płaszczyźnie integracji rachunkowości i kontroli wewnętrznej, jako wyraz licznych i ścisłych związków łączących obie dziedziny. Kontrolna funkcja rachunkowości wynika z trzech

¹ M. Dobija, *Rachunkowość zarządcza i controlling*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997, s. 24.

² K. Sawicki (red.), *Rachunkowość finansowa*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1999.

³ E. Nowak, *Rachunkowość jako system informacyjny przedsiębiorstwa*, Prace Naukowe AE, Nr 690, Wrocław 1994, s. 79.

⁴ B. Padurek, *Zasady rachunkowości*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2009, s. 3.

⁵ Ibidem s. 5.

źródeł i oddziałują w trzech kierunkach. Źródłami tymi są: istota praktyki rachunkowości, polityka rachunkowości oraz regulacje wewnętrzne w odniesieniu do rachunkowości. Oddziaływanie zaś może być: prewencyjne, ingerencyjne i interwencyjne. Narzędziem realizacji kontrolnej funkcji rachunkowości jest kontrola finansowo-księgową⁶. Celem rachunkowości jest zaspokojenie potrzeb informacyjnych różnych użytkowników. Ewidencja procesów gospodarczych przyczynia się również do zabezpieczenia majątku przed zniszczeniem lub przywłaszczeniem oraz wpływa na racjonalne jego wykorzystanie.

W literaturze przedmiotu można znaleźć bardzo różne określenia funkcji rachunkowości, z tym że najczęściej są wymienione funkcje takie jak funkcja fiskalna i funkcja pozafiskalna, nazywane podstawowymi. W ramach funkcji pozafiskalnej wymienione są jako odrębne funkcje: dystrybucyjna, stabilizacyjna oraz koordynacyjna⁷.

Najważniejsze cechy rachunkowości, jako systemu to:

- przeprowadzanie analiz w mierniku pieniężnym, co skutkuje ujednoczeniem zapisów,
- wykorzystanie głównych dokumentów księgowych służących jako podstawa do zapisu operacji gospodarczych, co pozwala na zwiększenie wiarygodności zapisów księgowych,
- wykorzystanie kont księgowych do zapisów księgowych i wykorzystanie obowiązujących norm i zasad do prowadzenia tych zapisów,
- stosowanie zasady podwójnego zapisu na kontach, po przeciwnych stronach kont i w tej samej kwocie, co ułatwia kontrolę urzędów księgowych,
- prowadzenie inwentaryzacji służącej do kontroli rachunkowości, którą regulują odpowiednie przepisy prawne⁸.

W rachunkowości można wyróżnić następujące działy:

- księgowość,
- kalkulację kosztów,
- sprawozdawczość.

⁶ T. Kiziukiewicz, *Rachunkowość w zarządzaniu jednostkami gospodarczymi*, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2007, s. 29.

⁷ N. Gajl, *Finanse i prawo finansowe*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1992 s. 55

⁸ B. Olszak, *Rachunkowość finansowa*, Wyższa Szkoła Zarządzania i Przedsiębiorczości, Łomża 1999, s. 8.

1.1. Funkcje rachunkowości

Rachunkowość spełnia wiele funkcji. Najważniejsze z nich to:

– funkcja informacyjna

Informacyjna funkcja w rachunkowości polega na dostarczeniu informacji wspomagających proces zarządzania⁹. Odbiorcami informacji są najczęściej kierownicy jednostek a same informacje pochodzą z komórek wewnętrznych zajmujących się sprawozdawczością finansową. Informacje te powinny podlegać procesom ujednolicenia tak, aby ich użytkownicy posiadali precyzyjną wiedzę na temat wyników przedsiębiorstwa, która umożliwiłaby podejmowanie bardziej trafnych decyzji¹⁰. Rachunkowość powinna swym zasięgiem wspomóc system zarządzania przedsiębiorstwem. Rachunkowość jest systemem umożliwiającym poznanie obrazu funkcjonowania przedsiębiorstwa¹¹.

– funkcja kontrolna

Kontrolna funkcja w rachunkowości dostarcza informacji o kosztach i wynikach finansowych. Wyróżniamy następujące rodzaje kontroli:

1. Wstępna – mająca miejsce przed rozpoczęciem działalności, czyli przed oceną wyników finansowych i kosztów,
2. Bieżąca – podczas trwającej działalności i ocenie faktycznie osiągniętych przychodów oraz ponoszonych kosztów,
3. Wynikowa – której pomiar odbywa się po zakończonej działalności i obejmuje poniesione koszty oraz uzyskane przychody¹².

Funkcja kontrolna rachunkowości jest ważna dla funkcjonowania przedsiębiorstwa, ponieważ przyczynia się do ochrony mienia i zabezpiecza majątek przed zniszczeniem oraz przyczynia się do jego bardziej racjonalnego wykorzystania. Ważną rolę odgrywają tutaj dokumenty źródłowe, które powinny charakteryzować się kompletnością oraz prawdziwością. Pomocna w zarządzaniu majątkiem jest cecha elastyczności dotycząca rachunkowości ponieważ przyczynia się ona do uszczegółowienia *ewidencji składników majątkowych i różnych zmian, które w nich występują na skutek operacji gospodarczych*¹³.

⁹ E. Nowak, *Rachunkowość kurs podstawowy*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007, s. 14.

¹⁰ A. Jaklik, B. Micherda, *Zasady rachunkowości*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1997, s. 11.

¹¹ E. Nowak, *Rachunkowość. Kurs podstawowy*, op. cit. s. 15.

¹² E. Nowak, *Rachunkowość. Kurs podstawowy*, op. cit. s. 16.

¹³ A. Jaklik, B. Micherda, *Zasady rachunkowości*, op. cit. , s. 12.

– funkcja sprawozdawczo-analityczna

Funkcja ta dotyczy sporządzania sprawozdań i ich udostępniania odbiorcom. Należą do nich: urzędy skarbowe, statystyka państwowa, akcjonariusze, kontrahenci czy udziałowcy. Dane dotyczące przedsiębiorstwa dostarczają informacji, które mogą być przedmiotem analiz przeprowadzanych przez odbiorców informacji, a dotyczących wyników działalności gospodarczej¹⁴.

Funkcja sprawozdawczo-analityczna dostarcza informacji dla odbiorców wewnętrznych oraz zewnętrznych w postaci raportów. Najważniejszymi sprawozdaniami opisującymi zasoby przedsiębiorstwa i wyniki jego działalności są bilans majątkowy oraz rachunek zysków i strat oraz raporty obejmujące swym merytorycznym zakresem wybrane problemy¹⁵.

Funkcja sprawozdawczo-analityczna rachunkowości powinna prowadzić do wniosków i uogólnień posiadających wartość informacyjną. Jest ona powiązana z funkcją kontrolną i funkcją informacyjną i pozwala na ocenę funkcjonowania przedsiębiorstwa oraz efektywności wykorzystania posiadanych składników majątkowych¹⁶.

– funkcja dowodowa

Dowodowa funkcja rachunkowości jest praktycznie wykorzystywana przez sądy i urzędy skarbowe podczas postępowań sądowych lub podatkowych. Następuję wówczas analiza informacji pochodzących z urzędów księgowych a w konsekwencji przekłada się na podejmowane decyzje. Jak podaje Nowak *dzięki obowiązkowi archiwizowania dokumentów księgowych istnieje możliwość odnalezienia dowodów każdego zdarzenia gospodarczego zaistniałego w przedsiębiorstwie*¹⁷. Funkcja dowodowa rachunkowości polega na: prowadzeniu zapisów księgowych na podstawie wiarygodnych źródeł informacji, przechowywaniu dokumentów oraz ich udostępnianiu dla potrzeb odbiorców.

– funkcja rozliczeniowa

Sprowadza się do analizy należności i zobowiązań w relacjach do innych podmiotów gospodarczych. Firmy zobowiązane są do rozliczania z: budżetem państwa (wykorzystanie środków produkcji, wyniki finansowe), pracownikami wykonującymi prace (zadania i obowiązki), instytucjami finansowymi

¹⁴ K. Sawicki (red.) *Rachunek kosztów*, T. 1, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 1996, s. 15.

¹⁵ E. Nowak, *Rachunkowość. Kurs podstawowy...* op. cit., s. 16.

¹⁶ A. Jaklik, B. Micherda, *Zasady rachunkowości...* op. cit., s. 12.

¹⁷ E. Nowak, *Rachunkowość. Kurs podstawowy...* op. cit., s. 16.

(pożyczki, kredyty, dzierżawa), czy innymi przedsiębiorstwami (dostawy, usługi lub świadczenia)¹⁸.

– funkcja motywacyjna

Umożliwia ona dostarczenie informacji o wynikach finansowych i ponoszonych kosztach, co ma wpływ na kształtowanie systemu motywacji w przedsiębiorstwie, opracowanie odpowiednich narzędzi i zaangażowanie w realizację zadań. Rachunkowość dostarcza więc informacji niezbędnych do usprawnienia procesu zarządzania przedsiębiorstwem na każdym szczeblu kierowania i prowadzenia przedsiębiorstwa. Informacje są więc wykorzystywane w zależności od powstałych potrzeb i rodzaju odbiorców.

1.2. Zasady rachunkowości

Literatura przedmiotu wyszczególniła osiem podstawowych zasad rachunkowości, do których należą:

1. Zasada memoriałowa oraz zasada kasowa.
1. Zasada pełnego ujawniania.
2. Zasada współmierności.
3. Zasada periodyzacji.
4. Zasada ostrożności wyceny.
5. Zasada rozgraniczenia.
6. Zasada udokumentowania zapisów księgowych.
7. Zasada ciągłości funkcjonowania czyli „porównywalności”.

Zasada memoriałowa oraz zasada kasowa

Zasada memoriałowa odnosi się do sytuacji, w której przychody i koszty ewidencjonuje się w momencie ich wystąpienia. Oznacza ona, że koszt nie jest równoznaczny z wydatkowaniem pieniędzy, a przychód z wpływem gotówki. W księgach ujmuje się więc wszystkie przychody i koszty *dotyczące danego roku obrotowego, niezależnie od terminu ich zapłaty*¹⁹.

Zasada kasowa (ang. *cash basis*) – polega na zaliczaniu do przychodów danego okresu tylko tych przychodów, które nastąpiły w wyniku rzeczywistego wpływu środków pieniężnych do kasy lub na rachunek bankowy przedsiębiorstwa. To samo dotyczy poniesionych kosztów, a więc ujmowania w księgach danego okresu sprawozdawczego tylko tych kosztów, które są związane

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ M. Niewiadoma, Rachunkowość teoria ogólna zadania z rozwiązaniami, Difin, Warszawa, s. 27.

z rzeczywiście wypłatą środków pieniężnych (np. z kasy, z banku). Nie ma ona zastosowania przy prowadzeniu ksiąg rachunkowych w przedsiębiorstwach. Natomiast ma nadal zastosowanie w rachunkowości budżetowej. Zasada ta jest przeciwieństwem zasady memoriałowej.

Zasada pełnego ujawniania

Zasada ta odnosi się do zachowania kompletności informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych oraz do ich wiarygodności. Według ustawy o rachunkowości jednostki gospodarcze powinny przedstawiać sytuację majątkową i finansową przedsiębiorstwa w sposób rzetelny i jasny oraz *ujmować operacje gospodarcze w księgach rachunkowych i sprawozdaniach finansowych zgodnie z ich treścią ekonomiczną*²⁰. Wersje porównawcza i kalkulacyjna są przykładem zastosowania zasady pełnego ujawniania.

Zasada współmierności

Zgodnie z zasadą memoriału, ceny zużytych nakładów (koszty) powinny być utrzymywane dopóty, dopóki wzrost wartości jest uwzględniany przez zastąpienie ich cenami sprzedaży. Inaczej mówiąc, koszty powinny być uznane w tym okresie, w którym jest uznawany związany z nimi przychód. Taka wzajemna relacja przychodów oraz kosztów prowadzi do sformułowania zasady współmierności, np. kosztem finansowym przypisujemy przychody finansowe. Zasada współmierności wynika z faktu okresowego rejestrowania transakcji wynikowych w księgach rachunkowych i wykazywania w sprawozdaniu finansowym wyniku księgowego²¹.

Zasada periodyzacji

Zobowiązuje do prowadzenia ewidencji zdarzeń gospodarczych z podziałem na okresy czyli rok obrotowy i okresy sprawozdawcze. operacje powinny być zaksięgowane zgodnie z terminami by móc sporządzić zestawienie obrotów i sald księgi głównej wymaganych sprawozdań, deklaracji podatkowych a także do dokonania niezbędnych rozliczeń. Na koniec roku obrotowego sporządzane jest sprawozdanie finansowe, które umożliwia dokonanie porównań z okresami wcześniejszymi²².

²⁰ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (art. 4 ust. 1-2)

²¹ J. Turyna, *Rachunkowość finansowa*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2008.

²² Z. Fedak, *Zasady wyceny pasywów bilansu oraz ustalanie wyniku finansowego*, „Rachunkowość”, Zeszyt Specjalny, Warszawa 1999.

Zasada ostrożności wyceny

Zasada ostrożności dotyczy wyceny składników majątkowych przedsiębiorstwa oraz ustalenia jego wyniku finansowego. W tym celu należy w wyniku finansowym uwzględnić następujące składniki²³:

- *zmniejszenie wartości użytkowej lub handlowej składników aktywów, tym również dokonywane w postaci odpisów amortyzacyjnych (umorzeniowych),*
- *wyłącznie niewątpliwe pozostałe przychody operacyjne i zyski nadzwyczajne,*
- *wszystkie poniesione pozostałe koszty operacyjne i straty nadzwyczajne,*
- *rezerwy na znane jednostce ryzyko, grożące straty oraz skutki innych zdarzeń.*

W funkcjonowaniu przedsiębiorstw zachodzą zdarzenia podwyższające i zmniejszające wynik finansowy i są one inaczej traktowane. Przy ustalaniu wartości majątku, przychodów i kosztów przyjmuje się raczej wariant pesymistyczny. Wartość majątku, przychodów, kosztów, wyniku finansowego nie podlega skorygowaniu o stopę inflacji w danym okresie. Sprawozdania finansowe składane na zewnątrz sporządzane są według zasady nominalizmu.

Zasada ostrożności wyceny polega bowiem na tym, aby nie zaniżać kosztów, strat nadzwyczajnych i zobowiązań i nie zawyżać przychodów, zysków nadzwyczajnych i aktywów.

Zasada rozgraniczenia

Zasada rozgraniczenia mówi o oddzielnym wykazywaniu ważnych kategorii ekonomicznych w rachunkowości. Wszelkie rozliczenia w postaci należności i zobowiązań z kontrahentami powinny być przedstawiane oddzielnie. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku przedstawiania składników bilansu majątkowego oraz rachunku zysków i strat. *W sprawozdaniu finansowym, bowiem występują pozycje, które przedstawia się netto, pokazując zysk lub stratę na danej pozycji. Przykładem tego są np. zyski i straty z tytułu różnic kursowych albo zysk/strata ze zbycia niefinansowych aktywów trwałych. Wyjątków tych jest jednak stosunkowo niewiele*²⁴.

²³ M. Jankowska, *Zasady rachunkowości a zasady prawa podatkowego*, Roczniki Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu 2005.

²⁴ K. Krześniak, *Podstawy rachunkowości. Podręcznik do nauki zawodów: technik agrobiznesu, technik obsługi turystycznej, technik hotelarstwa*, PWN, Warszawa 2006.

Zasada udokumentowania zapisów księgowych

Zasada udokumentowania zapisów księgowych mówi o konieczności posiadania dokumentów w przypadku wystąpienia operacji gospodarczej, np. *paragonu rachunku lub faktury, które „powinny być wystawiane w sposób stary, czytelny i trwały”*. Językiem wystawiania dowodów księgowych jest język polski, chociaż w przypadku wystąpienia operacji z kontrahentami zagranicznymi dopuszcza się wystawianie dokumentów w innym języku. Dokumenty należy przechowywać w siedzibie jednostki. Przechowywane dokumenty służą, jako materiał źródłowy w przypadku kontroli Urzędu Skarbowego.

Zasada ciągłości funkcjonowania czyli „porównywalności”

Dotyczy ona sytuacji, w której porównuje się wyniki finansowe oraz sprawozdania finansowe w poszczególnych latach, które powinny być dostępne i możliwe do wykorzystania. Oznacza to w praktyce stosowanie tych samych sposobów wykonywania dokumentów księgowych²⁵.

1.3. Pytania do rozdziału

1. Scharakteryzuj pojęcie rachunkowości przedsiębiorstw?
2. Wymień zasady rachunkowości i je scharakteryzuj?
3. Porównaj funkcje rachunkowości?

²⁵ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, (art. 5 pkt. 1).

2. SPRAWOZDANIE FINANSOWE

Głównym źródłem informacji o przedsiębiorstwie są sprawozdania finansowe. Są to dokumenty źródłowe, które przedstawiają sytuację ekonomiczną przedsiębiorstwa. Informacje pochodzące ze sprawozdań finansowych wspomagają proces podejmowania decyzji w przedsiębiorstwie oraz służą odbiorcom zewnętrznym np. Urzędowi Skarbowym. Sprawozdawczość ma postać rzeczową i finansową. Źródłem informacji dla sprawozdawczości rzeczowej jest statystyka i rachunek operatywny, a dla finansowej księgowość i kalkulacja.

Sprawozdaniem finansowym nazywa się wyniki finansowe jednostki gospodarczej, które przedstawione są zgodnie z zasadami rachunkowości. Sporządza się je na dzień bilansowy (koniec roku obrachunkowego lub inny dzień zamknięcia ksiąg, wynikający z przepisów prawa podatkowego). Sprawozdanie finansowe sporządza się w języku polskim oraz w walucie polskiej.

Sprawozdawczość obejmuje zestawienia liczbowe, sporządzane jednorazowo lub okresowo dla celów statystycznych i kontroli działalności, przekazywane głównie na zewnątrz w formie wypełnionych formularzy sprawozdawczych, jak też meldunków i raportów. Obejmuje ona sprawozdawczość rzeczową i sprawozdawczość finansową²⁶. Podstawę podziału sprawozdawczości stanowi przede wszystkim źródło, z którego czerpane są informacje. Źródłem tej pierwszej jest tzw. rachunek operatywny i statystyka natomiast dla sprawozdawczości finansowej – dane księgowości i kalkulacje.

Sprawozdanie finansowe zatem wiąże się z funkcją informacyjną w rachunkowości. Jest dokumentem zestawiającym dane liczbowe, które dostarczają informacji na temat sytuacji majątkowej, finansowej jak i dochodowej jednostki, według ściśle określonych terminów, zasad i wzorów zgodnych m.in. z ustawą o rachunkowości.

Najważniejsze cechy sprawozdania finansowego to²⁷:

- Rzetelność – czyli przedstawienie danych zgodnych z rzeczywistością,
- Kompletność – powinno obejmować wyniki całorocznej działalności oraz zmian w strukturze majątku i źródeł jego finansowania,
- Przejrzystość – sprawozdanie powinno mieć charakter uporządkowany, a dane należy pogrupować w odpowiednie kategorie,

²⁶ K. Sawicki (red.), *Podstawy rachunkowości*, Warszawa 1996, s. 272.

²⁷ A. Jaklik, B. Micherda, *Zasady rachunkowości...* op. cit., Warszawa 1997.

- Jednolitość – oznacza sporządzenie sprawozdania według jednolitych zasad, tak, aby było możliwe porównywanie podmiotów działających w różnych branżach,
- Terminowość – sprawozdanie powinno być przygotowane w wyznaczonym terminie,
- Sprawdzalność – to konieczność przechowywania dokumentacji tak, aby była możliwość sprawdzenia danych z informacjami źródłowymi,
- Ciągłość – oznacza systematyczność przygotowania sprawozdań tak, aby była możliwość ich porównywania w następujących po sobie okresach.

Każde sprawozdanie finansowe powinno zawierać informacje o jednostce gospodarczej, czyli *nazwę, adres i numer statystyczny jednostki sporządzającej sprawozdanie określenie momentu lub okresu sprawozdawczego i datę sporządzenia, a także podpisy osób odpowiedzialnych za sporządzenia sprawozdania*²⁸.

Przedsiębiorstwa przygotowują sprawozdania finansowe w dniu zamknięcia ksiąg, czyli w dniu kończącym rok²⁹. Bilans zamknięcia starego roku jest jednocześnie bilansem otwarcia dla nowego roku. W skład corocznego sprawozdania w jednostkach gospodarczych wchodzi³⁰:

- Bilans,
- Rachunek zysków i strat,
- Rachunek przepływów pieniężnych,
- Zestawienie zmian w kapitale (funduszu) własnym,
- Dodatkowe informacje i objaśnienia, a także wprowadzenia do sprawozdania finansowego.

2.1. Bilans majątkowy³¹

Bilans jest to zestawienie aktywów (majątku firmy) i pasywów (źródeł pochodzenia majątku) na określony dzień, w określonej przez Ustawę o Rachunkowości formie.

Bilans majątkowy jest podstawowym dokumentem przedstawiającym stan majątkowy przedsiębiorstwa. Składa się z dwóch części. Pierwszą stanowią aktywa, a drugą źródła finansowania czyli pasywa.

²⁸ Międzynarodowe Standardy Rachunkowości 1999, International Accounting Standards Committee, London 1999, s. 1360.

²⁹ I. Olchowicz, *Podstawy rachunkowości...* op. cit. 2009.

³⁰ Ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (art. 45).

³¹ Rozdział pochodzi z opracowania P. Bórawski, I. Żuchowski, *Podstawy metod wyceny przedsiębiorstw*. Wydawnictwo WSES w Ostrołęce 2009.

Bilans przedstawia obraz sytuacji majątkowej, finansowej i dochodowej. Jest on jednocześnie dokumentem księgowym oraz częścią sprawozdania finansowego. Sporządzany jest na koniec roku obrotowego, w ramach rocznych zamknięć bilansowych. Zgodnie z zasadą ciągłości bilansowej, bilans zamknięcia jednego roku obrotowego jest wtedy bilansem otwarcia następnego roku obrotowego (o ile nie występują np. ustawowe zmiany metodyczne wymagające przekształcenia bilansu)³². Bilans może być jednak sporządzony w trakcie roku obrotowego, w sytuacjach wyjątkowych np. łączenia lub podziału jednostek, sprzedaży, likwidacji lub upadłości jednostki. Wielkość i struktura majątku oraz wielkość i struktura kapitałów są podstawą podejmowania decyzji zmierzających do wzrostu wartości kapitału zaangażowanego w firmie. Ocena zasobów podmiotu, ujęta w bilansie, musi być połączona z oceną wielkości strumieni pieniężnych, które zawiera rachunek wyników.

Aktywa dzieli się na majątek trwały i obrotowy. Majątek trwały obejmuje składniki użytkowane dłużej niż rok: budynki, maszyny, środki transportu, wartości niematerialne i prawne, posiadane papiery wartościowe długoterminowe, itp. Aktywa trwałe charakteryzują się dłuższym niż rok wykorzystaniem w przedsiębiorstwie a ich wartość jednostkowa w aktualnym systemie prawnym powinna wynosić powyżej 3 500 zł³³.

Natomiast majątek obrotowy obejmuje: zapasy, gotówkę, posiadane krótkoterminowe papiery wartościowe, lub przeznaczone do obrotu. Zasadą, według której zestawione są aktywa to rosnąca płynność. **Wartość** aktywów powinno być na właściwym poziomie tak aby mogły one w przyszłości generować korzyści ekonomiczne³⁴.

Drugą grupę bilansu majątkowego stanowią pasywa, rozumiane jako źródła finansowania przedsiębiorstwa, a zestawia się je według rosnącej wymagalności **splaty**. W skład pasywów wchodzi: kapitał własny, rezerwy, zobowiązania długoterminowe, zobowiązania krótkoterminowe i fundusze specjalne, rozliczenia międzyokresowe i przychody przyszłych okresów.

³² G. Borowska, *Zasady rachunkowości*, WSiP Warszawa 2006, s. 207.

³³ J. Matuszewicz, P. Matuszewicz, *Rachunkowość od podstaw*, Zespół Doradców Finansowo-Księgowych „Finans-Servis”, Warszawa 2003, s. 17.

³⁴ G. Borowska, *Zasady rachunkowości*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2006, s. 18; Z. Kołaczyk, *Rachunkowość przedsiębiorstw*, Wydawnictwo eMPi, Poznań 2001, s. 120.

Bilans majątkowy

AKTYWA

A. Aktywa trwałe

I. Wartości niematerialne i prawne

1. Koszty zakończonych sukcesem prac rozwojowych
2. Dodatnia wartość firmy
3. Inne wartości niematerialne i prawne (licencje, patenty, koncesje, znaki towarowe, prawa autorskie)
4. Zaliczki na wartości niematerialne i prawne

II. Rzeczowe aktywa trwałe

1. Środki trwałe
 - a) grunty (w tym prawo wieczystego użytkowania gruntu)
 - b) budynki, budowle, spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu
 - c) urządzenia techniczne i maszyny
 - d) środki transportu
 - e) inne środki trwałe (inventarz żywy)
2. Środki trwałe w budowie (budowa, montaż, ulepszanie)
3. Zaliczki na środki trwałe w budowie

III. Należności długoterminowe

IV. Inwestycje długoterminowe

1. Nieruchomości
2. Wartości niematerialne i prawne
3. Długoterminowe aktywa finansowe (udziały i akcje)
 - b) inne papiery wartościowe (obligacje)
 - c) udzielone pożyczki, lokaty długoterminowe
 - d) inne długoterminowe aktywa finansowe (czeki, weksle, bony handlowe powyżej 12 miesięcy)

V. Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe

1. Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego
2. Inne rozliczenia międzyokresowe

B. Aktywa obrotowe

I. Zapasy

1. Materiały
2. Półprodukty i produkty w toku
3. Produkty gotowe
4. Towary

5. Zaliczki na dostawy

II. *Należności krótkoterminowe*

1. Z tytułu dostaw i usług o okresie spłaty:

- a) do 12 miesięcy
- b) powyżej 12 miesięcy

2. Z tytułu podatków, dotacji, ceł, ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych oraz innych świadczeń

3. Inne

4. Dochodzone na drodze sądowej

III. *Inwestycje krótkoterminowe*

1. Krótkoterminowe aktywa finansowe

- a) udziały i akcje
- b) inne papiery wartościowe
- c) udzielone pożyczki, lokaty krótkoterminowe (3-12 miesięcy)
- d) inne krótkoterminowe aktywa finansowe (czeki, weksle od 3 do 12 miesięcy)

2. Środki pieniężne i inne aktywa pieniężne

- a) środki pieniężne w kasie i na rachunkach bankowych
- b) inne środki pieniężne (czeki, weksle do 3 miesięcy)
- c) inne aktywa pieniężne (lokaty do 3 miesięcy, odsetki niekapitalizowane od lokat, obligacji)

IV. *Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe*

C. Należne wpłaty na kapitał podstawowy

D. Udziały (akcje) własne

PASYWA

A. Kapitał (fundusz) własny

I. *Kapitał (fundusz) podstawowy*

II. *Kapitał (fundusz) zapasowy*

III. *Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny*

IV. *Pozostałe kapitały (fundusze) rezerwowe*

V. *Zysk (strata) z lat ubiegłych*

VI. *Zysk (strata) netto*

VII. *Odpisy z zysku netto w ciągu roku obrotowego (wielkość ujemna)*

B. Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania

I. Rezerwy na zobowiązania

1. Rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego
2. Rezerwa na świadczenia emerytalne i podobne (długoterminowe i krótkoterminowe)
3. Pozostałe rezerwy (długoterminowe i krótkoterminowe)

II. Zobowiązania długoterminowe

1. Kredyty i pożyczki
2. Z tytułu emisji dłużnych papierów wartościowych
3. Inne zobowiązania finansowe

III. Zobowiązania krótkoterminowe

1. Kredyty i pożyczki
2. Z tytułu emisji dłużnych papierów wartościowych
3. Inne zobowiązania finansowe
4. Z tytułu dostaw i usług, o okresie wymagalności:
 - a) do 12 miesięcy
 - b) powyżej 12 miesięcy
5. Zaliczki otrzymane na dostawy
6. Zobowiązania wekslowe
7. Z tytułu podatków, ceł, ubezpieczeń i innych świadczeń
8. Z tytułu wynagrodzeń
9. Inne
10. Fundusze specjalne (Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych)

IV. Rozliczenia międzyokresowe

1. Ujemna wartość firmy
2. Inne rozliczenia międzyokresowe
 - a) długoterminowe
 - b) krótkoterminowe

Na **wartości niematerialne i prawne** składają się: koszty zakończonych sukcesem prac rozwojowych, dodatnia wartość firmy, znaki towarowe, patenty, oprogramowanie komputerowe, prawa autorskie, itp. Wartość firmy jest to różnica między ceną nabycia jednostki, a wartością godziwą (rynkową) przejętych aktywów netto (dodatnia różnica stanowi aktywa, ujemna pasywa). Aktywa netto stanowią różnicę między sumą aktywów jednostki a sumą zobowiązań i odpowiadają kapitałowi (funduszowi) własnemu.

Rzeczowy majątek trwały jest najczęściej w przedsiębiorstwie reprezentowany przez posiadane i budowane środki trwałe: budynki, budowle, maszyny, urządzenia, środki transportu, narzędzia, inwentarz żywy, prawa wieczystego użytkowania gruntów oraz prawa do lokalu mieszkalnego. Rzeczowe aktywa trwałe są wykorzystywane w przedsiębiorstwie dłużej niż rok³⁸, a wycenia się je głównie według wartości netto, czyli różnicy wartości brutto i wielkości umorzenia³⁹.

Należności długoterminowe to należności o terminie spłaty powyżej roku licząc od dnia bilansowego. W bilansie przygotowywanym zgodnie z polską ustawą o rachunkowości występuje jednak pewne odstępstwo od tej reguły, gdyż jako długoterminowych nie ujmuje się należności z tytułu dostaw i usług, które zawsze zaliczane są do należności krótkoterminowych, ale osobno w nich wyodrębniane⁴⁰.

Inwestycje długoterminowe obejmują składniki majątku takie jak: lokaty długoterminowe, udzielone pożyczki długoterminowe, papiery wartościowe (akcje, udziały, obligacje, bony skarbowe). Główną korzyścią z posiadania tych aktywów jest przyrost ich wartości lub przychody płynące ze sprzedaży tych walorów. Nieruchomości i wartości niematerialne i prawne, nie użytkowane przez jednostkę, lecz nabyte w celu osiągnięcia korzyści ekonomicznych (przychód, przyrost wartości, inne pożytki) zgodnie z ustawą o rachunkowości prezentowane są w bilansie w grupie inwestycji długoterminowych.

Drugą grupę aktywów przedsiębiorstw stanowi **majątek obrotowy**, który zużywa się najczęściej całkowicie w jednym procesie produkcyjnym lub w jednym roku obrachunkowym. Aktywa obrotowe zmieniają swoją formę uczestnicząc w procesie produkcji i zostają przekształcone w produkty gotowe. Majątek obrotowy dzieli się na: zapasy, należności krótkoterminowe, środki pieniężne oraz inwestycje krótkoterminowe.

Zapasy są to składniki majątku obrotowego, do których zalicza się: towary, materiały, produkty gotowe oraz produkcję w toku i produkcję niezakończoną.

Materiały zużywają się w jednym cyklu produkcyjnym i należą do nich: materiały podstawowe, materiały pomocnicze, części zapasowe maszyn i urządzeń, paliwo, opakowania.

³⁸ P. Bórawski, *Ocena składników bilansu majątkowego przedsiębiorstw na przykładzie województwa warmińsko-mazurskiego*, *Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej* Nr 64, SGGW w Warszawie, Warszawa 2008, s. 215-225.

³⁹ G. Michalski, *Analiza i ocena sytuacji finansowej MSP* (w:) W. Pluta (red.) *Finanse małych i średnich przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa 2004, s. 37.

⁴⁰ http://www.findict.pl/academy/rachunkowosc/podstawy_rachunkowosci/bilans/aktywa.php. data dostępu 15.01.2015.

Produkty gotowe są to dobra wytworzone w procesie produkcji i są sprzedawane na rynku.

Towary nie zmieniają swojej formy i są przeznaczone do sprzedaży w firmach handlowych.

Produkcja niezakończona obejmuje produkty w toku i półfabrykaty (półprodukty), które zmieniają swoją formę w trakcie wytwarzania.

Należności krótkoterminowe są to należne przedsiębiorstwu środki pieniężne za sprzedaż produktów oraz towarów, które powinny mu zostać przekazane w podziale na okresy: do 12 miesięcy i powyżej 12 miesięcy.

Środki pieniężne to środki na rachunku bankowym lub w kasie.

Inwestycje krótkoterminowe są to środki finansowe przeznaczone na zakup papierów wartościowych (akcji, obligacji), które przeznaczone są do obrotu (odsprzedaży) w czasie krótszym niż rok.

Warto zauważyć, że nowelizacja Ustawy o rachunkowości z dnia 23 lipca 2015 r. wprowadziła dość istotne zmiany w strukturze bilansu³⁵. Należne wpłaty na kapitał (fundusz) podstawowy oraz udziały (akcje) własne – ujmowane dotychczas jako elementy pasywów, w szczególności kapitału własnego (wielkość ujemna) – zostały umieszczone jako samodzielne grupy C i D (wielkości dodatnie) w aktywach bilansu. Wydaje się, że przyjęcie takiego rozwiązania jest merytorycznie bardziej uzasadnione³⁶. Wprowadzone zmiany do układu bilansu miały zastosowanie po raz pierwszy do sprawozdań finansowych sporządzanych za rok obrotowy rozpoczynający się od 1 stycznia 2016 r.

Majątek przedsiębiorstwa ma swoje źródła finansowania, które nazywamy pasywami. Stanowią je kapitały własne i kapitały obce.

Kapitały własne są to środki finansowe wniesione przez właściciela do przedsiębiorstwa. W skład kapitałów własnych wchodzi również wypracowany w wyniku działalności gospodarczej zysk, który jest najczęściej przeznaczony na rozwój przedsiębiorstwa. W przedsiębiorstwach państwowych i spółdzielniach kapitały własne przyjmują nazwę funduszy.

Kapitały własne stanowią kapitały powierzone jednostce przez założycieli i określone są jako kapitały podstawowe np. w spółkach kapitałowych (akcyjna i z o.o.) – kapitał zakładowy, w spółkach jawnych, komandytowych, partnerskich – kapitał wspólników.

³⁵ Ustawa z dnia 23 lipca 2015 r. o zmianie ustawy o rachunkowości oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r., poz. 1333).

³⁶ A. Bartoszewicz, R. Burchart, J. Dynowska. 2021. *Finansowo-zarządcze aspekty sprawozdawczości przedsiębiorstw*. Instytut Badań Gospodarczych, Olsztyn. s. 37.

Przepisy prawa (Kodeks spółek handlowych), statut jednostek, decyzje walnego zgromadzenia dopuszczają tworzenie innych kapitałów nazwanych kapitałami samofinansowania. Będą to np.: w spółkach akcyjnych – kapitał zapasowy tworzony obligatoryjnie, kapitały rezerwowe; w spółkach z o.o. – kapitał zapasowy, rezerwowy.

W przedsiębiorstwie państwowym fundusze własne stanowią fundusz założycielski i fundusz przedsiębiorstwa. Fundusz założycielski jest funduszem powierzonym przez założyciela (Skarb Państwa, gminę) na uruchomienie i późniejszy rozwój przedsiębiorstwa państwowego przekazany w formie dotacji, nieodpłatnego przekazania zasobów majątkowych, skutków aktualizacji wyceny środków trwałych. Fundusz przedsiębiorstwa określane jest jako fundusz samofinansowania. Głównym źródłem jego tworzenia jest wygospodarowany zysk.

Fundusz podstawowy w spółdzielni nazywany jest funduszem udziałowym. Powstaje on z wpłat udziałów członków, z podziału nadwyżki bilansowej z wpłat z innych źródeł.

Fundusz samofinansowania w spółdzielniach to między innymi fundusz zasobowy powstający z wpłat wpisowego, z części czystej nadwyżki oraz innych źródeł. Przeznaczony jest zwłaszcza na pokrycie straty bilansowej.

W spółkach kapitałowych kapitał zakładowy ma określoną wysokość **wynikającą z przepisów prawnych. Aktualnie** to jest na 2021 rok w spółkach akcyjnych powinien wynosić co najmniej 100 000 zł, w spółkach z o.o. co najmniej 5 000 zł.

Kapitał zakładowy w spółkach kapitałowych tworzony jest z emisji akcji opłaconych gotówką lub pokrytych aportami, wpłat udziałów pieniężnych lub pokrytych aportami, przeznaczenia środków z kapitału zapasowego lub rezerwowego.

Kapitał zakładowy w spółkach osobowych (jawnych, komandytowych, partnerskich) nie ma określonej wysokości, z wyjątkiem spółki komandytowo-akcyjnej, gdzie wynosi co najmniej 50 000 zł. Powstaje z wniesionego kapitału w postaci środków pieniężnych, papierów wartościowych lub aportów, z zysku netto oraz z innych źródeł.

Kapitały samofinansowania (kapitał zapasowy, kapitały rezerwowe) tworzone są najczęściej z zysku netto. Środki zgromadzone na tych kapitałach przeznaczone są głównie na pokrycie straty bilansowej oraz sfinansowanie rozwoju jednostki³⁷.

³⁷ Ibidem. s. 33.

Źródła pochodzenia majątku

Kapitały (fundusze) własne					
Forma prawna podmiotu gospodarczego	Kapitał (fundusz) powierzony (podstawowy)	Kapitały (fundusze) wypracowane			
Przedsiębiorstwo państwowe	Fundusz założycielski	Fundusz przedsiębiorstwa	Kapitał (fundusz) rezerwowany z aktualizacji wyceny	Pozostałe kapitały (fundusze) rezerwowe	Wynik finansowy netto
Spółdzielnia	Fundusz udziałowy	Fundusz zasobowy			
Spółka Akcyjna	Kapitał zakładowy	Kapitał zapasowy			
Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością	Kapitał zakładowy	Kapitał zapasowy			
Spółki cywilne, jawne, komandytowe	Kapitał zakładowy				

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ustawy o rachunkowości.

Kapitały obecne tworzą kolejną grupę źródeł finansowania działalności przedsiębiorstwa. W ich skład wchodzi zobowiązania przedsiębiorstw wobec innych uczestników rynku, takich jak: banki, instytucje, przedsiębiorstwa i inne. Ważną cechą współcześnie działających przedsiębiorstw jest posiadanie zobowiązań na określonym poziomie. Prężnie ekonomicznie przedsiębiorstwa finansują bieżącą działalność gospodarczą korzystając z kapitałów obcych, których dostępność na rynku systematycznie się zwiększa. Natomiast oszczędności i wypracowany zysk są przeznaczone na inne, bardziej zyskowne przedsięwzięcia. Uwzględniając kryterium jakim jest termin płatności, zobowiązania dzielą się na długoterminowe (termin płatności dłuższy niż rok) i krótkoterminowe (spłata nie przekracza terminu jednego roku). W przedsiębiorstwach wskazane jest posiadanie kapitałów pozostających dłużej w dyspozycji, a więc im więcej jest kapitałów długoterminowych, tym sytuacja przedsiębiorstwa jest pewniejsza⁴¹.

W skład kapitałów obcych wchodzi:

- rezerwy na zobowiązania,
- zobowiązania wobec dostawców,
- kredyty bankowe i pożyczki,

⁴¹ T. Waśniewski, D. Skoczylas, *Analiza wspomaganie finansowego* (w:) L. Bednarki, T. Waśniewski (red). *Analiza finansowa w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, Fundacja na Rzecz Rachunkowości w Polsce, Warszawa 1996, s. 379.

- zobowiązania publiczno-prawne,
- inne zobowiązania.

Rezerwy na zobowiązania, są to zobowiązania, których termin wymagalności lub kwota nie są pewne (na przykład rezerwa na płatność spowodowana przegraniem sprawy sądowej, przy czym od wyroku odwołano się do wyższej instancji)

Zobowiązania wobec dostawców występują wówczas, kiedy moment zapłaty za towary jest późniejszy niż moment dostawy. Wówczas zobowiązania przyjmują formę **kredytu kupieckiego**.

Kredyty bankowe występują na skutek korzystania przez przedsiębiorstwo ze środków finansowych banku. W polskim systemie prawnym kredyt może zostać udzielony wyłącznie przez bank, natomiast inne podmioty gospodarcze udzielają pożyczek.

Zobowiązania publiczno-prawne, do których zalicza się niezapłacone cła, ubezpieczenia, podatki, opłaty, stanowią kolejną grupę kapitałów obcych. Najczęściej są to środki finansowe, których wierzycielami są skarb państwa, jednostki samorządu terytorialnego, urzędy celne lub zakład ubezpieczeń społecznych³⁸.

2.2. Rachunek zysków i strat

Sprawozdaniem informującym o wynikach finansowych przedsiębiorstwa jest rachunek zysków i strat³⁹. W sprawozdaniu tym ujęte są przychody i koszty oraz końcowy wynik finansowy (zysk lub strata). Prezentuje ono wyniki z całorocznej działalności przedsiębiorstwa.

Rachunek zysków i strat sporządzany na podstawie ewidencji na koncie „Wynik finansowy”. Jest to dwustronne zestawienie kosztów uzyskania prowadzonej działalności i strat nadzwyczajnych z jednej strony oraz przychodów i zysków nadzwyczajnych z drugiej strony. Jednocześnie przedstawia wynik finansowy podmiotu gospodarczego⁴⁰.

Rachunek zysków i strat jest jednym z podstawowych elementów sprawozdania finansowego jednostki, w którym znajduje się zestawienie przychodów,

³⁸ P. Bórawski, I Żuchowski, *Podstawy metod wyceny przedsiębiorstw*. Wyższa szkoła Ekonomiczno-Społeczna w Ostrołęce. Ostrołęka 2009.

³⁹ *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości 1999*, International Accounting Standards Committee, London 1999, s. 1360.

⁴⁰ T. Kiziukiewicz, *Rachunkowość nie tylko dla księgowych*, Warszawa 2007, s. 97.

kosztów oraz zysków i strat za dany okres sprawozdawczy. Rachunek zysków i strat służy wyznaczeniu księgowego wyniku finansowego⁴¹.

W rachunku wyników ujmuje się wszystkie osiągnięte przychody jednostki oraz obciążające ją koszty związane z tymi przychodami dotyczące danego roku obrotowego, niezależnie od terminu zapłaty – zasada memoriałowa. Rachunek zysków i strat zawiera istotną informację o rentowności jednostki. Rachunek zysków i strat w części dotyczącej kosztów działalności operacyjnej może być sporządzony w dwóch wersjach w wariacie porównawczym lub kalkulacyjnym, które różnią się między sobą sposobem ujmowania kosztów. Przy ewidencji kosztów w układzie rodzajowym rachunek zysków i strat sporządza się w wariacie porównawczym, natomiast przy ewidencji kosztów w układzie funkcjonalno-kalkulacyjnym w wariacie kalkulacyjnym.

Rachunek zysków i strat ma formę segmentową i następuje w nim przeciwstawienie sobie odpowiednio:

- *przychodom osiągniętym z działalności operacyjnej, kosztów działalności operacyjnej i ustalenie wyniku na sprzedaży;*
- *pozostałym przychodom operacyjnym – pozostałych kosztów operacyjnych, co pozwala na odrębne ustalenie wyniku na pozostałej działalności operacyjnej oraz łącznego wyniku na działalności operacyjnej;*
- *przychodom z operacji finansowych, kosztów tych operacji i odrębne ustalenie wyniku na operacjach finansowych oraz łącznego wyniku na działalności gospodarczej jednostki;*
- *zyskom nadzwyczajnym, straty nadzwyczajne*⁴².

Nowelizacja Ustawy o rachunkowości z dnia 23 lipca 2015 r. wprowadziła istotne zmiany w konstrukcji rachunku zysków i strat, polegające na wyeliminowaniu segmentu dotyczącego zdarzeń nadzwyczajnych. Prezentowane w tym segmencie zyski nadzwyczajne i straty nadzwyczajne zostały przeniesione do pozostałych przychodów operacyjnych i do pozostałych kosztów operacyjnych. W konsekwencji wyeliminowano także wynik z działalności gospodarczej, będący jednym z poziomów wyniku finansowego, umiejscowiony pomiędzy wynikiem z działalności operacyjnej a wynikiem brutto.

Rachunek zysków i strat kończy się wynikiem finansowym, który może być dodatkiem i wówczas mówimy o zysku lub ujemny i występuje wówczas strata⁴³.

⁴¹ K. Sawicki, *Analiza kosztów firmy*, PWE, Warszawa 2006.

⁴² S. Sojak, J. Stankiewicz (red.) *Podstawy rachunkowości*, TNOiK Dom Organizatora, Toruń 2002, s. 593.

⁴³ S. Sojak, J. Stankiewicz (red.) *Podstawy rachunkowości*, op. cit., s. 536-540.

Rachunek zysków i strat może być przedstawiony w układzie porównawczym i kalkulacyjnym. W wariantcie porównawczym koszty grupuje się w układzie rodzajowym z uwzględnieniem zmiany stanu produktów, przy czym zmiana ta jest wykazana w grupie „Przychody ze sprzedaży i zrównane z nimi”, a nie w grupie „Koszty działalności operacyjnej”. W związku z tym zwiększenie stanu produktów następuje ze znakiem (+), a zmniejszenie ze znakiem (-). Ponadto po stronie przychodów wykazuje się koszty wytworzenia świadczeń na własne potrzeby jednostki, jak np. koszty środków trwałych w budowie lub koszty rozwoju.

W wariantcie kalkulacyjnym ustala się koszt wytworzenia sprzedanych produktów oraz wyodrębnia się koszty sprzedaży i ogólnego zarządu. Dalszymi pozycjami rachunku zysków i strat są pozostałe koszty oraz pozostałe przychody operacyjne, które są elementami wyniku działalności operacyjnej i zawierają m.in. skutki ryzyka dotyczącego realizacji tej działalności⁴⁴.

Rachunek zysków i strat jest dokumentem, który jest przygotowany w formie porównawczej, gdzie określonej grupie przychodów przypisuje się określone koszty, a zyskom nadzwyczajnym straty nadzwyczajne⁴⁵.

2.3. Rachunek przepływów pieniężnych (Cash Flow)

Cash flow jest sprawozdaniem o przepływach pieniężnych, w którym przedstawia się zmiany finansowe przedsiębiorstwa z uwzględnieniem działalności finansowej, operacyjnej i inwestycyjnej⁴⁶.

W rachunku przepływów pieniężnych należy uwzględniać wszystkie wpływy i wydatki z działalności operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej jednostki z wyjątkiem wpływów i wydatków będących rezultatem zakupu i sprzedaży środków pieniężnych. Przy czym Ustawa określa, co rozumie się przez działalność operacyjną, inwestycyjną i działalność finansową⁴⁷.

Działalność finansowa przedsiębiorstwa związana jest ze zmianami kapitału akcyjnego lub zapasowego, z rozliczeniem osiągniętego zysku. Porównując sumę wpływów i wydatków z działalności finansowej ustala się różnicę która może oznaczać nadwyżkę środków pieniężnych lub niedobór.

Z kolei działalność operacyjna dotyczy sprzedaży wyrobów lub zakupu czynników produkcji, co w konsekwencji prowadzi do zmian wartości

⁴⁴ K. Sawicki (red.) *Podstawy rachunkowości...* op. cit. , s. 319.

⁴⁵ K. Sawicki (red). *Polityka bilansowa i analiza finansowa. Nowoczesne instrumenty zarządzania firmą*, "Ekspert", Wrocław 2002.

⁴⁶ D. Misińska, *Podstawy rachunkowości*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości, Warszawa 1995.

⁴⁷ B. Padurek, M. Szpileter, *Rachunkowość przedsiębiorstw*, Wrocław 2012, s. 48.

składników majątkowych w przedsiębiorstwie. W konsekwencji następuje zmiana wyniku finansowego jak i kosztów amortyzacji.

Natomiast działalność inwestycyjna dotyczy gospodarowania rzeczowymi składnikami majątku trwałego, finansowych składników majątku trwałego oraz wartości niematerialnych i prawnych.

Zestawienie przychodów i kosztów z działalności operacyjnej, finansowej i inwestycyjnej powinno prowadzić do osiągnięcia zysku lub straty, gdy wydatki przekraczają wpływy, występuje niedobór środków pieniężnych⁴⁸.

Najczęściej nadwyżka pieniężna definiowana jest jako zysk netto powiększony o amortyzację⁴⁹. Może ona być wykorzystana do pokrycia niedoborów z innych rodzajów działalności, natomiast niedobór środków pieniężnych z działalności finansowej może zostać pokryty z nadwyżki wygenerowanej przez inne rodzaje działalności. Rezultat przepływów z działalności finansowej wywiera wpływ na ostateczny stan środków pieniężnych na koniec okresu rozliczeniowego. Cash flow wiąże się z bilansem majątkowym oraz rachunkiem zysków i strat⁵⁰.

Dzięki Cash flow można się dowiedzieć jaka działalność: operacyjna, finansowa czy inwestycyjna przyczyniła się do jego **korzystnej** płynności finansowej⁵¹.

Analizując działalność finansową, należy pamiętać, że wiąże się ona z pozyskiwaniem źródeł finansowania działalności jednostki gospodarczej. Występująca nadwyżka środków pieniężnych świadczy o wpływach spowodowanych emisją akcji, zaciąganiem pożyczek, kredytów. Niedobór informuje o przewadze wydatków na wypłatę dywidend posiadaczom akcji, na spłatę rat kredytów i kosztów ich obsługi.

Działalność operacyjna w przedsiębiorstwie ma największy zakres. Odnosi się do działalności, do której przedsiębiorstwo zostało powołane. Polega więc na zakupie czynników produkcji oraz sprzedaży wyrobów, usług i innych składników majątku. Działania te wpływają na zwiększenie lub zmniejszenie zapasów, należności, zobowiązań oraz na osiągnięcie zysku i ponoszenie kosztu amortyzacji.

⁴⁸ T. Kiziukiewicz, *Rachunkowość nie tylko dla księgowych*, PWE, Warszawa 2007.

⁴⁹ T. Maślanka, *Przepływy pieniężne w zarządzaniu finansami przedsiębiorstw*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 2008.

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Ibidem.

Nadwyżka środków pieniężnych świadczy, że wpływy ze sprzedaży wyrobów, usług, towarów umożliwiają pokrycie wydatków związanych z prowadzeniem tej działalności.

Świadczy to również o dobrej kondycji finansowej danego przedsiębiorstwa. Niedobór z działalności operacyjnej w przedsiębiorstwie może oznaczać, że ma ono kłopoty ze ściąganiem należności. Może się wiązać z zamrożeniem środków pieniężnych w nadmiernych zapasach⁵².

Działalność inwestycyjna polega na zakupie i sprzedaży rzeczowych składników majątku trwałego, wartości niematerialnych i prawnych oraz finansowych składników majątku trwałego.

Nadwyżka środków pieniężnych w działalności inwestycyjnej może być oceniana w zależności od składników, których sprzedaż przynosi wpływy:

1. Negatywnie w rezultacie wyprzedaży rzeczowego majątku produkcyjnego, co może oznaczać ograniczenie zdolności wytwórczych danej jednostki i świadczyć o jej trudnościach płatniczych (jednostka sprzedaje majątek, ponieważ nie może uzyskać kredytów jako niewiarygodna dla banków, albo musi spłacać wcześniej zaciągnięte kredyty).
2. Natomiast pozytywnie w przypadku sprzedaży papierów wartościowych (akcji, obligacji), co jest zjawiskiem normalnym dla tego obszaru działalności inwestycyjnej⁵³.

Zasadnicze cele teoretycznego i praktycznego wykorzystania przepływów pieniężnych określono jako przedstawienie w ujęciu teoretycznym możliwości wykorzystania koncepcji przepływów pieniężnych w zarządzaniu przedsiębiorstwem, a w szczególności w zarządzaniu finansami przedsiębiorstw, oraz dokonanie empirycznej weryfikacji możliwości wykorzystania *cash flow* w wybranych obszarach zarządzania finansami przedsiębiorstw, a w szczególności w analizie, ocenie sytuacji finansowej oraz prognozowaniu ich upadłości.

⁵² T. Kiziukiewicz, *Rachunkowość nie tylko dla księgowych*, PWE, Warszawa 2007.

⁵³ T. Kiziukiewicz, *Rachunkowość ...op. cit.*

2.4. Zadania do rozdziału

Zadanie 1

Oblicz wartość amortyzacji metodą liniową. Wartość początkowa środka trwałego wynosi 30 000 zł, a przewidywany okres użytkowania 10 lat. Przewidywane odpadki (**wartość likwidacyjna**) wynoszą 10% wartości początkowej środka trwałego.

$$A = \frac{Wp - odp}{T}$$

Zadanie 2

Obliczyć stawkę roczną amortyzacji dla samochodu ciężarowego. Wartość początkowa środka trwałego wynosi 120 000 zł. Samochód będzie użytkowany przez 5 lat. W tym okresie przejedzie 800 000 km. W tym roku wykona przebieg w ilości 200 000 km. Wartość odpadków 10%. Zastosuj metodę amortyzacji naturalnej.

$$A = \frac{Wp - odp}{Lp} \times Lw$$

Lp – ilość pracy planowanej do wykonania przez cały okres użytkowania.

Lw – ilość pracy wykonanej w okresie dla którego liczymy amortyzację.

Zadanie 3

Obliczyć wartość amortyzacji metodą malejącego salda. Wartość początkowa środka trwałego 80 000 zł. Przewidywany okres użytkowania 5 lat. Stopa amortyzacji 40%.

Rok	Amortyzacja	Zużycie	Wartość bieżąca
0	-	-	80 000
1			
2			
3			
4			
5			

Zadanie 4

W październiku 2017 r. podatnik kupił środek trwały przekazując go jednocześnie do użytkowania. Wartość początkowa środka trwałego wynosiła 19 200 zł. Podatnik przyjął degresywną metodę amortyzacji. Roczna stawka

amortyzacyjna z Wykazu stawek wynosi 10%, a współczynnik przyjęty do jej podwyższenia wynosi 3,0, ponieważ podatnik używa środka trwały w swoim zakładzie położonym na terenie gminy o szczególnym zagrożeniu wysokim bezrobociem. W kwietniu 2021 r. gmina utraciła status gminy o szczególnym zagrożeniu wysokim bezrobociem. Oblicz odpisy amortyzacyjne.

.....
.....
.....

Zadanie 5

14 marca 2017 r. zakupiono i oddano do użytkowania zespół komputerowy. Cena nabycia i jednocześnie wartość początkowa środka trwałego wynosiła 7 000 zł. Roczna stawka amortyzacyjna z Wykazu stawek dla zespołów komputerowych wynosi 30%. Oblicz odpisy amortyzacyjne.

.....
.....
.....

Zadanie 6

W październiku 2018 r. podatnik kupił środek trwały przekazując go jednocześnie do użytkowania. Wartość początkowa środka trwałego wynosiła 12 500 zł. Roczna stawka amortyzacyjna z Wykazu stawek wynosiła 20%, a współczynnik przyjęty do metody degresywnej wynosił 2,0. W marcu 2021 r. dokonano ulepszenie środka trwałego, w wyniku czego podwyższono jego wartość o 3 500 zł. Ustal odpisy amortyzacyjne.

.....
.....
.....

Zadanie 7

Podatnik kupił i oddał do użytkowania zespół komputerowy 14 czerwca 2019 r. i od tego miesiąca spełniony jest warunek do podwyższenia stawki amortyzacyjnej za względu na to, że urządzenie poddane jest szybkiemu postępowi technicznemu (Współczynnik 2,0). Wartość środka 5 000 zł. Roczna stawka amortyzacyjna 20%. Oblicz odpisy amortyzacyjne.

.....
.....
.....

Zadanie 8. Klasyfikacja aktywów

Dokonaj podziału na aktywa trwałe i obrotowe następujących składników w przedsiębiorstwie produkującym meble.

1. Budynek biurowy 200 000 zł
2. Zestaw komputerowy 6 000 zł
3. Samochody: ciężarowe i osobowe 120 000 zł
4. Zapas wyprodukowanych biurek 7 000 zł
5. Stan środków na rachunku bankowym 30 000 zł
6. Udziały w spółce z o.o. „X” nie przeznaczone do obrotu 10 000 zł
7. Udzielona pożyczka firmie „Y” 40 000 zł
8. Hala produkcyjna 500 000 zł
9. Nabyte prawo do patentu 50 000 zł
10. Dwuletnie obligacje Skarbu Państwa zakupione w ubiegłym roku 60 000 zł
11. Gotówka w kasie 7 000 zł
12. Akcje firmy „Z” przeznaczone do obrotu w najbliższym czasie 13 000 zł
13. Program finansowo-księgowy 4 000 zł
14. Kwota należna od kontrahenta za sprzedane meble 5 000 zł
15. Deski do produkcji mebli 6 000 zł
16. Lokata długoterminowa 30 000 zł
17. „Wartość firmy” jako dodatnia różnica między wartością nabycia a wartością netto aktywów firmy 10 000 zł

Aktywa trwałe

Rzeczowe aktywa trwałe	Wartości niematerialne i prawne	Inwestycje długoterminowe
1.	1.	1.
2.	2.	2.
3.	3.	3.
4.	4.	4.
5.	5.	5.

Aktywa obrotowe

Materiały	Wyroby gotowe	Środki pieniężne
1.	1.	1.
2.	2.	2.

Należności krótkoterminowe	Inwestycje krótkoterminowe
1.	1.
2.	2.

Zadanie 9. Klasyfikacja pasywów

Dokonaj podziału źródeł finansowania w spółce akcyjnej na kapitały własne, zobowiązania długoterminowe oraz zobowiązania krótkoterminowe.

1. Kredyt bankowy do spłaty za 3 lata	30 000 zł
2. Kapitał zakładowy	80 000 zł
3. Pożyczka od firmy „X” przewidziana do zwrotu za 2 lata	7 000 zł
4. Kapitał zapasowy	10 000 zł
5. Ujemna „wartość firmy”	20 000 zł
6. Kapitał z aktualizacji wyceny środków trwałych	5 000 zł
7. Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych	4 000 zł
8. Zysk netto roku obrotowego	6 000 zł
9. Ustalony, ale nie przelany do Urzędu Skarbowego podatek VAT	9 000 zł
10. Bieżące zobowiązania wobec kontrahenta za zakupione materiały	3 000 zł
11. Wartość wyemitowanych i sprzedanych 5-letnich obligacji własnych spółki	10 000 zł
12. Utworzona rezerwa na remont maszyny, przewidziany za sześć miesięcy	25 000 zł

Kapitały własne	Zobowiązania długoterminowe
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
Zobowiązania krótkoterminowe	Rozliczenia międzyokresowe
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.

Zadanie 10. Składniki bilansu

Składniki bilansu dwóch firm zostały pomieszczone. Uporządkuj je, wiedząc że: firma „A” jest przedsiębiorstwem państwowym, prowadzi wyłącznie działalność produkcyjną, natomiast firma „B” jest spółką z o.o., zajmuje się wyłącznie handlem i nie prowadzi obrotu gotówkowego.

1. Fundusz przedsiębiorstwa 180 000 zł
2. Należności od odbiorców (za sprzedane wyroby gotowe) 5 000 zł
3. Kapitał zakładowy 30 000 zł
4. Zobowiązania wobec dostawców, za zakupione towary 4 000 zł
5. Zobowiązania wobec dostawców, za zakupione materiały 5 000 zł
6. Towary 10 000 zł
7. Materiały 9 000 zł
8. Wyroby gotowe 18 000 zł
9. Stan gotówki w kasie 2 000 zł
10. Hala produkcyjna 141 000 zł
11. Kredyt bankowy udzielony na zakup towarów 90 000 zł
12. Pożyczka od firmy „Z” na zakup materiałów 20 000 zł
13. Produkcja w toku 3 000 zł
14. Stan środków na rachunku bieżącym w firmie handlowej 2 000 zł
15. Kapitał z aktualizacji wyceny pawilonu handlowego 4 000 zł
16. Linia technologiczna 15 000 zł
17. Pawilon handlowy 40 000 zł
18. Licencja na produkcję wyrobów gotowych 20 000 zł
19. Stan środków na rachunku bieżącym w firmie produkcyjnej 7 000 zł
20. Dodatnia „wartość firmy” handlowej 6 000 zł

21. Nie podzielony zysk z poprzedniego roku firmy produkcyjnej . 10 000 zł
 22. Fundusz Świadczeń Socjalnych (istnieje w obydwu firmach), po 5 000 zł
 23. Należności od pracowników w firmie handlowej (nierozliczone zaliczki na delegacje służbowe) 5 000 zł
 24. Spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu, gdzie znajdują się biura firmy handlowej 70 000 zł

Bilans firmy A

Aktywa	Kwota	Pasywa	Kwota
Aktywa trwałe		Kapitały (fundusze) własne	
1.		1.	
2.		2.	
3.		3.	
Aktywa obrotowe		Zobowiązania i rezerwy	
1.		1.	
2.		2.	
3.		3.	
4.		4.	
5.		5.	
6.		6.	
Suma bilansowa		Suma bilansowa	

Bilans firmy B

Aktywa	Kwota	Pasywa	Kwota
Aktywa trwałe		Kapitały (fundusze) własne	
1.		1.	
2.		2.	
3.		3.	
Aktywa obrotowe		Zobowiązania i rezerwy	
1.		1.	
2.		2.	
3.		3.	
Suma bilansowa		Suma bilansowa	

3. KOSZTY

Każda działalność gospodarcza powoduje z jednej strony powstawanie kosztów, z drugiej zaś strony przychodów i wyników finansowych. Prowadząc pozarolniczą działalność gospodarczą jednostka zawsze ponosi jakieś koszty.

Koszty to jedna z podstawowych kategorii ekonomicznych w rachunkowości, która występuje w każdej jednostce gospodarczej i nie ma tutaj znaczenia rodzaj prowadzonej działalności. Spotyka się wiele definicji kosztów, np.: *koszt jest to wyrażone wartościowo zużycie zasobów gospodarczych (aktywów trwałych i obrotowych, pracy oraz usług obcych) związanych z osiągnięciem zamierzonego efektu na jakimkolwiek odcinku działalności oraz niektóre wydatki nie stanowiące zużycia, a związane z prowadzeniem tej działalności w określonej jednostce czasu*⁵⁴. Przykładem takich wydatków są niektóre podatki, ubezpieczenia społeczne i majątkowe, opłaty.

Nie należy mylić pojęcia kosztu z pojęciem wydatku. Wydatek jest pojęciem szerszym, *występuje w sferze obiegu pieniądza, wiąże się bezpośrednio z przebiegiem procesów finansowych, towarzyszy transakcjom gospodarczym*⁵⁵.

Sposób ujmowania i klasyfikacji kosztów powinien zostać dokładnie opisany w przyjętej przez jednostkę polityce (zasadach) rachunkowości. Wynika to wprost z art. 10 ustawy o rachunkowości. Księgując koszty należy przede wszystkim określić czy dany wydatek spełnia definicję kosztów, dotyczy bieżącego okresu, czy powinien być rozliczony w czasie oraz do którego rodzaju działalności powinien być **przyporządkowany**.

Definicja kosztów została również zawarta w art. 3 ust. 1 pkt. 31 ustawy o rachunkowości. Przepis ten stanowi, że przez koszty i straty rozumie się uprawdopodobnione zmniejszenia w okresie sprawozdawczym korzyści ekonomicznych, o wiarygodnie określonej wartości, w formie zmniejszenia wartości aktywów albo zwiększenia wartości zobowiązań i rezerw, które doprowadzą do zmniejszenia kapitału własnego lub zwiększenia jego niedoboru w inny sposób niż wycofanie środków przez udziałowców lub właścicieli.

Prawo podatkowe dzieli koszty na:

- koszty uzyskania przychodów, oraz
- koszty nie stanowiące kosztów uzyskania przychodów.

⁵⁴ B. Micherda, *Podstawy rachunkowości*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2002.

⁵⁵ B. Micherda, *Podstawy rachunkowości*, ... op. cit.

Kosztami uzyskania przychodów są koszty poniesione w celu uzyskania przychodów lub zachowania albo zabezpieczenia źródła przychodów, z wyjątkiem kosztów wymienionych odpowiednio w art. 16 ust. 1 ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych i w art. 23 ust. 1 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych⁵⁶.

Zgodnie ze znowelizowaną ustawą o rachunkowości (art. 3, ust. 31) kosztem jest „uprawdopodobnione” zmniejszenie w okresie sprawozdawczym korzyści ekonomicznych „o wiarygodnie określonej wartości”⁵⁷. „Koszty podmiotu gospodarczego obejmują wyrażane w pieniądzu celowe zużycie składników aktywów trwałych i aktywów obrotowych, usług obcych, oraz wynagrodzenia za pracę oraz niektóre wydatki niestanowiące zużycia czynników produkcji np. ubezpieczenia społeczne pracowników, ubezpieczenia majątkowe, odsetki od kredytów⁵⁸”.

Ewidencja kosztów podstawowej działalności operacyjnej w zależności od potrzeb i zgodnie z polskimi wymogami sprawozdawczymi może być prowadzona⁵⁹:

1. Tylko w układzie rodzajowym na kontach zespołu 4,
2. Tylko w układzie funkcjonalno-kalkulacyjnym na kontach zespołu 5,
3. W obu układach jednocześnie,
4. Koszty według rodzajów i ich rozliczenia,
5. Koszty według typów działalności i ich rozliczenia

Ewidencja kosztów zarówno w układzie rodzajowym jak i w układzie kalkulacyjnym dostarcza najpełniejszego obrazu, ponieważ dzięki temu można poznać jakie koszty poniesiono i gdzie zostały poniesione⁶⁰. Układ rodzajowy – pokazuje jakie koszty zostały poniesione, natomiast układ kalkulacyjny gdzie dane koszty zostały poniesione.

Do kosztów zwykłej działalności operacyjnej dotyczących działalności gospodarczej określonej jednostki stosowane są różne kryteria podziału kosztów między innymi:

⁵⁶ Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (art. 15 ust. 1) oraz Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (art. 22 ust. 1).

⁵⁷ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości.

⁵⁸ J. Aleszczyk, *Rachunkowość od podstaw*, Wyd. ZYSK, Poznań 2012.

⁵⁹ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości.

⁶⁰ S. Sojak, J. Stankiewicz, *Podstawy rachunkowości*, TNOiK, Toruń 2004.

1. Według zużytego zasobu, czyli koszty proste według rodzajów⁶¹:

- Amortyzacja
- Zużycie materiałów i energii
- Usługi obce
- Podatki i opłaty
- Wynagrodzenia
- Ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia
- Pozostałe koszty rodzajowe

2. Według miejsca powstania kosztu:

- koszty działalności podstawowej⁶², koszty stanowiące zasadniczy przedmiot działania przedsiębiorstwa,
- koszty działalności pomocniczej – koszty ponoszone w związku ze wspomaganiem innych rodzajów działalności danej jednostki gospodarczej,
- koszty zakupu – koszty bezpośrednio związane z zakupem materiałów lub towarów,
- koszty sprzedaży – stanowią koszty rzeczywiste związane ze sprzedażą,
- koszty ogólnego zarządu – dotyczą kosztów związanych z kierowaniem całokształtu działalności jednostki gospodarczej i jej obsługą

3. Według możliwość przypisania do obiektu oraz związek z przychodami ze sprzedaży.

Układ kalkulacyjny kosztów wyróżnia koszty według sposobu ich rozliczania na wytworzone produkty, a dzielimy je na koszty bezpośrednie i pośrednie.

Koszty bezpośrednie są to koszty, które dają się bezpośrednio odnieść na produkty na które zostały poniesione, np. koszty materiałów bezpośrednich, koszty wynagrodzenia osób zatrudnionych bezpośrednio przy pracy danego produktu.

Koszty pośrednie to koszty związane z utrzymaniem w ruchu całego przedsiębiorstwa, np. koszty zarządu, w tym podatki, koszty magazynu, itp. Kosztów tych nie można przypisać poszczególnym produktom, a zatem są one rozliczane na produkty pośrednio za pomocą „kluczy” zwanych narzutami kosztów pośrednich zwykle w relacji do kosztów bezpośrednich (robocizny i materiałów).

⁶¹ M. Paszula, *Koszty w układzie rodzajowym zużycie materiałów i energii*, Difin, Warszawa 2007.

⁶² Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości.

Układ kalkulacyjny ma znacznie większą przydatność dla celów analitycznych niż układ rodzajowy,⁶³ ponieważ umożliwia on w znacznym stopniu powiązanie kosztów z wielkością produkcji. Natomiast koszty pośrednie w większości mają charakter kosztów względnie stałych, zależnych w większym stopniu od czasu, a nie od rozmiarów produkcji.

Według stopnia zależności kosztów od rozmiarów produkcji koszty dzielimy na:

1. Koszty stałe – są niezależne od wielkości produkcji i ponoszone na stałe czynniki produkcyjne. Zalicza się do nich: opłata za wynajem lokalu, spłata kredytu, składki ubezpieczeń, płace pracowników administracji i obsługi, koszty ochrony itp.
2. Koszty zmienne – zależą od wielkości produkcji i wraz z nią się zmieniają. Koszty te są ponoszone na zakup zmiennych czynników produkcji. Zalicza się do nich: płace pracowników bezpośrednio produkcyjnych oraz koszty surowców, materiałów, energii itp.
3. Koszty całkowite – są najszerszą kategorią kosztów, to suma kosztów stałych i kosztów zmiennych poniesionych na wszystkie czynniki wytwórcze wykorzystywane do produkcji, jest to pieniężny obraz nakładów.

3.1. Ewidencja kosztów

Zasada funkcjonowania kont kosztów została zaprezentowana na rysunku 2.

Wn (Dt)	Konto kosztów Ma (Ct)
Zwiększenie kosztów. (Powstanie kosztów)	Zmniejszenie kosztów. Przeniesienie (przeksięgowanie) kosztów na wynik finansowy.
Suma obrotów	Suma obrotów

Rys. 2 Funkcjonowanie kont kosztów.

Źródło: J. Bereźnicka, J. Franc-Dąbrowska, *Podstawy rachunkowości*, Wyd. SGGW, Warszawa 2006.

Podstawową kwestią w rejestrowaniu kosztów jest zastosowanie właściwego zestawu kont syntetycznych i analitycznych, co jak wynika z zapisów ustawy o rachunkowości należy do obowiązków kierownika jednostki. W zakładowych planach kont do ewidencji kosztów zazwyczaj uwzględnia się trzy zespoły kont kosztowych:

⁶³ S. Sojka, J. Stankiewicz, *Podstawy rachunkowości*, Tonik, Toruń 2002.

- zespół 4 – koszty według rodzajów i ich rozliczenie, z podziałem na szereg kont księgi głównej, odrębnych dla każdego rodzaju kosztów (amortyzacja, zużycie materiałów, energia itd.) i kontem 490 rozliczenie kosztów;
- zespół 5 – koszty według typów działalności i ich rozliczenie, obejmujący konta księgi głównej dla każdego typu działalności (podstawowej, pomocniczej itd.) oraz konto 580 rozliczenie produkcji;
- zespół 7 – przychody i koszty związane z ich osiągnięciem, w którym między innymi zawarte są takie konta kosztów jak koszt własny sprzedaży produktów, pozostałych usług, koszty operacji finansowych, pozostałe koszty operacyjne itd.

W układzie rodzajowym kosztów ujmuje się koszty poniesione w danym okresie, natomiast w układzie kalkulacyjnym, obejmującym układ pomocniczy i układ przedmiotowy, koszty dotyczące danego okresu, co jest związane z zasadą współmierności kosztów i przychodów. Jako rozliczenia międzyokresowe kosztów ujmuje się koszty dotyczące bieżącego okresu i innych okresów sprawozdawczych dotyczących danego okresu. Podlegają one odpowiedniemu rozliczeniu w czasie jako czynne i bierne⁶⁴.

3.2. Podział kosztów

Koszty ponoszone przez jednostkę gospodarczą w związku z prowadzoną przez nią działalnością i dążeniem do realizacji postawionych celów stanowią zbiorowość różnorodną zarówno pod względem elementów składowych, jak i wysokości oraz czynników je determinujących. Prawidłowy pomiar i interpretacja kosztów wymagają w tej sytuacji dokonania podziału kosztów według określonych kryteriów (punktów widzenia), zwanego klasyfikacją. Zróżnicowanie charakteru kosztów oraz celu i kierunków wykorzystania informacji o ich kształtowaniu decydują o doborze ich kryteriów⁶⁵.

Celem klasyfikacji kosztów powinno być dostarczenie niezbędnych informacji dotyczących:

- efektywnego zarządzania jednostką,
- analizy,
- podejmowania właściwych decyzji,
- kontroli,

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ Ibidem.

- celów sprawozdawczych (np. GUS),
- prawidłowego ustalenia podstawy opodatkowania itp.

Koszty działalności jednostki gospodarczej możemy podzielić między inne według następujących kryteriów:

1. Według sposobu odnoszenia na wytwarzane produkty:
 - a) koszty bezpośrednie (zakup materiałów, wynagrodzenia pracowników podstawowych)
 - b) koszty pośrednie (wynagrodzenie kadry kierowniczej, ubezpieczenia).
2. Według struktury wewnętrznej:
 - a) koszty proste (podatki, itd.)
 - b) koszty złożone (składowe innych kosztów, nie tylko wynagrodzenie ale i przeszkolenie pracownika)
3. Według miejsc powstania:
 - a) koszty działalności podstawowej (produkcji, usług)
 - b) koszty działalności pomocniczej (jeżeli taka działalność występuje w firmie, np. koszty transportu)
 - c) koszty ogólnego zarządu (wynagrodzenia kadry kierowniczej)
 - d) koszty sprzedaży (transport, opakowanie, reklama, itp.)
 - e) koszty zakupu (zakup materiałów, załadunek, transport, rozładunek).
4. Według okresu którego dotyczą:
 - a) koszty bieżące (ewidencjonowane na bieżąco)
 - b) koszty rozliczane w czasie (kredyty, amortyzacja)
5. Według procesu produkcji:
 - a) koszty produkcji podstawowej (materiały, itp.)
 - b) koszty ogólne (energia, produkcja, funkcjonowanie).
6. Według związku z osiągniętymi przychodami:
 - a) koszty uzyskania przychodów (koszty związane z powstawaniem, sprzedażą i działalnością przedsiębiorstwa)
 - b) koszty nie stanowiące kosztów uzyskania przychodów (ubezpieczenia, ochrona firmy itp.)
7. Według stopnia zależności kosztów od rozmiarów produkcji:
 - a) koszty stałe (energia elektryczna, Internet, wynagrodzenia pracowników administracji)
 - b) koszty zmienne (koszty zakupu materiałów, wynagrodzenie pracowników produkcyjnych, itp.)

Przedstawiona powyżej klasyfikacja kosztów nie wyczerpuje wszystkich stosowanych w praktyce kryteriów. Podstawowe przekroje klasyfikacji kosztów według rodzaju, struktury wewnętrznej, typów działalności, miejsc powstania kosztów, wrażliwości kosztów na wahania rozmiarów działalności są wystarczające, aby możliwa była ich ocena i analiza za pomocą rachunku kosztów.

3.3. Analiza kosztów

Przedsiębiorstwo nazywane jest najdoskonalszym wynalazkiem do tworzenia kosztów. Im więcej pracy i wyższy wysiłek w firmie, tym wyższe koszty jej działalności.

Ale ostateczny efekt działalności firmy zależy od rynku, który ocenia wartość oferowanych przez nią produktów z perspektywy ich użyteczności i jest obojętny na to, ile wysiłku i kosztów włożono w ich wytworzenie. Dlatego właśnie koszty są jednym z podstawowych obszarów zainteresowania, analizowania zarządzających i właścicieli firm, niezależnie od realizowanej strategii i aktualnego stanu gospodarki.

Analiza kosztów ma na celu dostarczenie firmie informacji o ich kształtowaniu się i oceny poniesionych kosztów, a także ustalenia sposobów ich obniżenia, by osiągnąć jak najwyższy poziom zysku. Dla każdego przedsiębiorstwa głównym źródłem analizy kosztów jest rachunkowość. *„Analiza kosztów zajmuje poważne miejsce w kierowaniu przedsiębiorstwem. Poziom kosztów jest jednym z ważniejszych mierników oceny efektywności działalności gospodarczej. Każde przedsiębiorstwo, którego celem jest maksymalizacja zysków powinno prowadzić systematyczną analizę kosztów i wykorzystywać jej wyniki w zarządzaniu firmą.* Przeprowadzając analizę kosztów należy porównać koszty za dany okres z kosztami planowanymi na ten okres i kosztami poprzednich okresów.

Analiza kosztów jest częścią analizy finansowej i może być wykorzystywana zarówno przy podejmowaniu decyzji w przedsiębiorstwie, jak również stanowić podstawę do weryfikacji decyzji podjętych w przeszłości. Korzystając z bogatego dorobku metodologicznego analizy ekonomicznej, analiza kosztów może być użytecznym narzędziem przy sterowaniu kosztami w procesie tworzenia wartości przedsiębiorstwa, jak i przy ocenie wyników działalności przedsiębiorstwa zarządzanego przez wartość, dokonywanej przez podmioty zewnętrzne.

Analiza tradycyjnych kosztów nie spełnia oczekiwań zarządzania przez wartość, przede wszystkim dlatego, że nie reprezentuje podejścia strategicznego.

Poszukiwanie nowych rozwiązań w obszarze analizy kosztów na użytek zarządzania przedsiębiorstwem przez wartość doprowadziły do rozkwitu wielu koncepcji analizy strategicznej kosztów⁶⁶.

Mając na uwadze rosnące znaczenie kapitału intelektualnego w wartości rynkowej przedsiębiorstwa, analiza kosztów powinna w szczególny sposób zająć się kosztami odnoszącymi się właśnie do kapitału intelektualnego⁶⁷.

W obecnych czasach, bardzo zmiennej i niestabilnej koniunktury na światowych rynkach, w wielu przedsiębiorstwach przykłada się coraz większą wagę do racjonalizacji kosztów – głównie z braku możliwości zwiększania przychodów. Wynika to przede wszystkim z coraz większej konkurencji na rynku, stąd przedsiębiorcy w wielu branżach nie mogą podnosić cen, oraz bardzo często wielkości sprzedaży. Racjonalizacja kosztów wymaga wielu zmian, które dotyczą wielu aspektów prowadzonej działalności na wielu płaszczyznach – tj. dotyczy ona wszystkich czynników, których skutkiem zużycia są koszty. Przedsiębiorcy wiedzą, iż pochopnie podjęte decyzje dotyczące produkcji rzutują w znaczący sposób na wysokość kosztów. Utrzymanie i kontrola kosztów na racjonalnych poziomach wymaga od przedsiębiorców odpowiednich decyzji dotyczących obecnej lub przyszłej produkcji, które to z kolei muszą być poparte odpowiednią ewidencją. Odpowiednia ewidencja kosztów ponoszonych dziś z dużym prawdopodobieństwem wspomaga prawidłowe i trafne planowanie kosztów, które będą ponoszone w przyszłości.

3.4. Rachunek kosztów standardowych

Rachunek kosztów standardowych (ang. direct standard costing system) – jest to „pomiar, ujęcie i uwidocznienie w ewidencji oraz wykazanie w sprawozdaniu finansowym operacji gospodarczych oraz ich rzeczowych efektów, związanych z realizacją gospodarczego celu działalności danej jednostki uwzględniający koszty standardowe”⁶⁸.

⁶⁶ C. Kochalski, *Koszty w przedsiębiorstwie zarządzanym przez wartość*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu 2006.

⁶⁷ C. Kochalski, *Koszty w przedsiębiorstwie zarządzanym przez wartość...* op. cit.

⁶⁸ B. Micherda, *Podstawy rachunkowości. Aspekty teoretyczne i praktyczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.

Koszty standardowe związane są z normami zużycia czynników produkcji. Normy te powinny być uzasadnione względami technologicznymi. *Przy wyznaczeniu kosztów standardowych należy brać pod uwagę jedynie technologicznie niezbędne nakłady pracy żywej i uprzedmiotowionej. Koszty te są ustalone przy założeniu optymalnych warunków realizacji procesu gospodarczego*⁶⁹.

Rachunek kosztów standardowych dzieli koszty na stałe i zmienne i związany jest z *mechanizmem wyceny produktów kosztami bezpośrednimi (zmiennymi) i zastosowaniem normatywnych wartości przy kontroli kosztów*⁷⁰.

Rachunek kosztów standardowych analizuje koszty w jednostce gospodarczej prowadzącej działalność, a jego przedmiotem są: *koszty wytwarzanych wyrobów, świadczonych usług lub wykonywanych funkcji tzn. zawsze przedmiotem rachunku kosztów są koszty prowadzenia działalności*⁷¹.

Cele rachunku kosztów standardowych to:

- dostarczenie informacji na temat poniesionych kosztów,
- kontrola sytuacji w zakresie poniesionych kosztów,
- ustalanie budżetu kosztów,
- uproszczenie kalkulacji kosztów⁷².

⁶⁹ E. Nowak, R. Piechota, M. Wierziński, *Rachunek kosztów w zarządzaniu przedsiębiorstwem...* op. cit.

⁷⁰ M. Dobija, *Rachunkowość zarządcza i controlling...* op. cit.

⁷¹ E. Nowak, R. Piechota, M. Wierziński, *Rachunek kosztów w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2004.

⁷² Ibidem.

4. PRZYCHODY

Istotą działalności gospodarczej jest uzyskanie efektów rzeczowych w postaci wytworzonych produktów (wyrobów lub usług) w celu ich sprzedaży, która stanowi źródło przychodów środków pieniężnych, przeznaczanych następnie na dalsze funkcjonowanie jednostki⁷³. Wytwarzanie produktów bądź usług wymaga bowiem dostarczania środków gospodarczych, siły roboczej i usług obcych. Działalność gospodarcza wiąże się z ponoszeniem kosztów i osiąganiem przychodów.

Ustawa o rachunkowości definiuje przychody i zyski *jako uprawdopodobnione, powstałe w okresie sprawozdawczym korzyści ekonomiczne o wiarygodnie określonej wartości, w formie zwiększenia wartości aktywów, albo zmniejszenia wartości zobowiązań, które doprowadzą do wzrostu kapitału, funduszu własnego albo zmniejszenia jego niedoboru w inny sposób niż wniesienie środków przez udziałowców lub właścicieli*⁷⁴.

Natomiast ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych definiuje przychód *jako uzyskany lub należny wpływ wartości, korzyści materialnych w ramach prowadzonej działalności gospodarczej, działalności wykonywanej osobiście, pracy wykonywanej na podstawie stosunku służbowego, stosunku pracy, pracy nakładczej oraz spółdzielczego stosunku pracy oraz z nieruchomości, w tym ze sprzedaży takiej nieruchomości*⁷⁵.

Moment powstawania przychodu – terminem przychody można określić należne nam płatności nawet jeżeli nie zostały one jeszcze otrzymane. Nie ma uniwersalnej zasady określającej moment powstawania przychodu. Najczęściej przyjmuje się dzień sprzedaży rzeczy, zdobycia prawa majątkowego lub wykonania czy częściowego wykonania usługi jednak nie później jak data faktury czy ustalony okres należności. Możliwa jest manipulacja okresami przychodów między dwiema stronami, jednak obowiązkiem każdej ze stron jest dotrzymanie warunków umowy.

Powstawania przychodu w praktyce – Przykład, przedsiębiorca świadczy usługi transportowe. 2 stycznia dokonano doręczenia przesyłki do odbiorcy. Po jej dostarczeniu wystawiono fakturę za wykonaną usługę oraz na dokumencie określono, również termin płatności – 14 dni.

⁷³ T. Kiziukiewicz (red.), *Rachunkowość*, Wyd. Ekspert, Warszawa 2004.

⁷⁴ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości.

⁷⁵ Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, (art. 3 ust. 2b).

Powstawania przychodu w teorii – Przykład, art. 14 ust. 1c UPDOF za datę powstania przychodu, o którym mowa w ust. 1 uważa się, z zastrzeżeniem ust. 1e, 1h i 1i, dzień wydania rzeczy, zbycia prawa majątkowego lub wykonania usługi, albo częściowego wykonania usługi, nie później niż dzień:

- wystawienia faktury albo
- regulowania należności⁷⁶.

Przychody z działalności gospodarczej – są to kwoty należne od odbiorców z tytułu sprzedaży towarów, wyrobów gotowych, lub wykonanych usług przy zastosowaniu cen sprzedaży skorygowana o np.: udzielone rabaty, bonifikaty, lub należne operacji dopłaty.

Podstawowymi kategoriami przychodów są:

1. Przychody operacyjne
2. Pozostałe przychody operacyjne (w tym zyski nadzwyczajne)
3. Przychody finansowe

4.1. Przychody operacyjne

Przychody operacyjne są to przychody powstające w toku podstawowej działalności operacyjnej obejmującej sprzedaż produktów i usług, materiałów i towarów⁷⁷.

Aby dokonać pomiaru przychodów należy określić dwa elementy: moment sprzedaży oraz sposób pomiaru. Z punktu widzenia rachunkowości w przedsiębiorstwie obowiązuje memoriałowe uwzględnienie przychodów ze sprzedaży. Zarachowane one zostają w momencie dokonania transakcji sprzedaży, niezależnie od terminu zapłaty⁷⁸. Dotyczą sprzedaży produktów, usług, materiałów i towarów.

4.2. Pozostałe przychody operacyjne

Powstają na skutek pozostałej działalności operacyjnej, która nie jest w sposób bezpośredni związana ze zwykłą działalnością jednostki gospodarczej. Zgodnie z przepisami dotyczącymi przychodów pozostałej działalności operacyjnej należą do nich:

⁷⁶ Zasady prowadzenia Podatkowej Księgi Przychodów i Rozchodów, Wszechnica Podatkowa, 2011.

⁷⁷ E. Walińska, J. Stępień-Andrzejewska, J. Żurawska, A. Jaroszczak, *Rachunkowość finansowa a polskie prawo bilansowe*, Wyd. Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 1998.

⁷⁸ Ryczałt, karta podatkowa, podatkowa księga przychodów i rozchodów – ćwiczenia, Wrocław 2009.

1. Przychody ze sprzedaży środków trwałych, inwestycji w toku oraz wartości niematerialnych i prawnych,
2. Przychody z likwidacji środka trwałego,
3. Nadwyżki środków pieniężnych i aktywów rzeczowych,
4. Przychody z tytułu przedawnienia lub odpisania zobowiązań,
5. Przychody z tytułu uregulowania uprzednio odpisanych należności i roszczeń,
6. Przychody z tytułu otrzymania kar, grzywien, odszkodowań ale nie związanych ze stratami nadzwyczajnymi,
7. Przychody z tytułu zwrotu kosztów sądowych,
8. Przychody z darowizny,
9. Przychody z tytułu rozwiązania niewykorzystanych rezerw,
10. Przychody związane z działalnością socjalną,
11. Ujemna wartość firmy⁷⁹.

Zarówno moment, jak i sposób pomiaru pozostałych przychodów operacyjnych są identyczne jak w przypadku działalności podstawowej.

Pozostałe przychody operacyjne nie są bezpośrednio związane z określoną podstawową działalnością. Można określić je mianem przychodów dodatkowych. W rachunkowości saldo tego konta na koniec okresu sprawozdawczego jest przenoszone na konto „Wynik finansowy”.

4.3. Przychody finansowe

Przychody finansowe dotyczą operacji finansowych i obejmują:

1. Sprzedaż papierów wartościowych,
2. Udziały w innych jednostkach oraz papierach wartościowych,
3. Dyskonto otrzymane przy nabyciu weksli,
4. Odsetki od udzielonych pożyczek i należności, w tym odsetki za zwłokę w zapłacie,
5. Odsetki od lokat i środków na rachunkach bankowych (z wyjątkiem środków Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych),
6. Korekty wcześniej dokonanych ujemnych odpisów aktualizujących,
7. Wycenę aktywów finansowych w sytuacji, gdy ich wartość trwale wzrosła,
8. Rozwiązane rezerwy utworzone w ciężar kosztów operacji finansowych,

⁷⁹ J. Bereźnicka, J. Franc-Dąbrowska, Podstawy rachunkowości, Wyd. SGGW, Warszawa 2006.

9. Dodatnie różnice kursowe,
10. Wartość umorzonych kredytów i pożyczek, wartość sprzedanych wierzytelności⁸⁰.

Podobnie jak w przypadku pozostałych przychodów operacyjnych, przychody finansowe uznawane są według zasady memoriałowej, a także w zgodzie z zasadą współmierności i ostrożności.

Przychody finansowe – dla dokładnego sporządzenia przychodów finansowych należy określić zysk jako przychód a stratę jako koszty finansowe. Każdego rodzaju obroty pieniężne czy to będą przychody czy straty należy księgować dla utrzymania poprawnego rachunku finansowego. Z każdego przepływu pieniądza działalność gospodarcza powinna rozliczać się z odpowiednimi organami. Ewidencję przychodów finansowych należy prowadzić na koncie wynikowym „Przychody finansowe” po stronie Ct. Do tego konta powinno się otworzyć także konta ksiąg pomocniczych dopasowanych w zależności od rodzaju występujących operacji finansowych⁸¹. Saldo tego konta na koniec okresu sprawozdawczego jest przenoszone na konto „Wynik finansowy”.

4.4. Zyski nadzwyczajne

Zyski nadzwyczajne to przychody powstające w efekcie nadzwyczajnych zdarzeń występujących niepowtarzalnie, nie wynikających z normalnej działalności jednostki⁸². Do zysków nadzwyczajnych zalicza się uzyskane odszkodowania i gratyfikacje otrzymane z tytułu ubezpieczenia majątkowego⁸³. Uznaje się je wówczas, gdy one występują.

Zyski nadzwyczajne, to zyski trudne do przewidzenia, zaplanowania przychodu. W większości przypadków mają one charakter losowy. Przykładami takich następstw są huragany, pożary, trzęsienia ziemi i inne zdarzenia, na które nie mamy wpływu.

Takie przychody nie są regularnym efektem sprzedaży firmy, np.

- sprzedaży jednego z działów firmy,
- w przypadku nieprzewidzianej awarii maszyny, uszkodzenia jej zysk w postaci złomowania.

⁸⁰ B. Gierusz, *Podręcznik samodzielnej nauki księgowania*, Wyd. ODDK, Gdańsk 2009.

⁸¹ Ryczałt, *karta podatkowa, podatkowa księga przychodów i rozchodów – ćwiczenia*, Wrocław 2009.

⁸² B. Padurek, M. Szpileter, *Rachunkowość przedsiębiorstw*, Część IV, Wrocław 2008.

⁸³ B. Gierusz, *Podręcznik samodzielnej nauki księgowania*, op. cit., s. 390.

Zyski nadzwyczajne obejmują odszkodowania za straty będące skutkiem zdarzeń losowych, to znaczy niezależnych od działalności jednostki oraz odzyskane składniki majątkowe po rozliczeniu skutków zdarzeń losowych. Straty nadzwyczajne obejmują wartość utraconych składników majątkowych na skutek zdarzeń losowych oraz koszty usuwania skutków tych zdarzeń.

W celu ustalenia wyniku finansowego należy uwzględnić m.in.:

- wyłącznie niewątpliwe pozostałe przychody operacyjne i zyski nadzwyczajne,
- wszystkie poniesione pozostałe koszty operacyjne i straty nadzwyczajne.

5. INWENTARYZACJA

Inwentaryzacja ma na celu wiarygodne ustalenie faktycznego stanu środków trwałych, porównanie tego stanu ze stanem w księgach rachunkowych, oraz w przypadku zaistnienia nadwyżek bądź niedoborów ich wyjaśnienie, rozliczenie ich w księgach, oraz osób za nie materialnie odpowiedzialnych.

W przepisach ustawy o rachunkowości zawarte zostały następujące regulacje dotyczące inwentaryzacji⁸⁴:

- zakres,
- termin rozliczenia,
- wycena składników majątku,
- terminy, oraz jej częstotliwość,
- przechowywanie dokumentacji.

Cechami prawidłowo przeprowadzonej inwentaryzacji są⁸⁵:

- rzetelność – rozumie się przez to, iż jest ona zgodna ze stanem faktycznym,
- kompletność – oznacza, że należy ująć w niej, w sposób całościowy wszelkie pozycje ewidencjonowane w bilansie oraz te, których bilans nie obejmuje, ale są na stanie jednostki,
- przejrzystość – oznacza to, że składniki majątku są opisane w sposób jasny i zwięzły, co pozwala na łatwą identyfikację i porównanie z danymi w księgach rachunkowych,
- sprawdzalność – rozumie się przez to możliwość szybkiej kontroli sumienności inwentaryzacji środków trwałych,
- terminowość – oznacza że rozpoczęto ją w ostatnim kwartale roku obrotowego, a zakończono do 15 stycznia roku kolejnego. Grunty oraz środki trwałe znajdujące się w trudno dostępnych miejscach inwentaryzuje się ostatniego dnia każdego roku. Natomiast środki trwałe, które znajdują się na terenie strzeżonym mogą być inwentaryzowane przynajmniej raz na cztery lata.

⁸⁴ Ustawa z dnia 29 września 1994 o rachunkowości, (art. 26-28, art.74)

⁸⁵ *Inwentaryzacja składników majątku*, „Dodatek Nr 12 do Zeszytu Metodycznego Rachunkowości” 2010, Nr 19 (283), s. 16.

5.1. Metody przeprowadzania inwentaryzacji

Ustawa o rachunkowości dzieli cykl inwentaryzacji w następujący sposób:

Spis z natury⁸⁶

W celu przeprowadzenia spisu kierownik jednostki powołuje komisję inwentaryzacyjną poprzez opublikowanie zarządzenia wewnętrznego, w którym określa się m.in. cel jej powołania, skład, obowiązki oraz prawa komisji. Spis z natury polega na ujmowaniu składników, które objęte są inwentaryzacją w arkuszach spisu z natury. Składniki te zostały uprzednio zmierzone, zważone i przeliczone. Gdy spis z natury zostanie zakończony należy porównać dane spisu z danymi zawartymi w księgach rachunkowych. W przypadku, gdy stan faktyczny różni się od stanu ewidencyjnego należy ustalić różnice inwentaryzacyjne, wyjaśnić przyczyny zaistniałych różnic, oraz ustalić sposoby ich rozliczenia.

Spisem z natury objęte są:

- aktywa pieniężne;
- rzeczowe składniki aktywów trwałych,
- rzeczowe składniki aktywów obrotowych,
- papiery wartościowe,
- obce składniki aktywów, będące własnością innych przedsiębiorstw, znajdujących się w danej jednostce.

Arkusze spisu z natury powinny ujmować⁸⁷:

- nazwę jednostki,
- numer arkusza,
- określenie metody przeprowadzenia inwentaryzacji,
- nazwę bądź numer pola spisowego,
- datę rozpoczęcia oraz zakończenia spisu,
- numerację pozycji arkusza,
- gruntowne określenie składnika majątku, w tym symbol identyfikujący jednostkę miary,
- ilość ustaloną podczas spisu,
- cenę za jednostkę miary oraz wartość.

⁸⁶ B. Padurek, M. Szpleter, *Rachunkowość przedsiębiorstw...* op. cit., s. 3-4.

⁸⁷ *Dokumentacja inwentaryzacji, „Dodatek nr 12 do Zeszytu Metodycznego Rachunkowości”* 2009, nr 19(259) s. 36.

Po zakończeniu czynności spisowych przewodniczący komisji powinien otrzymać wszystkie arkusze spisu z natury, oświadczenia osób materialnie odpowiedzialnych, pisemne sprawozdanie oraz inne dokumenty inwentaryzacyjne.

Potwierdzenie sald

Metoda ta wynika z wzajemnych zobowiązań powstałych z różnych rozliczeń pomiędzy stronami. Dotyczy to przede wszystkim⁸⁸:

- pożyczek i kredytów,
- środków pieniężnych w bankach,
- należności,
- zobowiązań,
- składników powierzonych kontrahentom lub otrzymanych od nich.

Poprzez uzgadnianie sald inwentaryzowane są:

- zasoby finansowe znajdujące się na rachunkach bankowych,
- udzielone pożyczki, należności od odbiorców, pracowników itp.,
- własne składniki aktywów, które zostały powierzone kontrahentom,
- powierzone jednostce do sprzedaży, przechowywania lub użytkowania składniki aktywów, które należą do innych jednostek.

Obowiązek uzgadniania sald ciąży zarówno na dłużniku jak i na wierzycielu.

Weryfikacja sald

Metoda ta polega na porównywaniu danych księgowych z odpowiednimi dokumentami, aby stwierdzić istnienie składników aktywów i pasywów, a także na określeniu ich realnej wartości i kompletności. Tą drogą inwentaryzowane są:

- grunty,
- środki trwałe, do których dostęp jest utrudniony,
- wartości niematerialne i prawne,
- środki trwałe w budowie,
- rozliczenia międzyokresowe kosztów i przychodów,
- należności sporne i wątpliwe,
- należności i zobowiązania, które wynikają z rozrachunków z pracownikami,
- należności i zobowiązania z tytułów publicznoprawnych,
- rozliczenia międzyokresowe zarówno czynne jak i bierne,

⁸⁸ T. Naumiuk, *Dowody księgowe*, Wyd. Prawno-podatkowe, Warszawa 2000, s. 50-51.

- kapitały i fundusze własne i specjalne,
- inne aktywa i pasywa które nie są potwierdzone przez kontrahentów, lub nie zostały objęte spisem z natury⁸⁹.

Przeprowadzając inwentaryzację trzeba zachować szczególną staranność. Chodzi tu przede wszystkim o te składniki aktywów i pasywów, które mogą mieć decydujący wpływ na wynik finansowy np. należności i roszczenia sporne. Środki trwałe, do których dostęp jest utrudniony to np. budowle podziemne, drogi itp.

W jednostkach, które kontynuują swoją działalność inwentaryzacja przeprowadzana jest na koniec roku obrotowego. Inwentaryzację przeprowadza się również na dzień zakończenia przez daną jednostkę działalności, jej podziału, połączenia, oraz dzień przed postawieniem jej w stan likwidacji lub upadłości.

5.2. Rodzaje i częstotliwość inwentaryzacji⁹⁰

Rozróżniamy następujące rodzaje inwentaryzacji:

- inwentaryzacja ciągła – w danym dniu przeprowadzany jest spis rzeczowych składników majątkowych w taki sposób aby w oznaczonym okresie objąć całość aktywów,
- inwentaryzacja zdawczo-odbiorcza – przeprowadzana jest w momencie, gdy kończy się odpowiedzialność jednego pracownika a rozpoczyna drugiego,
- inwentaryzacja okresowa – w określonych terminach dokonuje się spisu całości lub części składników majątkowych,
- inwentaryzacja nadzwyczajna – dokonywana jest w przypadku wystąpienia szczególnych okoliczności np. w przypadku powodzi, kradzieży itp. Wówczas inwentaryzuje się całość lub część składników majątkowych.

Różnice inwentaryzacyjne występować mogą zarówno w postaci nadwyżki jak i niedoboru majątku. Niedobór występuje gdy stan rzeczywisty majątku stwierdzony na podstawie spisu z natury jest mniejszy od stanu w księgach rachunkowych. Nadwyżka natomiast występuje gdy stan rzeczywisty majątku stwierdzony na podstawie spisu z natury jest większy od stanu w księgach rachunkowych⁹¹.

⁸⁹ G. Borowska, *Zasady rachunkowości...* op. cit., s. 200.

⁹⁰ B. Padurek, *Rachunkowość przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2010.

⁹¹ R. Niemczyk, *Rachunkowość handlowa*, Cz. 3, Warszawa 2010, s. 170-172.

Różnice inwentaryzacyjne w postaci niedoborów lub nadwyżek towarowych ustala się:

- tylko wartościowo (towary objęte tylko ewidencją wartościową),
 - ilościowo-wartościowo (towary objęte ewidencją ilościowo-wartościową).
- Aby ustalić wartość podlegającą kompensacie należy przyjąć mniejszą ilość i niższą cenę kompensowanego produktu.

Powstały niedobór towarów rozlicza się następująco:

- jako niedobór który mieści się w granicach norm lub limitów na ubytki naturalne, którego równowartość ustalona w cenach nabycia zaliczana jest do kosztów handlowych,
- jako niedobór, który przekracza ubytki naturalne i może być uznany za zawiniony lub niezawiniony.

Gdy komisja inwentaryzacyjna wyjaśni różnice inwentaryzacyjne sporządza protokół, w którym podaje przyczyny powstałych różnic, oraz wyciąga wnioski jeżeli chodzi o ich rozliczenie i zaksięgowanie⁹².

Konta służące do ewidencji różnic inwentaryzacyjnych to:

1. „Rozliczenie niedoborów i szkód”,
2. „Rozliczenie nadwyżek”.

Konta te nie powinny wykazywać sald końcowych, ponieważ stwierdzone nadwyżki i niedobory powinny być rozliczane do końca roku obrotowego, w którym zostały stwierdzone.

Do niedoborów niezawinionych zaliczamy:

- niedobory naturalne mieszczące się w granicach norm, wynikające z jego właściwości fizyczno-chemicznych,
- niedobory przekraczające ustalone normy ubytków naturalnych,
- niedobory powstałe z przyczyn losowych np.. pożar, trzęsienie ziemi itp.,
- niedobory, które powstały na skutek błędów w ewidencji,
- niedobory podlegające kompensacie z nadwyżkami, ponieważ stwierdzono je w tym samym spisie z natury, dotyczą tej samej osoby materialnie odpowiedzialnej, oraz gdy dotyczą składnika aktywów o podobnych cenach i cechach.

⁹² J. Matuszewicz, P. Matuszewicz, *Rachunkowość od podstaw...* op. cit. s. 89.

Niedobory i szkody zawinione, które powstały z winy osób materialnie odpowiedzialnych. Dzielimy je na:

- bezsporne, powstałe z winy pracownika, który wyraził piśmienną zgodę na ich pokrycie,
- sporne, które powstały z winy pracownika, ale który nie wyraził zgody na ich pokrycie.

Tabela 1. Szczegółowe terminy przeprowadzania inwentaryzacji poszczególnych składników wraz z metodą inwentaryzacji.

Lp.	Rodzaj składnika majątku	Termin inwentaryzacji	Metoda inwentaryzacji
1.	Aktywa pieniężne, w tym środki pieniężne w kasie (krajowe i zagraniczne) oraz papiery wartościowe (czeki, weksle, obligacje, bony skarbowe)	31 grudnia	Spis z natury
2.	Aktywa finansowe, w tym środki pieniężne na rachunkach bankowych (w tym na rachunkach ZFŚS) lub przechowywane przez inne jednostki	1 października – 15 stycznia	Potwierdzenie sald
3.	Materiały, towary, produkty w toku oraz produkty gotowe odpisane w koszty w momencie ich zakupu lub wytworzenia	31 grudnia	Spis z natury
4.	Materiały, towary, produkty w toku oraz produkty gotowe znajdujące się na terenie niestrzeżonym lub na terenie strzeżonym, lecz nie objęte ewidencją ilościowo-wartościową	1 października – 15 stycznia	Spis z natury
5.	Zapasy towarów i materiałów (opakowań) w punktach obrotu detalicznego jednostki – objętych ewidencją wartościową oraz zapasy drewna w jednostkach prowadzących gospodarkę leśną	Raz w roku (inwentaryzację można przeprowadzić w dowolnie wybranym – najdogodniejszym w warunkach danej jednostki – terminie w ciągu roku	Spis z natury

Lp.	Rodzaj składnika majątku	Termin inwentaryzacji	Metoda inwentaryzacji
6.	Zapasy materiałów, towarów produktów gotowych, półproduktów, znajdujące się w strzeżonych składowiskach i objęte ewidencją ilościowo-wartościową	Raz w ciągu 2 lat (inwentaryzację można przeprowadzić w dowolnym czasie, przy czym okres między ostatnią a następną inwentaryzacją nie może przekroczyć 2 lat)	Spis z natury (jeżeli w danym roku nie przypada obowiązek spisania z natury tej grupy aktywów, a jednostka nie zdecydowała o jego przeprowadzeniu, aktywa te należy objąć inwentaryzacją w drodze weryfikacji)
7.	Środki trwałe oraz maszyny i urządzenia wchodzące w skład środków trwałych w budowie znajdujące się na terenie niestrzeżonym	1 października – 15 stycznia	Spis z natury
8.	Środki trwałe oraz maszyny i urządzenia wchodzące w skład środków trwałych w budowie znajdujące się na terenie strzeżonym*	Raz w ciągu 4 lat (inwentaryzację można przeprowadzić w dowolnym czasie, przy czym okres między ostatnią a następną inwentaryzacją nie może przekroczyć 4 lat)	Spis z natury (jeżeli w danym roku nie przypada obowiązek spisania z natury tej grupy aktywów, a jednostka nie zdecydowała o jego przeprowadzeniu, aktywa te należy objąć inwentaryzacją w drodze weryfikacji)
9.	Środki trwałe, do których dostęp jest utrudniony (np. budowle podziemne), grunty i prawo wieczystego użytkowania gruntu oraz środki trwałe w budowie – z wyjątkiem maszyn i urządzeń	1 października – 15 stycznia	Weryfikacja sald
10.	Składniki aktywów będące własnością innych jednostek – powierzone do sprzedaży, przechowania, przetwarzania lub używania	1 października – 15 stycznia (obowiązek spisu nie dotyczy jednostek świadczących usługi pocztowe, transportowe, spedycyjne, i składowania; o wynikach spisu należy powiadomić właściciela)	Spis z natury

Lp.	Rodzaj składnika majątku	Termin inwentaryzacji	Metoda inwentaryzacji
11.	Powierzone kontrahentom własne składniki aktywów – na podstawie umowy najmu lub dzierżawy	1 października – 15 stycznia (jeśli najemca lub dzierżawca nie dokona potwierdzenia stanu składników – jednostka powinna sama wystąpić o dokonanie pisemnego potwierdzenia)	Potwierdzenie sald
12.	Należności, w tym udzielone pożyczki – z wyłączeniem należności wątpliwych i spornych	1 października – 15 stycznia	Potwierdzenie sald
13.	Należności sporne i wątpliwe, a w bankach również należności zagrożone	1 października – 15 stycznia	Weryfikacja sald
14.	Należności i zobowiązania wobec osób nieprowadzących ksiąg rachunkowych oraz z tytułów publicznoprawnych i wobec pracowników	1 października – 15 stycznia	Weryfikacja sald
15.	Wartości niematerialne i prawne, inwestycje zaliczone do aktywów trwałych, odpisy aktualizujące należności i aktywa rzeczowe	1 października – 15 stycznia	Weryfikacja sald
16.	Rozliczenia międzyokresowe przychodów i kosztów, rezerwy	1 października – 15 stycznia	Weryfikacja sald
17.	Kapitały (fundusze) własne i fundusze specjalne	1 października – 15 stycznia	Weryfikacja sald
18.	Aktywa i pasywa ewidencjonowane pozabilansowo	1 października – 15 stycznia	Weryfikacja sald

* Teren strzeżony to takie miejsce składowania (magazynowania), które zabezpieczono przed dostępem osób nieuprawnionych – jest nim zarówno teren zakładu pracy posiadający ogrodzenie, dozorowany przez straż zakładową lub wynajęta firmę ochroniarską, jak i odrębnie stojące obiekty (budynki) posiadające zamknięcie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie G. Borowska, *Zasady rachunkowości*, wyd. WSiP, Warszawa 2006, s. 114-115.

5.3. Procedura wykonywania inwentaryzacji

Procedura wykonywania inwentaryzacji obejmuje następujące etapy⁹³:

1. Wyznaczenie członków komisji inwentaryzacyjnej.
2. Wyznaczenie grup spisowych przez przewodniczącego komisji.
 1. Powołanie komisji szacunkowej przez przewodniczącego komisji.
 2. Powołanie komisji weryfikacyjnej przez przewodniczącego komisji.
 3. Uporządkowanie dokumentacji magazynowej i zestawienie zapasów dysponowanych asortymentów.
 4. Uporządkowanie zapasów magazynowych.
 5. Podział magazynu na pola spisowe i przydzielenie zakresu prac powołanych zespołem spisowym.
 6. Umieszczenie wywieszek na polach spisowych.
 7. Pobranie przez pracownika odpowiednich formularzy. Formularze te powinny być opieczętowane i ponumerowane.
 8. Kontrola jakości zapasów.
 9. Przeliczenie zapasów oraz ewidencja na formularzach.
 10. Kontrola wrywkowa dokonywana przez przewodniczącego komisji inwentaryzacyjnej.
 11. Przygotowanie protokołu z inwentaryzacji.

⁹³ K. Grabowska, *Gospodarka zapasami i magazynem*, Cz. 3, Warszawa 2010.

6. OPERACJE GOSPODARCZE

Działalność gospodarcza wiąże się z wieloma różnymi zjawiskami oraz procesami gospodarczymi. Jednym z pojęć, które funkcjonuje w tej sferze, jest operacja gospodarcza. W kontekście rachunkowości jest to niezwykle ważny termin, wobec czego warto poświęcić mu nieco uwagi.

6.1. Operacja a zdarzenie gospodarcze

Operacje gospodarcze⁹⁴ – są zdarzeniami, które mają bezpośredni wpływ na działalność gospodarczą jednostki, na zmianę wartości poszczególnych składników aktywów i pasywów. Wyraża się je w jednostkach pieniężnych, dokumentuje a następnie zapisuje na księgach rachunkowych.

Operacja gospodarcza⁹⁵ to udokumentowany proces (zdarzenie), który powoduje zmiany w majątku jednostki (ma wpływ na zmiany stanów aktywów i/lub pasywów), w związku z czym wymaga zaksięgowania. Przykładem operacji gospodarczej może być: zakup materiałów, otrzymanie należności, zapłata zobowiązania.

Natomiast zdarzenia, które nie powodują zmian w bilansie nie stanowią operacji gospodarczych i nie wymagają zaksięgowania (np. zawarcie z pracownikiem umowy o pracę, otrzymanie zamówienia, złożenie zamówienia, uzyskanie kredytu w rachunku bieżącym).

Zdarzenia gospodarcze to fakt dotyczący działalności gospodarczej danego podmiotu, ciąg zdarzeń gospodarczych nazywamy zbiorowością faktów, zwaną też procesem gospodarczym⁹⁶.

Operacje gospodarcze posiadają pewne cechy wspólne. Każda operacja gospodarcza dotyczy bezpośrednio określonej jednostki i tylko pod tym względem stanowi ona przedmiot zainteresowania księgowości tejże jednostki. Co więcej, z punktu widzenia danej jednostki determinuje znaczenie i treść operacji gospodarczej. Jednostka musi występować w każdej operacji gospodarczej jako podmiot określający jej treść.

Kolejną cechą wspólną wszystkich operacji gospodarczych jest ich wartościowe wyrażenie w jednostkach pieniężnych a czasami również w naturalnych. Każda operacja gospodarcza polega na dwóch zmianach w majątku jednostki lub źródłach finansowania. Zmiany te mogą polegać na:

⁹⁴ A. Dziuba-Burczyk, *Podstawy rachunkowości w świetle międzynarodowych standardów*, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne sp. z o.o., Kraków, 2003, s. 57-60, 136-137.

⁹⁵ *Rachunkowość krok po kroku*, „Dodatek nr 9 do Zeszytów Metodycznych Rachunkowości” Nr 13/2010. Wydawnictwo Podatkowe GOFIN sp. z o.o.

⁹⁶ J. Górski. *Ogólna teoria rachunkowości*, Warszawa 1966, s. 35-36.

- dwóch zwiększeniach,
- dwóch zmniejszeniach,
- jednym zwiększeniu i jednym zmniejszeniu.

Obie zmiany są zawsze równe co do wielkości i zawsze muszą występować jednocześnie. Kolejne cechy operacji gospodarczej wiążą się z pomiarem operacji, obserwacją zmian i określeniem czasu jej powstania.

W skali jednostki gospodarczej operacje można sklasyfikować według następujących kryteriów⁹⁷:

1. Ze względu na kryterium czasu powstania operacje gospodarcze można podzielić chronologicznie na operacje uporządkowane według kolejności, w jakiej następowały, oraz na pozycje konkretnych okresów sprawozdawczych, tj. według kolejnych dni, miesięcy, lat.
2. Ze względu na sposób powstania operacji gospodarczych wyróżniamy:
 - operacje jednorazowe, sporadyczne, np. przyjęcie środka trwałego do eksploatacji, spłata kredytów bankowych – określone według daty ich wykonania,
 - operacje ciągłe (procesowe) – np. zużywanie materiałów, naliczanie zobowiązań z tytułu zużycia energii itp.
3. Według kryterium jakim jest świadoma decyzja jednostki, operacje gospodarcze dzielimy na:
 - zależne od jednostki, np. zaciąganie kredytów, zużycie materiałów itp.,
 - niezależne od woli jednostki, np. powstanie zobowiązań podatkowych, wypłata świadczenia z tytułu obowiązującego prawa, np. odpraw emerytalnych dla pracowników.
4. Operacje można dzielić również zgodnie z jej przedmiotem (rodzajem) na wiele grup, np. materiałowe, towarowe, finansowe, kosztowe. Jest to jednak kryterium uznaniowe, a jedną operację można zaklasyfikować do więcej niż jednej grupy. Przykładowo, sprzedaż gotówkowa towarów to operacja towarowa, sprzedaży i pieniężna⁹⁸.
5. Ze względu na zakres (kierunek) operacje gospodarcze dzielimy na:
 - wewnętrzne, jeśli wywołują zmiany w zasobach lub źródłach finansowania tylko jednego podmiotu gospodarczego, np. wydanie materiałów z magazynu do produkcji, przyjęcie produktów gotowych z produkcji

⁹⁷ B. Gierusz, *Podręcznik samodzielnej nauki księgowania*, Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr, Sp. z o.o., Gdańsk 2001.

⁹⁸ Wawrzyńczyk-Jędryka (red.), *Rachunkowość i sprawozdawczość finansowa*, Wolters Kluwer Business, Warszawa 2007, s. 222-230.

do magazynu, przekwalifikowanie inwestycji z długoterminowych na krótkoterminowe,

- zewnętrzne, jeśli zmiany zachodzą w zasobach lub kapitale co najmniej dwóch podmiotów w wyniku występujących między nimi powiązań gospodarczych, np. wydanie odbiorcy sprzedanych towarów, spłata zobowiązań wobec dostawcy materiałów, pobranie środków pieniężnych z banku do kasy⁹⁹.
6. Ze względu na charakter zmian, jakie wywołują operacje gospodarcze, są dzielone na:
- bilansowe, które wpływają jedynie na wielkość pozycji bilansowych – aktywów lub pasywów, np. przyjęcie do magazynu zakupionych materiałów, za które zapłata nastąpi w terminie późniejszym, zakup papierów wartościowych, zaciągnięcie w banku kredytu, przeznaczenie części zysku na powiększenie kapitału zapasowego,
 - wynikowe, których efektem jest osiąganie przychodów lub ponoszenie kosztów, a zatem wpływające bezpośrednio na wielkość wyniku finansowego, np. otrzymanie faktury za zużytą energię elektryczną, wystawienie faktury za sprzedane towary, naliczenie odsetek od kredytów bankowych.

Wśród właściwości charakteryzujących operacje gospodarcze wymienia się ściśle powiązania z działalnością prowadzoną przez jednostkę gospodarczą, jak również wyraźnie sprecyzowany moment wystąpienia (dzień, miesiąc oraz rok). Czas ten wyznacza się powołując na normy zwyczajowe bądź też na uregulowania prawne – uzależnione jest to od charakteru operacji¹⁰⁰. Akcentuje się także, iż konstytutywnymi cechami operacji gospodarczych jest ich dualny charakter (chodzi tu o wpływ na dwa składniki bilansu), wartość wyrażona w mierniku pieniężnym, jak również artykułowanie rezultatów postanowień gospodarczych czy też rezultatów nadzwyczajnych uwarunkowań losowych¹⁰¹. Co więcej, jak już wyżej wspomniano, znamioną cechą operacji gospodarczych jest to, że przyczyniają się do przekształceń w stanie posiadanych zasobów i/lub stanie środków pieniężnych, finansujących te zasoby – doprowadzają do zmian w bilansie bądź to po stronie aktywów, bądź po stronie pasywów lub też po obu tych stronach równocześnie. Godny uwagi jest fakt, iż operacje gospodarcze

⁹⁹ B. Gierusz, *Podręcznik samodzielnej nauki księgowania*, Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr Sp. z o.o. Gdańsk 2001, s. 42-44.

¹⁰⁰ A. Buczkowska, *Pomiar i udokumentowanie procesów gospodarczych...* op. cit., s. 36.

¹⁰¹ B. Micherda, E. Pogodzińska-Mizdrak, *Dynamiczny rachunek majątku i kapitału...* op. cit., s. 140.

stanowią główny element działalności danego przedsiębiorstwa. Wiąże się to z zasadą podmiotową rachunkowości, zgodnie z którą wszelkiego rodzaju zdarzenia gospodarcze (zatem także operacje gospodarcze) winny być analizowane z punktu widzenia konkretnego podmiotu gospodarczego.

W literaturze przedmiotu występuje szereg klasyfikacji zjawisk, jakimi są operacje gospodarcze. A. Buczkowska wskazuje, że modyfikacje w majątku przedsiębiorstw mogą odnosić się zarazem do jego komponentów rzeczowych, jak również do źródeł finansowania. W odniesieniu do tego, operacje gospodarcze można uporządkować, stosując kryterium przedmiotu zmian, którym może być majątek trwały, majątek obrotowy, kapitał własny i kapitał obcy. Powyższa klasyfikacja ma charakter rodzajowy. Autorka podkreśla, że można dokonać także podziału kierunkowego, biorąc pod uwagę wewnętrzny i zewnętrzny charakter operacji gospodarczych. Z operacjami wewnętrznymi ma się do czynienia w momencie, kiedy zmiany odnoszą się wyłącznie do jednego podmiotu gospodarczego. W przypadku, gdy zmiany te dotyczą zasobów, co najmniej dwóch przedsiębiorstw na skutek zachodzących między nimi kontaktów gospodarczych, należy mówić o operacjach zewnętrznych¹⁰².

Oprócz powyższego rozróżnienia wymienia się także operacje pojedyncze i złożone. Pod pojęciem operacji pojedynczej, zwaną także prostą, należy rozumieć ten rodzaj operacji, który odpowiada oddzielnym procesom gospodarczym o homogenicznej strukturze. Operacja gospodarcza złożona powstaje z połączenia pojedynczych operacji w celu zminimalizowania ilości zapisów księgowych¹⁰³.

Warto zaznaczyć, że metody poprawnego łączenia zdarzeń gospodarczych pozostają pod determinującym oddziaływaniem: po pierwsze teoretycznych prawideł księgowości (jak wykorzystywanie metody bilansowej, chronologiczne porządkowanie zdarzeń itp.), po drugie – organizacji księgowości, po trzecie zaś – unormowań prawnych w zakresie zapisów księgowych¹⁰⁴.

W literaturze przedmiotu wymienia się także inne klasyfikacje. Według kryterium sposobu powstawania wyróżnia się operacje jednorazowe, czyli takie, które pojawiają się rzadko lub losowo, oraz operacje wielokrotne, występujące ciągle, powtarzalnie¹⁰⁵. Z kolei ze względu na fazy procesu gospodarczego

¹⁰² A. Buczkowska, *Pomiar i udokumentowanie procesów gospodarczych...* op. cit.

¹⁰³ B. Micherda, E. Pogodzińska-Mizdrak, *Dynamiczny rachunek majątku i kapitału...* op. cit., s. 138.

¹⁰⁴ *Mała encyklopedia rachunkowości*, red. S. Skrzywan, PWE, Warszawa 1971.

¹⁰⁵ B. Micherda, E. Pogodzińska-Mizdrak, *Dynamiczny rachunek majątku i kapitału...* op. cit., s. 138.

operacje dzieli się na operacje fazy zaopatrzenia, operacje fazy produkcji oraz operacje fazy sprzedaży¹⁰⁶.

Znacząca część operacji dokumentowana jest dowodem źródłowym, który najczęściej przybiera postać faktury, listy płac, asygnaty kasowej bądź dowodu magazynowego. Niektóre z operacji potwierdzane są poleceniem księgowania. Ma to miejsce wówczas, gdy brak innego sposobu udokumentowania, jak np. w przypadku otwarcia czy zamknięcia kont, rozliczania kosztów lub poprawianie błędów w księgowaniu¹⁰⁷. Wobec powyższego wskazać należy, że dokumentami, na podstawie których można stwierdzić dokonanie operacji gospodarczych, są dowody księgowe. Stanowią one fundament zapisów w księgach rachunkowych. Zapisy w księgach rachunkowych konkretnego roku obrotowego oraz będące jego częścią składową okresy sprawozdawcze odzwierciedlają operacje gospodarcze, jakie wystąpiły w tym okresie. W znowelizowanej ustawie o rachunkowości stwierdza się, że „podstawą zapisów w księgach rachunkowych są dowody księgowe stwierdzające dokonanie operacji gospodarczej”¹⁰⁸.

Reasumując stwierdzić należy, iż za operację gospodarczą uznaje się te zdarzenia gospodarcze, których skutki bezpośrednio rzutują na aktywa i/lub pasywa określonego przedsiębiorstwa oraz podlegają stosownym zapisom w księgach rachunkowych tejże jednostki gospodarczej.

6.2. Typy operacji bilansowych

Biorąc zaś pod uwagę kryterium, jakim jest charakter przeobrażeń w majątku i/lub kapitału, wyodrębnia się operacje bilansowe oraz operacje wynikowe. Za pierwsze z wymienionych uważa się te zmiany majątku i/lub kapitału, które powodują zmiany w pozycjach aktywów i pasywów. W efekcie tychże operacji przedsiębiorstwo nie osiąga żadnego wyniku, bowiem operacja ta nie powoduje wzrostu zysku ani też nie przyczynia się do starty, wpływa jedynie na powstawanie zmian stanu elementów składowych majątku. Operacje wynikowe z kolei obejmują te zdarzenia gospodarcze, które skutkują osiągnięciem zysku bądź ponoszeniem kosztów lub strat¹⁰⁹.

Operacje bilansowe wywołują zmiany w składnikach aktywów, pasywów bądź aktywów i pasywów.

¹⁰⁶ Ibidem.

¹⁰⁷ K. Winiarska (red.) *Podstawy rachunkowości*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2001, s. 25.

¹⁰⁸ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości. (art. 20, ust. 2).

¹⁰⁹ A. Buczkowska, *Pomiar i udokumentowanie procesów gospodarczych...* op. cit., s. 37.

Ze względu na to, które ze składników bilansu ulegają zmianom w wyniku operacji gospodarczej są one dzielone na cztery typy:

- Wywołujące zmiany jedynie w aktywach (A/A) – jeden ze składników aktywów maleje, a inny rośnie o wartość operacji, ogólna suma bilansowa aktywów nie ulega zmianie, np. pobranie pieniędzy z banku do kasy (maleje wartość środków pieniężnych na rachunku bankowym, a wzrasta o taką samą wartość pieniędzy w kasie jednostki).
- Wywołuje zmiany jedynie w pasywach (P/P) – jeden ze składników pasywów maleje, a inny rośnie o wartość operacji, ogólna suma bilansowa pasywów nie ulega zmianie, np. spłata zobowiązań wobec dostawców z przyznanego na ten cel kredytu bankowego (zmniejsz się wartość zobowiązań wobec dostawców, a wzrasta wartość zadłużenia wobec banku).
- Zwiększające jednocześnie wartość składnika aktywów i składnika pasywów o kwotę operacji (+A/P), o taką samą kwotę zwiększa się również suma bilansowa, np. wpływ na rachunek bankowy jednostki środków pieniężnych z przyznanego kredytu bankowego (zwiększa się wartość środków pieniężnych na rachunku bankowym i o taką samą kwotę zwiększa się zadłużenie wobec banku).
- Zmniejszające jednocześnie wartość składnika aktywów i składnika pasywów o kwotę operacji (-A/P), o taką samą kwotę zmniejsza się również suma bilansowa, np. spłata raty kredytu ze środków pieniężnych znajdujących się na rachunku bankowym (zmniejsza się wartość środków pieniężnych na rachunku bankowym i o taką samą kwotę zmniejsz się zadłużenie jednostki wobec banku).

Operacje zawsze dotyczą dwóch pozycji bilansu majątkowego i powinny być potwierdzone dokumentami źródłowymi¹¹⁰.

6.3. Zasady ewidencji przychodów

Do ewidencji przychodów służą konta wynikowe, które nie wchodzi do bilansu majątkowego, ale służą ujęciu procesów gospodarczych i ustaleniu wyniku finansowego. Zgodnie z zasadami działania kont wynikowych, nie otwiera się ich stanami początkowymi. Otwarcie konta dokonuje się w momencie pierwszego zapisu (pierwszej w danym roku obrotowym operacji gospodarczej). Księgowane na bieżąco operacje gospodarcze powodują stałe narastanie

¹¹⁰ K. Winiarska (red.), *Podstawy rachunkowości*, Dom wydawniczy ABC, Warszawa 2001, s. 25-26.

obrotów kont wynikowych, aż do końca danego roku obrotowego. Na koniec roku obrotowego ma miejsce ustalanie wyniku finansowego. W tym celu konta wynikowe są zamykane, a salda przenoszone na konto wynik finansowy.

Wn (Dt)	Konto przychodów	Ma (Ct)
Zmniejszenie przychodów.		Zwiększenie przychodów. (Przychody osiągnięte)
Przeniesienie (przeksięgowanie) przychodów na wynik finansowy.		
Suma obrotów		Suma obrotów

Rys. 1 Funkcjonowanie kont przychodów.

Źródło: J. Bereźnicka, J. Franc-Dąbrowska, *Podstawy rachunkowości*, Wyd. SGGW, Warszawa 2006.

6.4. Operacje wynikowe

Operacje wynikowe dotyczą zdarzeń mających wpływ na wynik finansowy przedsiębiorstwa. Obejmują one generowanie przychodów i zysków oraz ponoszenie kosztów i strat¹¹¹.

Operacje wynikowe można podzielić na dwa rodzaje – po pierwsze operacje, które powodują wzrost stanu majątkowego oraz zwiększenie przychodu, czyli wzrost zysku, a tym samym kapitałów własnych jednostki gospodarczej, po drugie zaś – operacje, które przyczyniają się do zużycia majątku oraz powstania kosztu, czyli zmniejszenia zysku, a tym samym kapitałów własnych. Tego rodzaju operacje wywierają znaczący wpływ na ostateczne efekty działalności przedsiębiorstwa, czyli wynik finansowy¹¹².

Operacje te zmieniają wartość jednego składnika aktywów bądź pasywów, podczas gdy drugi dotyczy kosztów lub przychodów z działalności gospodarczej, np. koszt zużycia surowców do produkcji wyrobów, poniesienie kosztów wynagrodzeń pracowników czy też osiągnięcie przychodów ze sprzedaży wyrobów, usług, towarów¹¹³.

¹¹¹ E. Nowak, *Rachunkowość kurs podstawowy*. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007, s. 59.

¹¹² Ibidem, s. 139.

¹¹³ A. Dziuba-Burczyk, *Podstawy rachunkowości w świetle międzynarodowych standardów*, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne sp. z o.o., Kraków 2003, s. 57-60, 136-137.

6.5. Zadania do rozdziału

Zadanie 1

Spółka „X” charakteryzuje się następującym bilansem otwarcia na dzień 1 stycznia 2009 r.

Aktywa	Kwota	Pasywa	Kwota
1. Środki trwałe	60 000	1. Kapitały własne	65 000
2. Wyroby gotowe	10 000	2. Kredyty bankowe	10 000
3. Należności od odbiorców	1 000	3. Zobowiązania wobec dostawców	15 000
4. Rachunek bankowy	19 000		
Suma bilansowa	90 000	Suma bilansowa	90 000

Polecenia:

Dokonaj zmian w bilansie uwzględniając następujące operacje. Określ do jakiego typu należy każda operacja gospodarcza.

1. Podjęto gotówkę z banku do kasy 5 000 zł
2. Spłacono część zobowiązań wobec dostawców z zaciągniętego na ten cel kredytu bankowego 4 000 zł
3. Zakupiono materiały u dostawcy, za które zapłata nastąpi w późniejszym terminie 3 500 zł
4. Uregulowano przelewem z rachunku bankowego ratę kredytu bankowego 1 000 zł

Ewidencja zmian składników bilansu majątkowego po księgowaniu

Składniki bilansu	S.p.	Zmiana z tytułu operacji	Stan po operacji	Zmiana z tytułu operacji	Stan po operacji	Zmiana z tytułu operacji	Stan po operacji	Zmiana z tytułu operacji	Stan po operacji
		1	1	2	2	3	3	4	4
Środki trwałe									
Wyroby gotowe									
Należności od odbiorców									
Rachunek bankowy									
Suma bilansowa									
Kapitały własne									
Kredyty bankowe									
Zobowiązania wobec dostawców									
Suma bilansowa									

Bilans spółki „X” po księgowaniu

Aktywa	Kwota	Pasywa	Kwota
1. Środki trwałe		1. Kapitały własne	
2. Wyroby gotowe		2. Kredyty bankowe	
3. Należności od odbiorców		3. Zobowiązania wobec dostawców	
4. Rachunek bankowy			
Suma bilansowa		Suma bilansowa	

7. KONTO KSIĘGOWE

W rachunkowości stosuje się specyficzne urządzenie zwane kontem księgowym, służące do rejestrowania operacji gospodarczych (zdarzeń księgowych). Każdy składnik bilansu posiada odrębne konto, na którym rejestruje się jego stan początkowy, wszelkie zwiększenia i zmniejszenia oraz stan końcowy. Konto musi mieć taką formę aby odrębnie rejestrowało zdarzenia zwiększające i odrębnie zmniejszające dany składnik bilansu. Ułatwia to ewidencję księgową¹¹⁴.

Przy pomocy tego urządzenia przedsiębiorstwo prowadzące pełną rachunkowość zapisuje i porządkuje zdarzenia gospodarcze, które go dotyczą. Dzięki stosowaniu kont księgowych firma w łatwy i szybki sposób może sprawdzić wszystkie transakcje, które do tej pory zrealizowała, wpływy gotówki oraz jej ubytki. Każde konto ma swoją nazwę określającą jego treść, która informuje o rodzaju rejestrowanych na nim transakcji. Konto księguje operacje o jednorodnym charakterze. To znaczy, że np. na jednym koncie księguje się gotówkę wpływającą i wypływającą, na innym środki trwałe a jeszcze na innym rozrachunki z dostawcami¹¹⁵.

7.1. Podział kont księgowych

Wszystkie konta posiadają: obroty i salda (saldo początkowe oraz saldo końcowe). Obrót konta to suma wszystkich kwot na każdej ze stron konta. Saldo natomiast to różnica między obrotami. Głównym zadaniem kont jest katalogowanie majątku oraz funduszy przedsiębiorstwa.

Konta dzielimy w zależności od rodzaju operacji gospodarczych. Dlatego też na ogół można je podzielić na: konta bilansowe i niebilansowe. Konto bilansowe dzielimy na konta aktywów, pasywów i aktywno-pasywne.

Na kontach aktywnych księgujemy wartości składników aktywów. Po stronie Dt konta zapisujemy saldo początkowe oraz księgujemy wszystkie zwiększenia danego składnika majątku. Po stronie Ct natomiast księgujemy operacje, które powodują zmniejszenia danego składnika aktywów.

Na kontach pasywnych księgujemy wartości składników pasywów. Po stronie Ct konta zapisujemy saldo początkowe oraz wszystkie zwiększenia

¹¹⁴ S. Sojak, *Teoretyczne podstawy rachunkowości*, (w:) S. Sojak, J. Stankiewicz (red.) *Podstawy rachunkowości*, TNOiK, Toruń 1995.

¹¹⁵ S. Sojak, J. Stankiewicz, *Podstawy rachunkowości*, Tonik, Toruń 2002.

danego składnika majątku. Po stronie Dt natomiast księgujemy wszystkie jego zmniejszenia¹¹⁶.

Konta aktywów mogą posiadać salda debetowe lub zerowe, natomiast konta pasywów mogą posiadać salda kredytowe lub zerowe. O kontach pasywów można powiedzieć, iż są „lustrzanymi odbiciami” kont aktywów. Znaczy to, że funkcjonują odwrotnie.

Jedną z podstawowych zasad w rachunkowości jest zasady podwójnego księgowania. Polega ona na tym, że każda operacja gospodarcza musi być zaksięgowana co najmniej:

- na dwóch kontach księgowych,
- po przeciwnych ich stronach,
- w tej samej kwocie.

Wn (Dt)	Konto przychodów	Ma (Ct)
Saldo początkowe. Zwiększenia salda początkowego.		Zmniejszenia salda początkowego.
Suma obrotów Dt		Suma obrotów Ct
		Saldo końcowe Dt

Wn (Dt)	Konto przychodów	Ma (Ct)
Zmniejszenia salda początkowego		Saldo początkowe. Zwiększenia salda początkowego
Suma obrotów Dt		Suma obrotów Ct
Saldo końcowe Ct		

Konta niebilansowe to pozostałe konta przeznaczone do ukazania procesów gospodarczych przebiegających w jednostce gospodarczej w trakcie okresu sprawozdawczego. Do kont niebilansowych zaliczane są następujące grupy kont księgowych:

1. Konta wynikowe służą do wyliczania wyniku finansowego. Konta te reprezentowane są przez konta kosztów i konta przychodów (z produkcji, usług albo z działalności handlowej) oraz konto zysków lub strat. Konto wynikowe „Wynik finansowy” wchodzi do bilansu majątkowego saldem końcowym, stratą lub zyskiem. Jeśli przedsiębiorstwo osiągnie zysk, pokazuje

¹¹⁶ B. Micherda, *Podstawy rachunkowości*, Wydawnictwo AE, Kraków 2002, s. 61-64.

się go w pasywach bilansu majątkowego, również w przypadku ubytku jest on katalogowany w pasywach, ale ze znakiem minus.

2. Konta rozliczeniowe – przeznaczone do ewidencjonowania zmian procesów, które w ciągu okresu sprawozdawczego powinny być całkowicie rozliczone. Ujmują procesy w różnych układach klasyfikacyjnych, np. rozliczenie zakupu, rozliczenie wyniku finansowego. Na koniec okresu sprawozdawczego konta takie nie wykazują sald.
3. Konta korygujące – o charakterze uzupełniającym w stosunku do kont bilansowych. Takie konta pełnią funkcję pomocniczą. Konta korygujące towarzyszą kontom bilansowym i nie mogą bez nich wystąpić. Na koniec okresu sprawozdawczego saldo konta korygującego wpływa na wysokość salda podstawowego. Na takich kontach zapisuje się kwoty korygujące wartości bilansowe lub wynikowe o pewnej wartości: umorzenie, czy odchylenia od cen ewidencyjnych
4. Konta pozabilansowe, które uzupełniają ewidencję na kontach bilansowych różnymi informacjami, albo też informują o operacjach nieksięgowanych na kontach bilansowych np. środki trwale dzierżawione, obce środki trwale czy zobowiązania warunkowe¹¹⁷.

7.2. Dowody księgowe

Istota dokumentacji księgowej polega na utrwaleniu na piśmie wyników obserwacji oraz pomiaru czasu procesów gospodarczych. Każdy zapis w księgowości powinien być odpowiednio udokumentowany. Dokumenty księgowe odgrywają także istotną rolę, jako podstawa dokumentowanej co roku kontroli sprawozdania finansowego oraz jako źródło analizy ekonomicznej.

Dowody księgowe są klasyfikowane według różnych kryteriów. Biorąc po uwagę wystawcę dokumentów księgowych dzielimy je na:

- obce zewnętrzne,
- własne: zewnętrzne przekazywane w oryginale przedsiębiorcom, oraz wewnętrzne dotyczące operacji wewnątrz przedsiębiorstwa¹¹⁸.

Ustawa o rachunkowości dzieli dowody księgowe ze względu na podstawę ich sporządzenia na:

¹¹⁷ W. Pomykało, *Encyklopedia biznesu*, Tom 2, Fundacja Innowacje, Warszawa 1995.

¹¹⁸ G. Borowska, *Zasady Rachunkowości...* op. cit. s. 173.

- dowody pierwotne (źródłowe), stwierdzające dokonanie operacji gospodarczej,
- dowody wtórne, wystawione na podstawie dokumentów pierwotnych lub danych z księgowości.

Do dowodów wtórnych zaliczamy:

- dowody zbiorcze, służące do dokonywania łącznych zapisów zbiorów dowodów księgowych,
- dowody korygujące poprzednie zapisy,
- dowody zastępcze, wystawione do czasu otrzymania zewnętrznego źródłowego dowodu,
- dowody rozliczeniowe, ujmuje już dokonane zapisy według nowych kryteriów klasyfikacyjnych¹¹⁹.

Operacje gospodarcze mogą być dokumentowane dowodami zastępczymi w braku możliwości uzyskania zewnętrznych obcych dowodów źródłowych. Dowody te mogą być wystawione przez osoby dokonujące operacji.

Ustawa o rachunkowości nakazuje archiwizowanie dokumentów księgowych przez różny okres w zależności od ich rodzajów, i tak:

Zatwierdzone roczne sprawozdania finansowe podlegają trwałemu przechowywaniu. Pozostałe zbiory przechowuje się co najmniej przez okres:

1. Księgi rachunkowe – 5 lat.
2. Karty wynagrodzeń pracowników – przez okres wymaganego dostępu do tych informacji, wynikający z przepisów emerytalnych, rentowych oraz podatkowych, nie krócej jednak niż 5 lat.
3. Dowody księgowe dotyczące wpływów ze sprzedaży detalicznej – do dnia zatwierdzenia sprawozdania finansowego za dany rok obrotowy, nie krócej jednak niż do dnia rozliczenia osób, którym powierzono składniki aktywów objęte sprzedażą detaliczną.
4. Dowody księgowe dotyczące wieloletnich inwestycji rozpoczętych, pożyczek, kredytów – przez 5 lat od początku roku następującego po roku obrotowym, w którym operacje, transakcje i postępowanie zostały ostatecznie zakończone, spłacone, rozliczone lub przedawnione.
5. Dokumentację przyjętego sposobu prowadzenia rachunkowości – przez okres nie krótszy od 5 lat od upływu jej ważności.
6. Dokumenty dotyczące rękojmi i reklamacji – 1 rok po terminie upływu rękojmi lub rozliczeniu reklamacji.

¹¹⁹ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości.

7. Dokumenty inwentaryzacyjne – 5 lat.
8. Pozostałe dowody księgowe i dokumenty – 5 lat.

7.3. Łączenie i podział kont

Łączenie kont polega na zmianie sposobów grupowania operacji gospodarczych na kontach poprzez zmianę kryteriów klasyfikacyjnych przyjętych dla określonej grupy operacji. Efektem jest wprowadzenie w miejsce dwóch lub więcej kont, jednego konta, które w całości przejmuje przedmiot i zakres ewidencji objęty dotychczas kontami łączonymi. Na kontach tych obowiązuje tzw. zapis powtórzony.

Przykład

Dt Towary w hurcie Ct	Dt Towary Ct	Dt Towary w detalu Ct
Sp. 30 000 10 000 (1)	Sp. 50 000 10 000 (1)	Sp. 20 000 6 000 (2)
(3) 12 000 10 000	(3) 12 000 6 000 (2)	20 000 6 000
42 000 32 000 Sk.	62 000 46 000 Sk.	20 000 14 000 Sk.
42 000 42 000	62 000 62 000	20 000 20 000

W wyniku połączenia dwóch kont „Towary w hurcie” i „Towary w detalu” powstaje jedno konto „Towary”.

Podział kont – oznacza działanie wykorzystujące właściwość każdego konta, które polega na zastąpieniu bądź uzupełnieniu dowolnego konta innymi urzadzeniami księgowymi, przy czym jest zachowany przedmiotowy zakres ewidencji. Wyróżnia się;

1. Podzielność pionową – związaną z wyodrębnieniem z funkcjonującego konta części zapisów dotyczących określonego procesu bądź poszczególnych elementów i przeznaczeniu do ich ewidencji nowych kont księgowych.
2. Podzielność poziomą – polegającą na zastąpieniu konta dzielonego, bardziej szczegółowymi kontami, które w całości obejmują przedmiot ewidencji konta dzielonego i konta dzielone przestaje istnieć.

Przykład

Stan zobowiązań wobec dostawców na początek okresu sprawozdawczego wynosi 20 000 zł, z czego:

Wobec dostawcy A – 8 000 zł

Wobec dostawcy B – 12 000 zł

W bieżącym okresie sprawozdawczym wystąpiły następujące zdarzenia:

1. Zakupiono i przyjęto towary od dostawcy A. Zapłata nastąpi w terminie późniejszym 7 000 zł.
2. Zakupiono i przyjęto towary od dostawcy B. Zapłata nastąpi w terminie późniejszym 8 000 zł.

Polecenie:

Zarejestrować operacje gospodarcze, prowadząc ewidencję analityczną do konta zobowiązania wobec dostawców na kontach teowych.

Rozwiązanie:

- saldo Ct 20 000 zł zapisać na koncie syntetycznym zobowiązania wobec dostawców
- saldo szczegółowe (Ct) 8 000 zł i 12 000 zł zapisać na odpowiednich kontach analitycznych.

Ewidencja syntetyczna

Zobowiązania wobec Dt dostawców Ct		Dt Towary handloweCt	
	20 000 Sp.	(1) 7 000	
	7 000 (1)	(2) 8 000	
	8 000 (2)		
—	35 000	1 500	—

Ewidencja analityczna do konta zobowiązania wobec dostawców

Dt Dostawca A Ct		Dt Dostawca B Ct	
	8 000 Sp.		12 000 Sp.
	7 000 (1)		8 000 (2)
—	15 000	—	20 000

7.4. Wzory dokumentów księgowych

Dowody księgowe powinny być wystawiane w sposób staranny, czytelny i trwały. Podpisy na dowodach księgowych składa się odręcznie. Dowód księgowy powinien być sporządzony w języku polskim. Może on być wystawiony w języku obcym, jeżeli dotyczy operacji gospodarczej z kontrahentem zagranicznym lub gdy podmiot gospodarczy uzyskał zezwolenie na prowadzenie ksiąg rachunkowych w języku obcym. Treść dowodów powinna być pełna i zrozumiała. Dopuszczalne jest stosowanie ogólnie przyjętych skrótów”¹²⁰.

Treść i wszelkie dane liczbowe nie mogą być zamazywane, przerabiane, wycierane, wyskrobywane lub usuwane innymi środkami¹²¹.

Rys. 1. Asygnata kasowa rozchodowa KW

<div style="border: 1px solid black; width: 100px; height: 40px; margin-bottom: 5px;"></div> <p style="text-align: center; margin: 0;">Dowód wypłaty</p>		<div style="border: 1px solid black; width: 60px; height: 20px; margin-bottom: 5px;"></div>			
płacić	dnia	r.	KW	Nr	
Komu:		Ma Kasa	Winien Konto		
Za co		zł.	gr	numer	
Słownie złotych		Razem			
Wystawił	Sprawdził	Zatwierdził	Rap. kasowy	Kwotę powyższą	
			Nr	wypłaciłem	otrzymałem
			poz.		

Źródło: wykonanie własne.

Wypłata gotówki z kasy powinna być udokumentowana dowodem źródłowym np. fakturą dostawcy, listą płac, poleceniem wyjazdu służbowego. Asygnatę KW wystawia pracownik komórki finansowej lub upoważniona osoba, a zatwierdza kierownik jednostki. Jeden stanowi jako dowód przyjęcia gotówki do kasy, a drugi otrzymuje wpłacający. Podpisuje kasjer oraz osoba otrzymująca gotówkę.

¹²⁰ http://accounts.republika.pl/ogolne_dow.html, data dostępu 15.01.2015

¹²¹ G. Borowska, *Zasady Rachunkowości...*, op.cit.,s. 176.

Rys. 2. Asygnata kasowa przychodowa KP

Dowód wpłaty			
<small>pieczęć</small>	dnia	r.	KP Nr
Od kogo:		Winięci	Ma
		Kasa	Konto
<small>Za co</small>		<small>zł.</small>	<small>gr</small>
			<small>numer</small>
<small>Słownie złotych</small>		Razem	
Wystawił	Sprawdził	Zatwierdził	Rap. kasowy
			Kwotę powyższą otrzymałem
			Nr
			POZ
			<small>podpis kasjera</small>

Źródło: Wykonanie własne.

Wpływy gotówki do kasy powinny być udokumentowane asygnatami przychodowymi KP. Wystawiana jest przez kasjera w trakcie regulowania należności przez kontrahentów, do rozliczenia zaliczek przez pracowników oraz do rozliczenia dobowego raportu fiskalnego. Dowód KP wystawiamy w dwóch egzemplarzach. Oryginał służy jako dowód przyjęcia gotówki do kasy, drugi egzemplarz otrzymuje wpłacający. Kasjer podpisuje w pozycji – wystawił/sporządził, kwotę powyższą otrzymałem.

Rys. 3. Raport kasowy

ORYGINAŁ

placąc

RAPORT KASOWY RK

 Nr

za okres
od do m-ca r. Kasa Strona

Poz.	Data	DOWÓD <small>Symbol Nr</small>	TREŚĆ	PRZYCHÓD	ROZCHÓD	Konto przechodzące
Z przeniesienia						
Do przeniesienia						

Podpisy		Obroty		Ilość załączników
<small>Sporządził</small>	<small>Sprawdził</small>	<small>strona</small>	<small>dnia</small>	
Kolegowano				KW
<small>obiekt rej.</small>	<small>strona</small>	<small>pozycja</small>	<small>podpis</small>	

SUMA			
-------------	--	--	--

RK – jest dokumentem zbiorczym
Źródło: Wykonanie własne.

Zapisy należy dokonywać chronologicznie z podziałem na konkretne dni dokonanych wpłat lub wypłat. Raport może być sporządzony codziennie jeśli jest duża liczba operacji gotówkowych. Przy małej liczbie obrotów gotówkowych należy sporządzić raz na koniec każdego miesiąca.

Rys. 4. Wpłata gotówkowa

The diagram illustrates the layout of a cash deposit form, divided into two sections: 'odcinek dla odbiorcy' (recipient section) and 'odcinek dla zleceniodawcy' (issuer section). Both sections are titled 'Polecenie przelewu / Wpłata gotówkowa'.

Recipient Section (odcinek dla odbiorcy):

- Fields for recipient name: 'nazwa odbiorcy' and 'nazwa odbiorcy cd.'
- Field for recipient account number: 'nr rachunku odbiorcy'
- Fields for currency: 'waluta' (with 'W P' and 'P L N' options) and 'kwota'
- Field for issuer account number: 'nr rachunku zleceniodawcy (polecenie przelewu) / kwota słownie (wpłata gotówkowa)'
- Fields for issuer name: 'nazwa zleceniodawcy' and 'nazwa zleceniodawcy cd.'
- Fields for title: 'tytułem' and 'tytułem cd.'
- Field for fee: 'Opłata' with a sub-field for amount.
- Field for stamp and signature: 'pieczęć, data i podpis(y) zleceniodawcy'
- Field for stamp: a dashed circle.

Issuer Section (odcinek dla zleceniodawcy):

- Fields for issuer name: 'nazwa odbiorcy' and 'nazwa odbiorcy cd.'
- Field for issuer account number: 'nr rachunku odbiorcy'
- Fields for currency: 'waluta' (with 'W P' and 'P L N' options) and 'kwota'
- Field for recipient account number: 'nr rachunku zleceniodawcy (polecenie przelewu) / kwota słownie (wpłata gotówkowa)'
- Fields for recipient name: 'nazwa zleceniodawcy' and 'nazwa zleceniodawcy cd.'
- Fields for recipient title: 'tytułem' and 'tytułem cd.'
- Field for fee: 'Opłata' with a sub-field for amount.
- Field for stamp and signature: 'pieczęć, data i podpis(y) zleceniodawcy'
- Field for stamp: a dashed circle.

Źródło: Wykonanie własne.

Polecenie przelewu wykorzystujemy w operacjach pieniężnych na wykonanie jednej z dwóch czynności; wypłata gotówki lub polecenie przelewu. W przypadku polecenia przelewu pozostawiamy literę P, wpłacając gotówkę pozostawiamy literę W. Dowód wypełniamy ręcznie drukowanymi literami czarnym lub niebieskim atramentem, każda litera lub znak w osobnej kratce. Dowód wypełniany maszynowo to dane w wierszu w obszarze jednego pola bez zwracania uwagi na kratki.

Rys. 5. Wyciąg bankowy – WB

Bank Regionalny	Przedsiębiorstwo produkcyjno-handlowe
Wyciąg nr z dnia	
Obroty Dt	Obroty Ct
Saldo z dnia.....	
BDW	
Przelew	
Czek gotówkowy	
Saldo końcowe	

Zródło: Wykonanie własne.

W celu udokumentowania operacji bankowych jest wystawiany dowód księgowy wyciąg z rachunku bankowego WB. Dokument wystawia bank do udokumentowania wszystkich operacji, czyli wpłat i wypłat na danym rachunku bankowym. Podając stan początkowy, wszystkie operacje zwiększające i zmniejszające stan początkowy oraz stan końcowy. Należy dołączyć dokumenty źródłowe, uzasadniające wpłaty i wypłaty z rachunku bankowego. Wyciąg bankowy jest podstawą księgowania na koncie „Rachunek bankowy”. Bank w wyciągu bankowym wykazuje saldo początkowe oraz wpłaty na konto Ct, a wypłaty po stronie Dt. Środki pieniężne na koncie klienta są dla banku zobowiązaniami.

W dobie funkcjonowania kont bankowych internetowych wyciągi bankowe coraz częściej księgowość firm generuje, a następnie drukuje automatycznie z konta, zgodnie z potrzebami. Wyciąg taki stanowi również podstawę księgowania operacji gospodarczych.

Rys. 6. Faktura VAT

Sprzedawca	symbol _____	miejscowość _____	dnia _____						
NIP _____	FAKTURA VAT Nr _____		zamówienie _____	środek transportu _____					
sposób zapłaty _____		termin zapłaty _____		Data, miesiąc, rok dokonania sprzedaży (zakupu) ⁽¹⁾ _____					
Bank _____		Nr konta _____							
Nabywca									
Nazwa firmy lub linii i nazwisko _____									
Adres _____ NIP ⁽²⁾ _____									
Lp.	Nazwa towaru lub usługi	Symbol towarowy lub kod identyfikacyjny (PRODAJCA, ILOŚĆ, jednostka miary) ⁽³⁾	Symb. j.m.	Ilość	Cena jednostkowa bez podatku	Podatek			Wartość towaru (usługi) z podatkiem
						stawia	kwota	%	
					zł	zł	zł	zł	zł
Do zapłaty: zł _____						RAZEM: _____			
Słownie złotych: _____								23	
Uwagi: ⁽⁴⁾ _____								8	
_____								5	
_____								0	
_____								ZW	

(1) w przypadku sprzedaży o charakterze ciągłym można podać tylko miesiąc i rok sprzedaży
 (2) nie wypełnia się w przypadku gdy nabywca jest osobą fizyczną, nieprowadzącą działalności gospodarczej
 (3) wypełnia się w przypadku, gdy do towaru (usługi) stosuje się zwolnienie przedmiotowe od podatku
 (4) np. podważenie otrzymania towaru

Źródło: Wykonanie własne.

Faktury są jednym z podstawowych dokumentów księgowych, które potwierdzają dokonanie transakcji kupna-sprzedaży danego towaru lub usługi. Stanowią więc nieodłączną część prowadzenia działalności gospodarczej.

„Przepisy ustawy o podatku od towarów i usług oraz rozporządzenie w sprawie faktur określają podstawowe elementy, jaki koniecznie musi zawierać każda faktura, a także okoliczności, w których należy na niej umieścić informacje dodatkowe”. Każda faktura powinna zawierać następujące elementy:

- datę wystawienia faktury,
- numery NIP sprzedawcy i nabywcy,
- numer faktury,
- nazwę podatnika i nabywcy,
- nazwę towaru lub usługi,
- datę sprzedaży,
- wartość sprzedaży,
- stawkę podatku,
- kwotę należności
- inne informacje, np. kwoty rabatów¹²².

W jednostce gospodarczej niezależnie od faktury, wystawia się dowód własny wewnętrzny – dowód przyjęcia materiałów Pz (rys. 7). Dowód podpisują członkowie komisji dokonującej przyjęcia materiałów oraz magazynier. Jest to dokument stwierdzający podstawę księgowania otrzymania zakupionych materiałów, który wystawiany jest co najmniej w dwóch egzemplarzach.

Rozchody materiałów są dokonywane dowodami magazynowymi rozchodowymi. Dokument Rw (rys. 8) stanowi polecenie i potwierdzenie wydania materiałów – rozchodów wewnętrznych. Jest wystawiany w komórce pobierającej materiały z magazynu, a podpisany przez osobę pobierającą materiał oraz przez magazyniera. Stanowi podstawę księgowania rozchodu materiałów z magazynu oraz kosztów zużycia materiałów. Podstawą przesunięcia materiałów do innego magazynu jest druk – Wz.

¹²² <http://poradnik.wfirma.pl/-elementy-skladowe-faktur-2013-rok>, data dostępu 8.04.2015.

Rys. 7. Dowód przyjęcia materiałów

Nr zamówienia		Środek transportu		Dostawca		Przebieg przyjęcia materiałów zewn.		PZ		Egz.			
								Przejęcie materiałów zewn.		Data otrzymania		Data	
								Data wysyłki		Nr i data faktury		Nr magaz. Pz	
Nr indeksu materiałowego	Nazwa materiału	Ilość Jedn.	Przejęta	Cena		Wartość		Konto syntet. mater.	Zapas ilość				
				Żądana	gr	zt	gr			zt	gr		
						Wartość towarów ogółem							
Wystawiał	Zatwierdził	Dostarczył	Przejęł		Ewidencja ilość, wartość								
			Data										

Źródło: Wykonanie własne.

Rys. 8. Dowód magazynowy rozchodowy – Rw

Data - Wydział		Kto kosztów		Kto wydz.		RW pobranie materiałów wewn.		N° bieżący Rw		Egz	
		Ślad		Dotyczy				N° magaz. Rw		Data	
Lp.	N° indeksu materiałowego	Nazwa materiału	Ilość		Wydana	Cena		Wartość		Konto synlet. mater.	Zapas ilość
			zabrana	Jech.		zł	gr	zł	gr		
1.											
2.											
3.											
4.											
5.											
6.											
7.											
8.											
9.											
10.											
11.											
12.											
13.											
14.											
15.											
16.											
17.											
18.											
19.											
20.											
						RAZEM :					
Wystawit			Zamierzył			Wydział		MAGAZYN		Pobranie	
						Data				Ewidencja ilośc. wartość	

Źródło: Wykonanie własne.

Dowody księgowe podlegają ciągłemu ruchowi w różnych jednostkach. Dowody księgowe powinny być przechowywane w siedzibie podmiotu gospodarczego lub jego zakładów. Podmioty gospodarcze przekazują do archiwów państwowych tę część dokumentacji, która stanowi materiały archiwalne trwale przechowywane według ściśle określonych zasad.

7.4. Poprawianie błędów księgowych

Prowadzenie ksiąg rachunkowych zgodnie z wymaganiami ustawy o rachunkowości nakłada na podmioty gospodarcze obowiązek tzw. rzetelności ewidencji księgowej, tzn. prowadzenia jej w sposób staranny, czytelny, a błędy, które mogą się pojawić w trakcie ewidencji operacji gospodarczych należy poprawić według przyjętych w przepisach finansowych ustaleń. Powstałe błędy księgowe mogą dotyczyć:

1. Dokumentacji księgowej.
2. Ewidencji księgowej.
3. Urządzeń księgowych.

Błędy w dokumentach księgowych to nieprawidłowe ujęcie treści zdarzeń gospodarczych. Błędy rachunkowe należy poprawić przez skreślenie błędnego zapisu poziomą, czerwoną linią, wpisanie zapisu czytelnego, podpisanie się osoby dokonującej poprawki (tzw. parafa) oraz określenie daty poprawki. Ta metoda nie jest dozwolona w wypadku prowadzenia ksiąg rachunkowych za pomocą komputera, w przypadku, gdy dokonano już ustalenia obrotów konta, a także w czekach, dokumentach bankowych czy dokumentach obcych.

Błędy ujawnione w terminie późniejszym poprawione są za pomocą storna czarnego lub czerwonego, polegającego na usunięciu wpływu mylnego zapisu na końcowe saldo konta albo jednocześnie na obroty i na końcowe saldo bez dokonywania skreśleń.

Storno czarne występuje w postaci storna zupełnego i częściowego. Storno czarne zupełne to dokonanie zapisu przeciwstawnego (po przeciwnych stronach kont) w stosunku do zapisu błędnego, którego wpływ zostaje w ten sposób anulowany, a następnie poprawne zaksięgowanie operacji. Storno czarne częściowe polega na anulowaniu błędnego zapisu jedynie na koncie, na którym ten zapis wystąpił (przez zapis przeciwstawny, a więc po przeciwnej stronie konta), co zmniejsza liczbę zapisów.

Posłużenie się stornem czarnym gwarantuje uzyskanie prawidłowych sald końcowych na kontach, ale jednocześnie zniekształca obroty na tych kontach, które objęte są stornowaniem. W związku z tym stosowanie storna czarnego nie

jest wskazane, szczególnie w przypadku, gdy obroty konta są podstawą do obliczenia wskaźników finansowych.

Storno czerwone polega na poprawieniu mylnie zaksięgowanej operacji na tych samych kontach, w tych samych kwotach, po tych samych stronach konta co błędnie zaksięgowana operacja, ale na czerwono, co w praktyce księgowej oznacza liczbę ujemną. Podobnie jak przy stornie czarnym storno czerwone również może przybrać postać storna czerwonego całkowitego lub storna czerwonego częściowego.

Przykład

Analiza kont wykazała, że rachunek za zakup środka trwałego (płatny przelewem) został zaksięgowany na odpowiednich kontach, ale w niewłaściwej kwocie. Wartość środka trwałego wynosi 6 700 zł. Popętnienie w zapisie „czeskiego błędu” spowodowało, że zaksięgowano 7 600 zł. Dokonano poprawienia błędu następującymi metodami:

1. Stornem czarnym całkowitym.

Rozrachunki z dostawcami	
(1) 7 600	7 600 (2)
(3) 6 700	

Środki trwałe	
(2) 7 600	7 600 (1)
	6 700 (3)

2. Stornem czarnym częściowym.

Rozrachunki z dostawcami	
(1) 7 600	900 (2+3)

Środki trwałe	
(2+3) 900	7 600 (1)

2. Stornem czerwonym całkowitym.

Rozrachunki z dostawcami	
(1) 7 600	
(2) 7 600	
(3) 6 700	

Środki trwałe	
	7 600 (1)
	7 600 (2)
	6 700 (3)

4. Stornem czerwonym częściowym.

Rozrachunki z dostawcami	
(1) 7 600	
(2+3) 900	

Środki trwałe	
	7 600 (1)
	(2+3) 900

- 1) Zaksięgowanie operacji w niewłaściwej kwocie.
- 2) Zastosowanie storna.
- 3) Zaksięgowanie operacji w kwocie prawidłowej.

7.5. Zadania do rozdziału

Zadanie 1

Stan środków finansowych w kasie spółki „X” na dzień 31.01.2019 wynosi 15 100 zł. W dniu 31.01.2019 miały miejsce następujące zdarzenia:

1. Podjęto gotówkę z banku na podstawie czeku gotówkowego 1 500 zł
2. Wypłacono pracownikowi zaliczkę na zakup materiałów 850 zł
3. Pracownik zwrócił do kasy część zaliczki 350 zł
4. Wpływ należności od spółki „Pirat” 3 200 zł
5. Wpłacono gotówkę z kasy na rachunek bankowy 10 000 zł

Polecenie

Na podstawie powyższych informacji ustalić stan końcowy gotówki w kasie, prowadząc konto jednostronne.

Zadanie 2

W spółce akcyjnej „X” bilans sporządzony na dzień 31.12.2021 r. przedstawia się następująco:

Aktywa	Kwota	Pasywa	Kwota
Aktywa trwałe		Kapitały (fundusze) własne	
1. Środki trwałe	180 000	1. Kapitał podstawowy	180 000
2.		2. Kapitał zapasowy	47 000
3.		3. Wynik finansowy	35 000
Aktywa obrotowe		Zobowiązania i rezerwy	
1. Materiały	60 000	1. Zobowiązania wobec dostawców	28 000
2. Należności od odbiorców	15 000	2. Zobowiązania wobec budżetu	3 000
3. Kasa	8 000	3.	
4. Rachunek bankowy	30 000	4.	
Suma bilansowa	293 000	Suma bilansowa	293 000

W styczniu miały miejsce następujące zdarzenia gospodarcze:

1. Uregulowano gotówką zobowiązania wobec spółki Partner za zakupione części zamienne do maszyn i urządzeń (dowód kasowy) 3 000 zł
2. Spółka „Y” uregulowała przelewem należności za wykonane w ubiegłym miesiącu usługi (wyciąg bankowy) 8 000 zł
3. Zakupiono za gotówkę materiały biurowe (dowód przyjęcia materiałów otrzymano) 5 000 zł
4. Uregulowano przelewem zobowiązanie wobec przedsiębiorstwa „Z” za zakupione biurka (wyciąg bankowy) .. 23 000 zł
5. Spłacono ze środków posiadanych na rachunku bankowym zobowiązania z tytułu podatku dochodowego (wyciąg bankowy) 3 000 zł
6. Spółka „TYRD” dokonała wpłaty gotówki do kasy tytułem uregulowania należności (dowód kasowy) 7 000 zł
7. Część wygospodarowanego w roku ubiegłym zysku przekazano na powiększenie kapitału zapasowego 8 000 zł
8. Faktura za zakupione i przyjęte do użytkowania środki trwałe (zapłata nastąpi w terminie późniejszym) 15 000 zł
9. Faktura za zakupione i przyjęte do magazynu materiały (zapłata nastąpi w terminie późniejszym) dowód przyjęcia materiałów 90 000 zł
10. Z powodu wad jakościowych zwrócono (za zgodą dostawcy) część zakupionych materiałów (magazynowy dowód rozchodu, nota obciążeniowa dla dostawcy) 10 000 zł

Polecenia:

1. Nanieść salda początkowe na konta i zaksięgować operacje gospodarcze.
2. Obliczyć obroty i salda kont oraz zamknąć konta.

Środki trwałe	Kapitał podstawowy	Materiały
Kasa	Kapitał zapasowy	Należności od odbiorców
Rachunek bankowy	Zobowiązania wobec budżetu	Zobowiązania wobec dostawców
Wynik finansowy		

Zadanie 5

W spółce usługowej ARION prowadzącej rozrachunki tylko z jednym kontrahentem, z którym jest jednocześnie odbiorcą i dostawcą w dniu 30.12.2023 r. Konto „Rozrachunki z odbiorcami i dostawcami” wykazywało następujące zapisy:

Strona Dt 3 450 zł

Strona Ct 1 730 zł

W dniu 31.12 2014 r. miały miejsce następujące zdarzenia:

1. Otrzymano fakturę i przyjęto dostawę materiałów od kontrahenta „Z” (zapłata nastąpi w terminie późniejszym) 1 270 zł
2. Wysłano fakturę za usługi wykonane w grudniu na rzecz kontrahenta „Z” 550 zł

Polecenie

Zaksięgować powyższe operacje i ustalić saldo konta „Rozrachunki z odbiorcami i dostawcami” na dzień 31.12.2023 r. Jaki charakter na konto?

Rozrachunki z dostawcami i odbiorcami	Przychody ze sprzedaży	Materiały

Zadanie 6

W spółce ROMA w dniu 1.02.2023 r. stany początkowe wybranych kont przedstawiały się następująco:

„Materiały” 4 000 zł: w tym:

„Tarcica iglasta” (Dt)	2 000 zł
„Tarcica liściasta” (Dt)	1 200 zł
„Okucia meblowe” (Dt)	300 zł
„Pozostałe materiały” (Dt)	500 zł
„Zobowiązania wobec dostawców” (Ct)	3 000 zł
„Kasa” (Dt)	4 000 zł
„Rachunek bieżący” (Dt)	4 000 zł

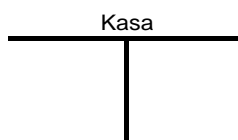
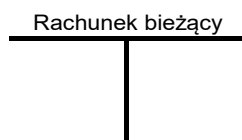
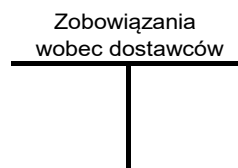
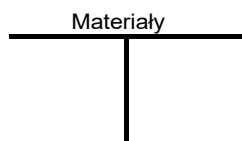
W lutym miały miejsce następujące zdarzenia:

1. Otrzymano i przyjęto do magazynu zakupione w spółce OPAT zawisy i klamki 800 zł
2. Zakupiono za gotówkę tarcicę iglastą 900 zł
3. Uregulowano przelewem bankowym całość zobowiązania wobec dostawców 1 700 zł.
4. Przyjęto do magazynu zakupione za gotówkę: lakier i kleje 100 zł
5. Z powodu wad jakościowych zwrócono spółce „OPAT” część zakupionych zawiasów i klamek 100 zł

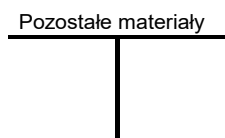
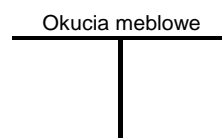
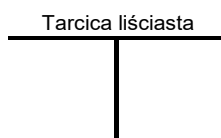
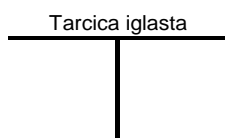
Polecenie:

Otworzyć konto materiały i pozostałe konta syntetyczne. Zaksięgować operacje gospodarcze. Zamknąć konta. Wykorzystując podzielność poziomą kont, otworzyć konta syntetyczne powstałe w wyniku podziału konta „Materiały” i stosując zapis powtórzony zaksięgować operacje dotyczące tego konta.

Konta syntetyczne

Konta analityczne

Zadanie 7

W księgach jednostki gospodarczej w marcu stwierdzono poniższe błędne księgowania. Należy zaksięgować podane operacje gospodarcze w sposób uwidoczniiony w zadaniu, a następnie poprawić błędy księgowo używając storna czarnego lub czerwonego.

1. Spłata zobowiązania wobec dostawcy w wysokości 3 000 zł zaksięgowano: Dt „Rachunek bieżący” i Ct „Zobowiązania wobec dostawców”.
2. Wpłynęły należności od odbiorców na rachunek bieżący na sumę 5 000 zł zaksięgowano: Dt „Kredyty bankowe” i Ct „Zobowiązania wobec dostawców”.
3. Zakup materiałów u dostawców za gotówkę na sumę 4 000 zł zaksięgowano: Dt „Materiały” i Ct „Należności od odbiorców” w sumie 400 zł.

4. Podjęto z rachunku bieżącego sumę do kasy w wysokości 1 000 zł zaksięgowano: Dt „Kasa” 100 zł i Ct „Rachunek bankowy” 100 zł.
5. Wypłacono pracownikowi zaliczkę na sumę 800 zł zaksięgowano: Ct „Kasa” 8 000 zł i Dt „Należności od pracowników” 8 000 zł.
6. Zakup materiałów u dostawców, zapłata nastąpi w późniejszym terminie na sumę 6 000 zł zaksięgowano: Dt „Wyroby gotowe” i Ct „Zobowiązania wobec dostawców”.

8. ETAPY PRAC W KSIĘGOWOŚCI

Do podstawowych etapów prac w księgowości należą:

1. Otwarcie kont stanami początkowymi z bilansu otwarcia.
2. Bieżące księgowanie operacji gospodarczych.
3. Zamykanie kont, polegające na ustaleniu obrotów i sald na każdym koncie.
4. Sporządzenie bilansu próbnego (zestawienia obrotów i sald).
5. Sporządzenie bilansu końcowego.
6. Sporządzenie rachunku zysków i strat.

8.1. Od bilansu otwarcia do bilansu zamknięcia

Bilans początkowy i otwarcie kont

Ewidencję księgową w danym okresie sprawozdawczym rozpoczyna się od sporządzenia bilansu początkowego, który jest podstawą otwarcia kont. Otwarcie kont bilansowych polega na zapisaniu stanów wszystkich składników aktywów na konta aktywów i stanu wszystkich funduszy (kapitałów) na kontach pasywów. Stany te to salda początkowe kont (Sp). Otwieranie kont bilansowych zostało zaprezentowane na rysunku 1.

Bilans początkowy (w zł) na dzień 01.01.2023 r.

Lp.	Aktywa	Suma	Lp.	Pasywa	Suma
1.	Środki trwałe	30 000	1.	Fundusz założycielski	8 000
2.	Wartości niematerialne i prawne	10 000	2.	Fundusz przedsiębiorstwa	5 000
3.	Kasa	4 600	3.	Kredyty bankowe	15 000
4.	Produkty gotowe	800	4.	Zobowiązania wobec dostawców	2 700
5.	Rachunek bankowy	5 300			
Suma aktywów		50 700	Suma pasywów		50 700

Dt Środki trwałe Ct	Dt Fundusz założycielski Ct
Sp. 30 000	28 000 Sp. ←
Dt Wartości niematerialne i prawne Ct	Dt Fundusz przedsiębiorstwa Ct
→ Sp. 10 000	5 000 Sp. ←
Dt Kasa Ct	Dt Kredyty bankowe Ct
Sp. 4 600	15 000 Sp.
Dt Produkty gotowe Ct	Dt Zobowiązania wobec dostawców Ct
→ Sp. 800	2 700 Sp.
Dt Rachunek bankowy Ct	
→ Sp. 5 300	

Rys. 1. Otwieranie kont bilansowych

Jeżeli księgowanie danej operacji gospodarczej wymaga wykorzystania innego konta niż te, które zostały otwarte w oparciu o bilans początkowy, to należy otworzyć takie konto, księgując na nim kwotę operacji po odpowiedniej stronie.

Księgowanie operacji gospodarczych

Pojęcie zdarzenia gospodarczego jest pojęciem szerszym od operacji gospodarczej. Operacja gospodarcza to takie zdarzenie gospodarcze, które należy księguwać. Nie każde zdarzenie jest operacją, ale każda operacja gospodarcza jest zdarzeniem gospodarczym.

Operacje gospodarcze są zapisywane (ewidencjonowane, księgowane) chronologicznie na kontach zgodnie z regułą podwójnego zapisu.

Polega ona na księgowaniu operacji na dwóch kontach, po przeciwnych stronach dwóch kont oraz księgowaniu na dwóch kontach tej samej kwoty operacji.

Związek jaki występuje pomiędzy kontami, na których jest księgowana dana operacja gospodarcza, nazywamy korespondencją kont.

Przykład 1

Wykorzystując bilans początkowy podany na rysunku 1, zaksięgowane zostały następujące operacje gospodarcze:

1. Zakup licencji za gotówkę 2 000 zł
2. Spłata kredytu bankowego z rachunku bankowego 5 000 zł
3. Zakup środka trwałego, za który zapłała nastąpi w terminie
późniejszym 10 000 zł

<table><thead><tr><th colspan="2">Dt Śr. trwałe Ct</th></tr></thead><tbody><tr><td>Sp. 30 000</td><td></td></tr><tr><td>(3) 10 000</td><td></td></tr><tr><td>40 000</td><td>—</td></tr></tbody></table>	Dt Śr. trwałe Ct		Sp. 30 000		(3) 10 000		40 000	—	<table><thead><tr><th colspan="2">Dt Fundusz założycielski Ct</th></tr></thead><tbody><tr><td></td><td>28 000 Sp.</td></tr><tr><td>—</td><td>28 000</td></tr></tbody></table>	Dt Fundusz założycielski Ct			28 000 Sp.	—	28 000	<table><thead><tr><th colspan="2">Dt Wartości niematerialne i prawne Ct</th></tr></thead><tbody><tr><td>Sp. 10 000</td><td></td></tr><tr><td>(1) 2 000</td><td></td></tr><tr><td>12 000</td><td>—</td></tr></tbody></table>	Dt Wartości niematerialne i prawne Ct		Sp. 10 000		(1) 2 000		12 000	—
Dt Śr. trwałe Ct																								
Sp. 30 000																								
(3) 10 000																								
40 000	—																							
Dt Fundusz założycielski Ct																								
	28 000 Sp.																							
—	28 000																							
Dt Wartości niematerialne i prawne Ct																								
Sp. 10 000																								
(1) 2 000																								
12 000	—																							
<table><thead><tr><th colspan="2">Dt Fundusz przedsiębiorstwa Ct</th></tr></thead><tbody><tr><td></td><td>5 000 Sp.</td></tr><tr><td>—</td><td>5 000</td></tr></tbody></table>	Dt Fundusz przedsiębiorstwa Ct			5 000 Sp.	—	5 000	<table><thead><tr><th colspan="2">Dt Kasa Ct</th></tr></thead><tbody><tr><td>Sp. 4 600</td><td>2 000 (1)</td></tr><tr><td>4 600</td><td>2 000</td></tr></tbody></table>	Dt Kasa Ct		Sp. 4 600	2 000 (1)	4 600	2 000	<table><thead><tr><th colspan="2">Dt Kredyty bankowe Ct</th></tr></thead><tbody><tr><td>(2) 5 000</td><td>15 000 Sp.</td></tr><tr><td>5 000</td><td>15 000</td></tr></tbody></table>	Dt Kredyty bankowe Ct		(2) 5 000	15 000 Sp.	5 000	15 000				
Dt Fundusz przedsiębiorstwa Ct																								
	5 000 Sp.																							
—	5 000																							
Dt Kasa Ct																								
Sp. 4 600	2 000 (1)																							
4 600	2 000																							
Dt Kredyty bankowe Ct																								
(2) 5 000	15 000 Sp.																							
5 000	15 000																							
<table><thead><tr><th colspan="2">Dt Wyroby gotowe Ct</th></tr></thead><tbody><tr><td>Sp. 800</td><td></td></tr><tr><td></td><td>—</td></tr></tbody></table>	Dt Wyroby gotowe Ct		Sp. 800			—	<table><thead><tr><th colspan="2">Dt Zobowiązania wobec dostawców Ct</th></tr></thead><tbody><tr><td></td><td>2 700 Sp.</td></tr><tr><td></td><td>10 000 (3)</td></tr><tr><td>—</td><td>12 700</td></tr></tbody></table>	Dt Zobowiązania wobec dostawców Ct			2 700 Sp.		10 000 (3)	—	12 700	<table><thead><tr><th colspan="2">Dt Rachunek bankowy Ct</th></tr></thead><tbody><tr><td>Sp. 5 300</td><td>5 000 (2)</td></tr><tr><td>5 300</td><td>5 000</td></tr></tbody></table>	Dt Rachunek bankowy Ct		Sp. 5 300	5 000 (2)	5 300	5 000		
Dt Wyroby gotowe Ct																								
Sp. 800																								
	—																							
Dt Zobowiązania wobec dostawców Ct																								
	2 700 Sp.																							
	10 000 (3)																							
—	12 700																							
Dt Rachunek bankowy Ct																								
Sp. 5 300	5 000 (2)																							
5 300	5 000																							

Po zaksięgowaniu operacji gospodarczych konta podkreśla się i sumuje obroty.

Zestawienie obrotów i sald

Jednym ze sposobów sprawdzenia poprawności księgowania jest zestawienie obrotów i sald pozwalające na wykrycie błędów księgowych i rachunkowych, które naruszają zasadę podwójnego zapisu. Do zestawienia wpisuje się wszystkie konta, zarówno bilansowe jak i wynikowe, występujące przy księgowaniu. Zestawienie obrotów i sald sporządzono na podstawie przykładu 1.

Zestawienie obrotów i sald (Bilans próbny)

L.p.	Nazwa konta	Obroty		Salda	
		Dt	Ct	Dt	Ct
1.	Środki trwałe	40 000	-	40 000	-
2.	Wartości niematerialne i prawne	12 000	-	12 000	-
3.	Kasa	4 600	2 000	2 600	-
4.	Produkty gotowe	800	-	800	-
5.	Rachunek bankowy	5 300	5 000	300	-
6.	Fundusz założycielski	-	28 000	-	28 000
7.	Fundusz przedsiębiorstwa	-	5 000	-	5 000
8.	Kredyty bankowe	5 000	15 000	-	10 000
9.	Zobowiązania wobec dostawców	-	12 700	-	12 700
	Ogółem	$\Sigma 67\,700 = \Sigma 67\,700$		$\Sigma 55\,700 = \Sigma 55\,700$	

Prawidłowość dokonanych zapisów zostanie potwierdzona przez zestawienie obrotów i sald. Jeżeli suma obrotów debetowych $\Sigma Ob Dt$ będzie równa sumie obrotów kredytowych $\Sigma Ob Ct$, a suma sald debetowych $\Sigma S Dt$ będzie równa sumie sald kredytowych $\Sigma S Ct$ to nie popełniono błędów związanych z zasadą podwójnego księgowania.

$$\Sigma Ob Dt = \Sigma Ob Ct \quad i \quad \Sigma S Dt = \Sigma S Ct$$

Zestawienie obrotów i sald pozwala wykryć:

- Błędy polegające na zaksięgowaniu salda początkowego po niewłaściwej stronie konta lub błędnej kwoty salda.
- Błędy polegające na zaksięgowaniu operacji gospodarczych niezgodnie z zasadą podwójnego księgowania, czyli: zaksięgowanie operacji gospodarczej na nieprawidłowej liczbie kont, po tych samych stronach kont lub innych kwot na korespondujących kontach.
- Błędy arytmetyczne, które powstały przy obliczeniach na kontach lub w zestawieniu obrotów i sald.

Za pomocą zestawienia obrotów i sald nie można jednak wykryć:

- Błędów polegających na pominięciu operacji gospodarczej.
- Błędów polegających na zaksięgowaniu operacji gospodarczych zgodnie z regułą podwójnego zapisu lecz na jednym lub dwóch niewłaściwych kontach oraz na zaksięgowaniu po niewłaściwych, lecz przeciwnych stronach kont.
- Błędów polegających na księgowaniu zgodnie z regułą podwójnego zapisu lecz niewłaściwej kwoty operacji.

Sporządzenie zestawienia obrotów i sald obejmuje następujące czynności:

1. Ustalenie obrotów debetowych i kredytowych na wszystkich kontach przez sumowanie zapisów księgowych.
2. Wpisanie nazw kont oraz ich obrotów do odpowiednich kolumn zestawienia.
3. Zsumowanie i uzgodnienie ogólnych sum obrotów debetowych i kredytowych.
4. Obliczenie i wpisanie sald końcowych poszczególnych kont (od obrotu większego odejmuje się mniejszy i wpisuje się saldo do kolumny zestawienia zgodnie z charakterem salda).
5. Zsumowanie i uzgodnienie ogólnych sum sald debetowych i kredytowych.

Bilans końcowy i zamknięcie kont

Na koniec okresu obrachunkowego sporządza się bilans końcowy. Podstawą sporządzenia bilansu końcowego jest zestawienie obrotów i sald. Ponieważ obowiązuje zasada realności bilansu, stan ewidencyjny musi być uzgodniony ze stanem rzeczywistym w drodze inwentaryzacji. Ustalone na kontach salda końcowe przenosi się do bilansu końcowego. Po sporządzeniu bilansu końcowego zamyka się konta. Zasady zamknięcia kont i sporządzenie bilansu końcowego przedstawiono poniżej.

Dt Śr. trwałe Ct	
Sp. 30 000	
(3) 10 000	
40 000	—
	40 000 Sk.
40 000	40 000

Dt Fundusz założycielski Ct	
	28 000 Sp.
—	28 000
Sk. 28 000	
28 000	28 000

Dt Wartości niematerialne i prawne Ct	
Sp. 10 000	
(1) 2 000	
12 000	—
	12 000 Sk.
12 000	12 000

Dt Fundusz przedsiębiorstwa Ct	
	5 000 Sp.
—	5 000
Sk. 5 000	
5 000	5 000

Dt Kasa Ct	
Sp. 4 600	2 000 (1)
4 600	2 000
	2 600 Sk.
4 600	4 600

Dt Kredyty bankowe Ct	
(2) 5 000	15 000 Sp.
5 000	15 000
Sk. 10 000	
15 000	15 000

Dt Wyroby gotowe Ct	
Sp. 800	
800	—
	800 Sk.
800	800

Dt Zobowiązania wobec dostawców Ct	
	2 700 Sp.
	10 000 (3)
—	12 700
Sk. 12 700	
12 700	12 700

Dt Rachunek bankowy Ct	
Sp. 5 300	5 000 (2)
5 300	5 000
	300 Sk.
5 300	5 300

Bilans końcowy (w zł) na dzień 31.12.2023 r.

Lp.	Aktywa	Suma	Lp.	Pasywa	Suma
1.	Środki trwałe	40 000	1.	Fundusz założycielski	28 000
2.	Wartości niematerialne i prawne	12 000	2.	Fundusz przedsiębiorstwa	5 000
3.	Kasa	2 300	3.	Kredyty bankowe	10 000
4.	Produkty gotowe	800	4.	Zobowiązania wobec dostawców	12 700
5.	Rachunek bankowy	300			
Suma aktywów		55 700	Suma pasywów		55 700

W przykładzie przedstawiającym sporządzanie bilansu próbnego oraz bilansu końcowego pominięto ewidencję kosztów, przychodów oraz ustalanie „Wyniku finansowego”. Elementy te zostały zaprezentowane w dalszej części rozdziału.

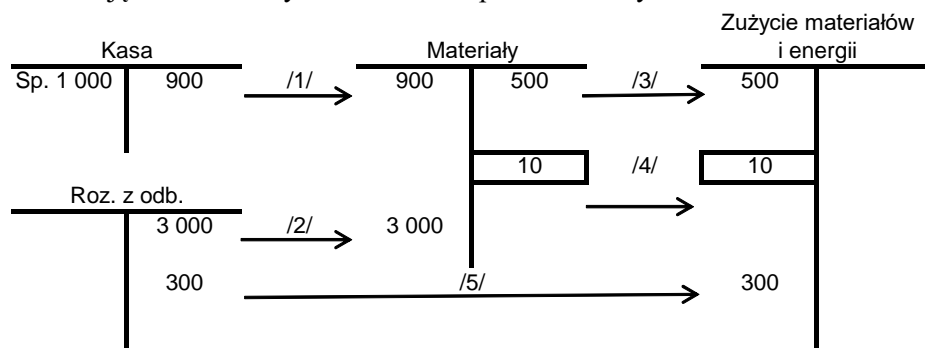
8.2. Ewidencja kosztów rodzajowych i przychodów

Ewidencja materiałów i kosztów ich zużycia

Momentem powstania kosztów zużycia materiałów i energii jest fizyczne wydanie materiałów z magazynu firmy na halę produkcyjną. Podstawowe grupy kosztów zużycia materiałów i energii stanowią:

1. Materiały podstawowe, materiały pomocnicze, półfabrykaty obcej produkcji, opakowania, paliwa, części zamienne maszyn i urządzeń, odpady.
2. Energia elektryczna zakupiona z zewnątrz, para, woda, gaz.
3. Drobne zakupy nie przechodzące przez magazyn np. materiały biurowe, czasopisma, środki czystości.

Ewidencję kosztów zużycia materiałów przedstawia rysunek 2.

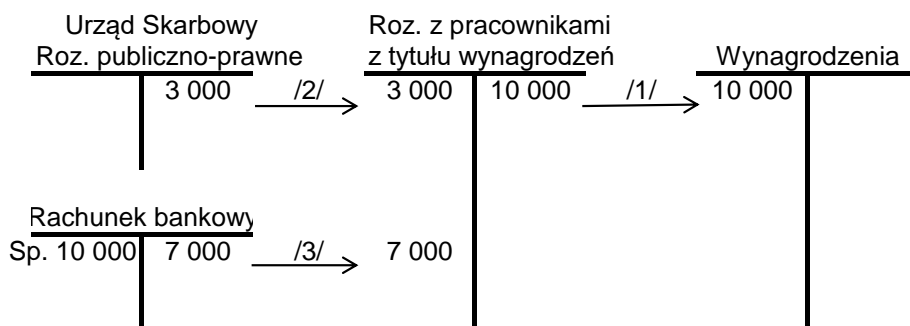
Rys. 2. Ewidencja kosztów zużycia materiałów i energii

Operacje gospodarcze:

1. Zakupiono materiały za gotówkę 900 zł
2. Zakupiono materiały według faktury 3 000 zł
3. Wydanie materiałów do zużycia 500 zł
4. Zwrot niewykorzystanych materiałów do magazynu
(storno czerwone) 10 zł
5. Otrzymano fakturę za zużycie energii 300 zł

Ewidencja wynagrodzeń

Koszty wynagrodzeń stanowią płace brutto pracowników zatrudnionych na podstawie umowy o pracę, umowy zlecenia, umowy o dzieło, wypłacanych w gotówce i w naturze, oprócz premii, nagród i wynagrodzeń wypłacanych ze środków funduszy specjalnych.

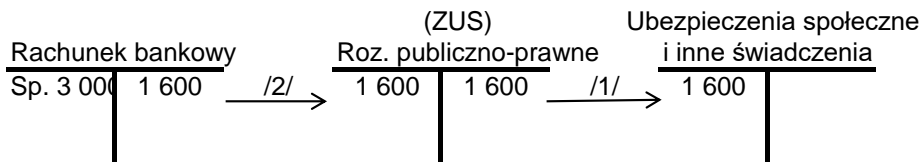
Rys. 4. Ewidencja kosztów wynagrodzeń

Operacje gospodarcze:

1. Lista płac 10 000 zł
2. Potrącenia obowiązkowe z listy płac (podatek od wynagrodzeń
oraz składki ZUS) 3 000 zł
3. Wypłata wynagrodzeń na konta bankowe pracowników 7 000 zł

Ewidencja ubezpieczeń społecznych i innych świadczeń

Koszty ubezpieczeń społecznych to składki ZUS finansowane przez pracodawcę: emerytalna, rentowa, chorobowa, wypadkowa, Fundusz Pracy, FGŚP. Inne świadczenia wobec pracowników to: posiłki regeneracyjne, świadczenia wynikające z przepisów bhp, szkolenia pracowników czy Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych.

Rys. 5. Ewidencja kosztów ubezpieczeń społecznych

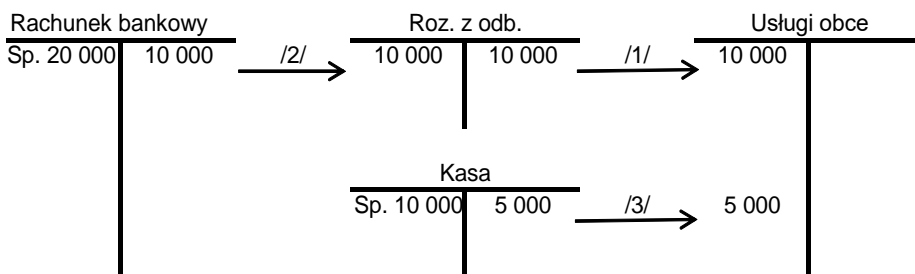
Operacje gospodarcze:

1. Naliczenie składek ZUS od wynagrodzeń finansowanych przez pracodawcę 1 600 zł
2. Zapłata z rachunku bankowego naliczonych składek 1 600 zł

Ewidencja usług obcych

Wyszczególniamy następujące rodzaje kosztów usług obcych:

- Obróbka obca (obróbka termiczna, farbowanie, szlifowanie)
- Usługi transportowe (towarowe, osobowe, spedycyjne)
- Usługi remontowe (remonty, naprawy, konserwacje)
- Inne usługi obce (pocztowe, telekomunikacyjne, obliczeniowe, komunalne, bankowe)

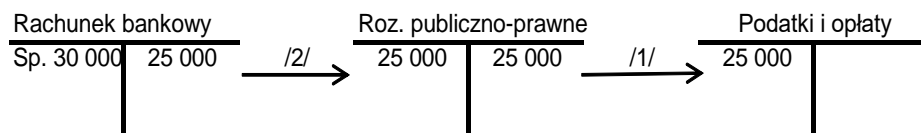
Rys. 6. Ewidencja kosztów usług obcych

Operacje gospodarcze:

1. Otrzymano fakturę za usługi remontowe 10 000 zł
2. Zapłata z rachunku bankowego z tytułu wykonania remontu 10 000 zł
3. Zapłata gotówką za ubezpieczenie budynku 5 000 zł

Ewidencja podatków i opłat

Podatki i opłaty kosztowe to: podatek od nieruchomości, VAT naliczony nie podlegający odliczeniu, podatek rolny i leśny, podatek akcyzowy, od spadków i darowizn, podatek od czynności cywilnoprawnych, podatek od środków transportowych, opłaty skarbowe, notarialne oraz inne podatki i opłaty na rzecz miasta i gminy.

Rys. 7. Ewidencja kosztów podatków i opłat

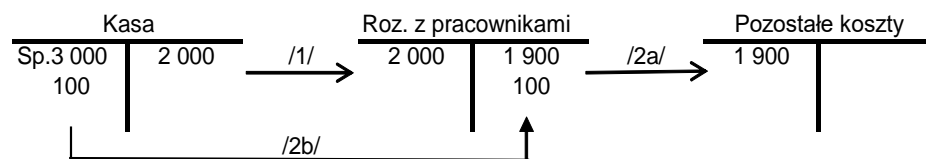
Operacje gospodarcze:

1. Naliczenie przez Urząd Miasta podatku od nieruchomości 25 000 zł
2. Zapłata z rachunku bankowego naliczonego podatku 25 000 zł

Ewidencja pozostałych kosztów

Pozostałe koszty rodzajowe to na przykład:

- Koszty podróży służbowych
- Koszty reprezentacji i reklamy
- Inne koszty rodzajowe jak opłaty za parking.

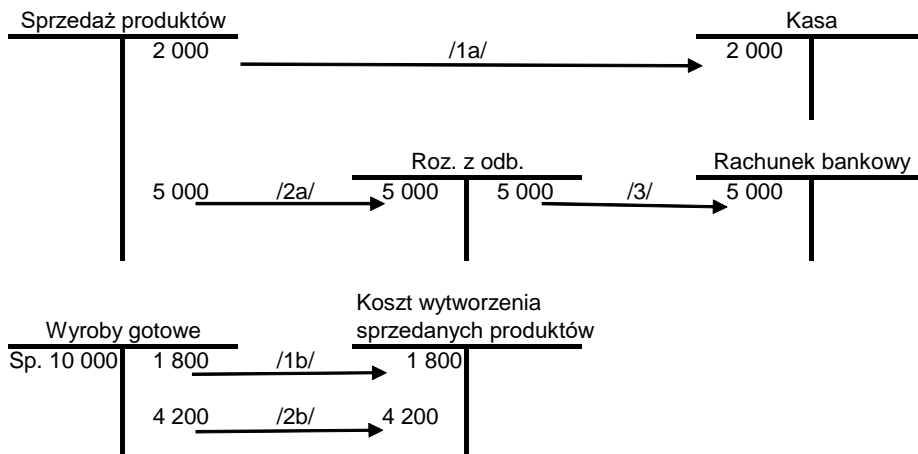

Rys. 8. Ewidencja pozostałych kosztów

Operacje gospodarcze:

1. Wypłata zaliczki pracownikowi na delegację służbową 2 000 zł
2. Rozliczenie zaliczki przez pracownika:
 - a) zaksięgowanie kosztów delegacji 1 900 zł
 - b) zwrot przez pracownika do kasy niewykorzystanej zaliczki 100 zł

Ewidencja kosztów i przychodów ze sprzedaży w przedsiębiorstwie produkcyjnym

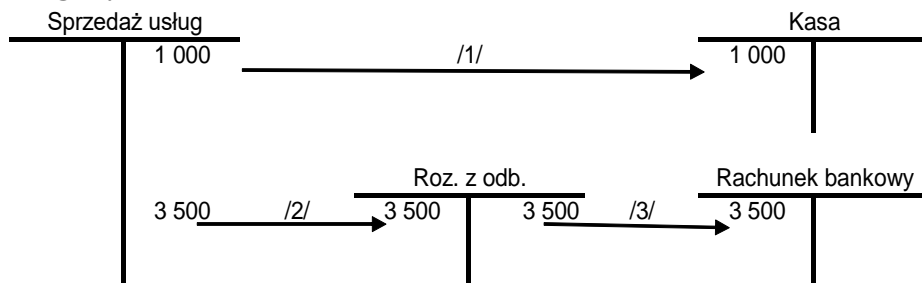

Rys. 9. Ewidencja przychodów ze sprzedaży produktów

Operacje gospodarcze:

1. Sprzedaż wyrobów gotowych za gotówkę
 - a) przychody ze sprzedaży wyrobów gotowych 2 000 zł
 - b) wydanie sprzedanych wyrobów z magazynu dla odbiorcy 1 800 zł
2. Sprzedaż wyrobów gotowych według faktury
 - a) przychody ze sprzedaży wyrobów 5 000 zł
 - b) wydanie sprzedanych wyrobów z magazynu dla odbiorcy 4 200 zł
3. Wpływ na rachunek bankowy należności od odbiorców wyrobów gotowych 5 000 zł

Ewidencja kosztów i przychodów ze sprzedaży w przedsiębiorstwie usługowym

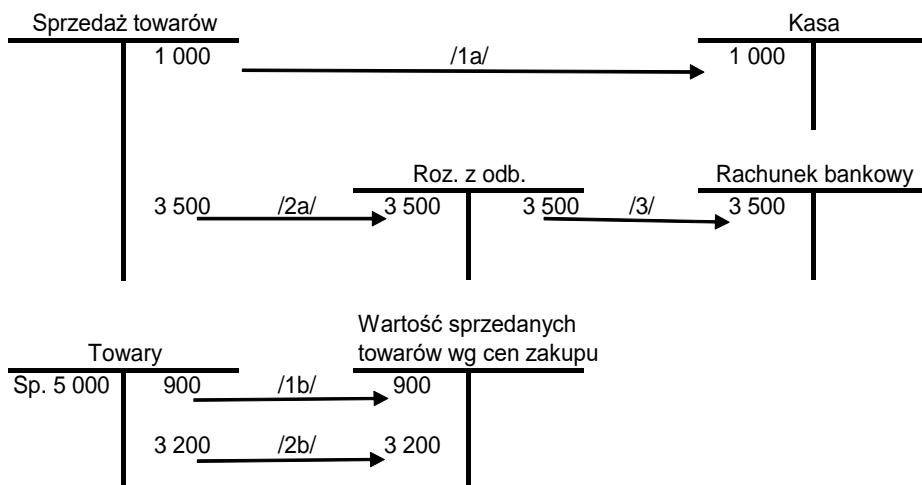

Rys. 10. Ewidencja przychodów ze sprzedaży usług

Operacje gospodarcze:

1. Sprzedaż usługi za gotówkę 1 000 zł
2. Sprzedaż usługi według faktury 3 500 zł
3. Wpływ na rachunek bankowy należności od odbiorców usług 3 500 zł

Ewidencja kosztów i przychodów ze sprzedaży w przedsiębiorstwie handlowym

Rys.11. Ewidencja przychodów ze sprzedaży towarów

Operacje gospodarcze:

1. Sprzedaż towarów za gotówkę
 - a) przychody ze sprzedaży towarów 1 000 zł
 - b) wydanie sprzedanych towarów z magazynu dla odbiorcy 900 zł
2. Sprzedaż towarów według faktury
 - a) przychody ze sprzedaży towarów 3 500 zł
 - b) wydanie sprzedanych towarów z magazynu dla odbiorcy 3 200 zł
3. Wpływ na rachunek bankowy należności od odbiorców towarów 3 500 zł

Pozostałe przychody i koszty operacyjne, przychody i koszty finansowe, zyski i straty nadzwyczajne

Przykłady powstawania pozostałych przychodów i kosztów operacyjnych, przychodów i kosztów finansowych, oraz zysków i strat nadzwyczajnych zostały zaprezentowane w tabeli 1.

Tabela 1. Sytuacje w których powstają pozostałych przychodów i kosztów operacyjnych, przychodów i kosztów finansowych, oraz zysków i strat nadzwyczajnych

Pozostałe przychody operacyjne	Pozostałe koszty operacyjne
Przedawnione zobowiązania. Otrzymane odszkodowania, kary i grzywny. Otrzymane darowizny.	Przedawnione należności. Zapłacone odszkodowania, kary i grzywny. Przekazane darowizny.
Przychody finansowe	Koszty finansowe
Dodatnie różnice kursowe. Oprocentowanie lokat. Odsetki od obligacji obcych.	Ujemne różnice kursowe. Odsetki od kredytów i pożyczek. Odsetki od obligacji własnych.
Zyski nadzwyczajne	Straty nadzwyczajne
Odszkodowania otrzymane za straty będące skutkiem zdarzeń losowych.	Wartość majątku utraconego z powodu zdarzeń losowych.

8.3. Amortyzacja

Środki trwale podlegają zużyciu, a proces ten nosi nazwę amortyzacji.

Amortyzacja – jest pieniężnym odpowiednikiem zużycia środka trwałego wliczanym w koszty przedsiębiorstwa.

Umorzenie – jest to skumulowana wartość amortyzacji, korygująca wartość początkową środka trwałego o sumę zużycia. Umożliwia to wykazanie w bilansie bieżącej wartości środka trwałego.

Odpisy amortyzacyjne możemy obliczać dwiema metodami:

- metodą amortyzacji równomiernej (liniowej),
- metodą amortyzacji nierównomiernej.

Metoda amortyzacji równomiernej (liniowej)

W tej metodzie przyjmuje się że środki trwałe ulegają zużyciu jednakowo w każdej jednostce czasu, bez względu na stopień ich eksploatacji w procesie produkcji, czy też wyłączenia ich z tego procesu. Są to równomierne odpisy zużycia tych środków za kolejne lata, ustalane bieżąco za pomocą stawek amortyzacyjnych liczonych od wartości początkowej brutto środka trwałego¹²³.

Aby obliczyć roczną **stawkę amortyzacji** stosujemy wzór:

$$A = \frac{Wp}{t}$$

gdzie:

Wp – wartość początkowa środka trwałego,

t – przewidywany czas użytkowania wyrażony w latach.

W zapisach księgowych odpisów amortyzacyjnych dokonują się miesięcznie, więc aby otrzymać miesięczną wartość amortyzacji należy kwotę rocznej amortyzacji podzielić przez 12 miesięcy.

Do ewidencjonowania tych odpisów służą takie dokumenty księgowe jak:

- Tabela amortyzacji środków trwałych.
- Księga inwentarzowa z tabelą amortyzacyjną.
- Program komputerowe do ewidencjonowania środków trwałych.

Metody amortyzacji nierównomiernej

Wyróżniamy trzy warianty amortyzacji nierównomiernej:

1. Metoda degresywna.
2. Metoda progresywna.
3. Metoda naturalna.

W metodzie degresywnej przyjmuje się że wydajność środków trwałych zmniejsza się w miarę upływu czasu a koszty ich eksploatacji rosną, dlatego też aby zrównoważyć rosnące koszty eksploatacji środków trwałych stosuje się malejące kwoty odpisów amortyzacyjnych. Metoda ta pozwala nam w miarę równomiernie rozłożyć koszty amortyzacji i eksploatacji w całym okresie użytkowania środka trwałego. Metodę tą można stosować tylko do obliczania odpisów amortyzacyjnych od środków transportu, maszyn i urządzeń o charakterze

¹²³ K. Sawicki (red.), *Postawy rachunkowości*, Warszawa 2005, s. 109.

Rys. 9. Tabela amortyzacji środków trwałych.

Tabela amortyzacyjna środków trwałych za rok 20												Dotyczy												STRONA											
Opiszenie środka trwałego			Wartość inwentarzowa				Umożnienia				Stawka procent				Wartość miesięcznego umorzenia - amortyzacji																				
Lp.	Nr Inv.	Nazwa	B.O.	Zwiększenia	Zmniejszenia	B.Z.	B.O.	Zwiększenia	Zmniejszenia	B.Z.	Stawka procent	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24												
		Z przedstawienia																																	
		Do przedstawienia																																	

K-267 Dział 8100 - Bilans w Bilansowej Części 5, w Odn. 703.1.00

produkcyjnym. Szczegóły stosowania tej metody reguluje ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych i osób fizycznych.

W metoda progresywnej podobnie jak w metodzie degresywnej zakłada się że wydajność środków trwałych zmniejsza się w miarę upływu czasu, lecz w tej metodzie uważa się że w miarę spadku wydajności środka trwałego występuje potrzeba stosowania coraz wyższych odpisów amortyzacyjnych, stanowiących odpowiednik tego zużycia. **Metoda ta aktualnie w praktyce nie jest stosowana.**

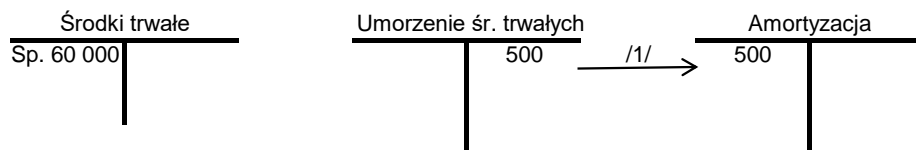
Metoda naturalna zakłada, że zużycie środka trwałego jest takie samo na każdą jednostkę pracy. Aby więc ustalić stawkę amortyzacji, wartość środka trwałego dzieli się przez przewidywaną liczbę jednostek pracy, jaką ma wykonać środek trwały w całym okresie eksploatacji¹²⁴.

W prawie polskim istnieje możliwość jednorazowej amortyzacji. Wariant ten pozwala na jednorazowe zaliczenie do kosztów uzyskania przychodów całej wartości początkowej danego środka trwałego.

Możliwość skorzystania z tej opcji przysługuje jednak tylko podatnikom rozpoczynającym prowadzenie działalności gospodarczej oraz małym podatnikom i dotyczy tylko środków trwałych zaliczonych do grup 3-8 Klasyfikacji, z wyłączeniem samochodów osobowych oraz wartości niematerialnych i prawnych.

Łączna wartość jednorazowych odpisów amortyzacyjnych nie może przekroczyć w roku podatkowym równowartości kwoty 50 000 euro.

Koszty amortyzacji powstają w wyniku planowanych odpisów zużycia środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych. Wszelkie nieplanowane odpisy stanowią pozostałe koszty operacyjne.

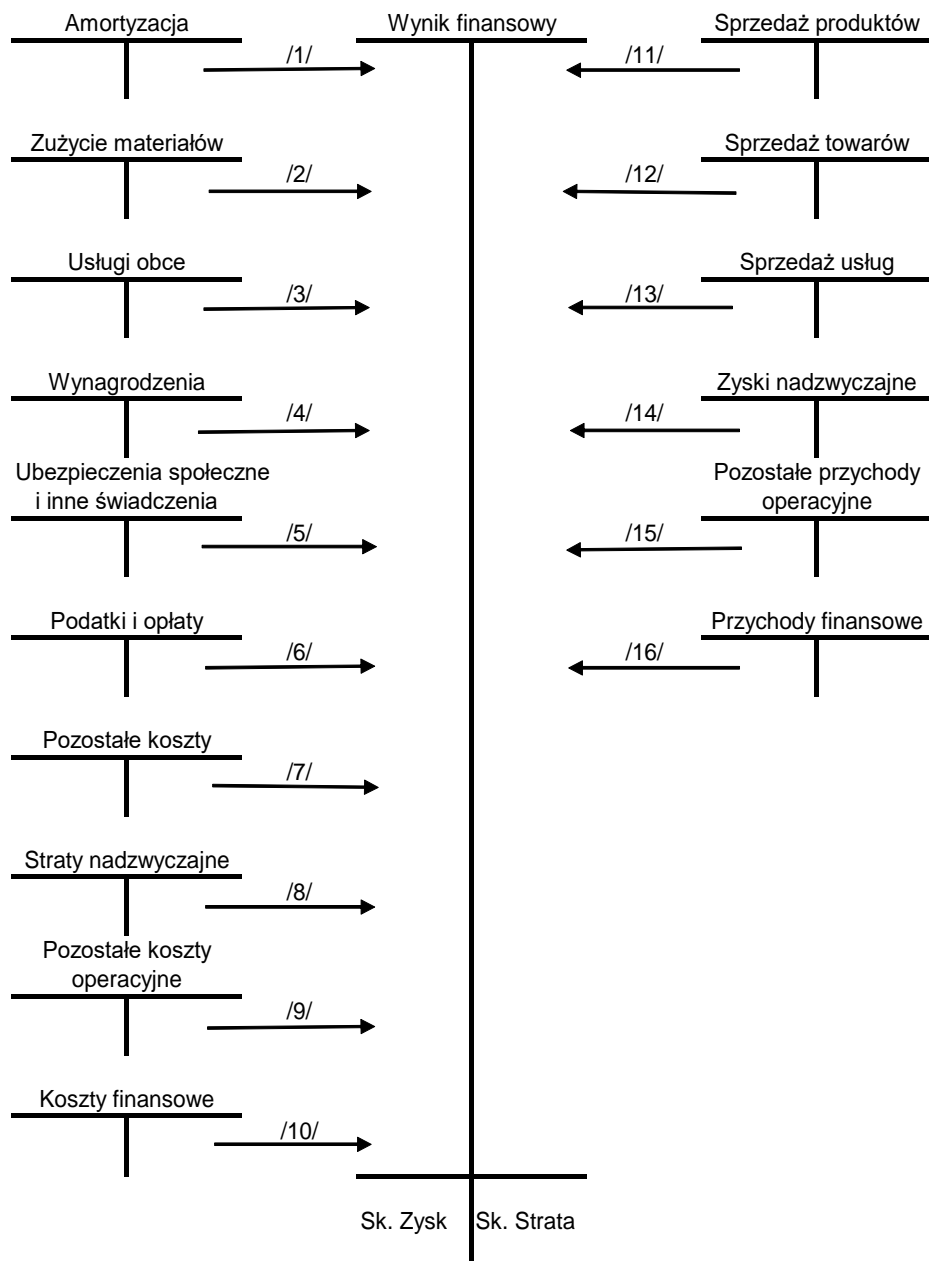
Rys. 3. Ewidencja kosztów zużycia środków trwałych

Operacje gospodarcze:

1. Przy wartości początkowej środka trwałego 60 000 zł i stawce amortyzacji 10%, miesięczna stawka zużycia środków trwałych wynosi $(10\% * 60\ 000\ \text{zł}) : (100 * 12\ \text{miesiący}) = 500\ \text{zł}$

¹²⁴ Ibidem s. 110.

8.4. Ewidencja wyniku finansowego

Rys. 12. Ustalanie wyniku finansowego

Operacje gospodarcze:

- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. Przeniesienie kosztów rodzajowych na „Wynik finansowy”
8. Przeniesienie strat nadzwyczajnych na „Wynik finansowy”
9. Przeniesienie pozostałych kosztów operacyjnych na „Wynik finansowy”
10. Przeniesienie kosztów finansowych na „Wynik finansowy”
- 11, 12, 13. Przeniesienie przychodów ze sprzedaży na „Wynik finansowy”
14. Przeniesienie zysków nadzwyczajnych na „Wynik finansowy”
15. Przeniesienie pozostałych przychodów operacyjnych na „Wynik finansowy”
16. Przeniesienie przychodów finansowych na „Wynik finansowy”

Jeśli przychody są wyższe od kosztów na koncie „Wynik finansowy” powstaje saldo kredytowe (Ct), zapisywane po stronie debetowej (Dt) konta i stanowi zysk brutto (przed opodatkowaniem). Jeśli przychody są niższe od kosztów na koncie „Wynik finansowy” powstaje saldo debetowe (Dt), zapisywane po stronie kredytowej (Ct) konta i jest stratą.

8.5. Przykład księgowania od BO do BZ

Spółka z o.o. „D” w dniu 01.01.201X r. posiada składniki majątkowe i źródła ich finansowania, które prezentuje bilans otwarcia.

Bilans początkowy (w zł) na dzień 01.01.201X

Lp.	Aktywa	Wartość	Lp.	Pasywa	Wartość
A.	Aktywa trwałe	4 000	A.	Kapitał własny	4 100
1.	Środki trwałe	4 000	1.	Kapitał udziałowy	1 300
			2.	Kapitał zapasowy	2 800
B.	Aktywa obrotowe	1 000	B.	Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania	900
1.	Wyroby gotowe	80	1.	Kredyt bankowy	700
2.	Materiały	120	2.	Zobowiązania z tytułu wynagrodzeń	50
3.	Towary	90	3.	Zobowiązania wobec dostawców	150
4.	Należności	60			
5.	krótkoterminowe	600			
6.	Rachunek bankowy	50			
	Kasa				
	Suma	5 000		Suma	5 000

W ciągu stycznia dokonała następujących operacji gospodarczych:

1. Pobranie gotówki z banku do kasy 20 zł
2. Zakup i przyjęcie do użytku licencji na produkcję wyrobu X
(zapłata w terminie 30 dni) 4 000 zł
3. Przyjęcie i zaksięgowanie faktury za usługę obcą
(termin zapłaty to 7 dni)..... 15 zł
4. Opłacenie przelewem faktury za usługę obcą z pkt. 3 15 zł
5. Kupiono towary i przyjęto je do magazynu (zapłata nastąpi
w terminie 30 dni) 500 zł
6. Sprzedano usługę, kontrahent zapłacił gotówką 60 zł
7. Spłacono część kredytu bankowego przelewem z rachunku
bankowego 120 zł
8. Spłacono gotówką zobowiązanie wobec dostawcy 60 zł
9. Wypłacono przelewem wynagrodzenia dla pracowników 50 zł
10. Sprzedano towary, wystawiając fakturę z terminem
płatności 7 dni 300 zł
11. Wydano towary z magazynu nabywcy 250 zł
12. Przeksięgowanie kosztów i przychodów na konto „Wynik finansowy”

Polecenia:

- Otworzyć konta i zaksięgować powyższe operacje gospodarcze.
- Zamknąć konta.
Sporządzić zestawienie obrotów i sald, bilans końcowy oraz rachunek zysków i strat na koniec miesiąca.

Rozwiązanie:

Dt	Środki trwałe	Ct
Sp.	4 000	
	4 000	–
		4 000 Sk.
	4 000	4 000

Dt	Wyroby gotowe	Ct
Sp.	80	
	80	–
		80 Sk.
	80	80

Dt	Materiały	Ct
Sp.	120	
	120	–
		120 Sk.
	120	120

Dt	Towary	Ct
Sp.	90	250 (11)
(5)	500	
	590	250
		340 Sk.
	590	590

Dt	Kasa	Ct
Sp.	50	60 (8)
(1)	20	
(6)	60	
	130	60
		70 Sk.
	130	130

Dt	Wynik finansowy	Ct
(12a)	15	60 (12b)
(12d)	250	300 (12c)
	265	360
Sk.	95	
	360	360

Należności		
Dt	krótkoterminowe	Ct
Sp.	60	
(10)	300	
	360	–
		360 Sk.
	360	360

Rachunek		
Dt	bankowy	Ct
Sp.	600	20 (1)
		15 (4)
		120 (7)
		50 (9)
	600	205
		395 Sk.
	600	600

Dt	Kapitał udziałowy	Ct
		1 300 Sp.
–		1 300
Sk.	1 300	
	1 300	1 300

Dt	Kapitał zapasowy	Ct
		2 800 Sp.
–		2 800
Sk.	2 800	
	2 800	2 800

Dt	Kredyt bankowy	Ct
(7)	120	700 Sp.
	120	700
Sk.	580	
	700	700

Sprzedaż towarów		
Dt	(przychód)	Ct
(12c)	300	300 (10)
	300	300

Zobowiązania z tyt.		
Dt	wynagrodzeń	Ct
(9)	50	50 Sp.
	50	50

Zobowiązania wobec		
Dt	dostawców	Ct
(4)	15	150 Sp.
(8)	60	4 000 (2)
		15 (3)
		500 (5)
	75	4 665
Sk.	4 590	
	4 665	4 665

Wartości niematerialne		
Dt	i prawne	Ct
(2)	4 000	
	4 000	–
		4 000 Sk.
	4 000	4 000

Usługi obce		
Dt	(koszt)	Ct
(3)	15	15 (12a)
	15	15

Sprzedaż produktów		
Dt	(przychód)	Ct
(12b)	60	60 (6)
	60	60

Wartość sprzedanych towarów w cenie nabycia		
Dt	(koszt)	Ct
(11)	250	250 (12d)
	250	250

Zestawienie obrotów i sald na dzień 31.01.201X

L.p.	Nazwa konta	Obroty		Salda	
		Dt	Ct	Dt	Ct
1.	Środki trwałe	4 000	-	4 000	-
2.	Wartości niematerialne i prawne	4 000	-	4 000	-
3.	Wyroby gotowe	80	-	80	-
4.	Materiały	120	-	120	-
5.	Towary	590	250	340	-
6.	Należności krótkoterminowe	360	-	360	-
7.	Rachunek bankowy	600	205	395	-
8.	Kasa	130	60	70	-
9.	Kapitał udziałowy	-	1 300	-	1 300
10.	Kapitał zapasowy	-	2 800	-	2 800
11.	Kredyt bankowy	120	700	-	580
12.	Zobowiązania z tytułu wynagrodzeń	50	50	-	-
13.	Zobowiązania wobec dostawców	75	4 665	-	4590
14.	Sprzedaż produktów (przychód)	60	60	-	-
15.	Sprzedaż towarów (przychód)	300	300	-	-
16.	Usługi obce (koszt)	15	15	-	-
17.	Wartość sprzed. towarów w cenie nabycia (koszt)	250	250	-	-
18.	Wynik finansowy	265	360	-	95
Ogółem		Σ11 015 = Σ11015		Σ 9 365 = Σ 9 365	

Bilans końcowy (w zł) na dzień 31.01.201X

Lp.	Aktywa	Wartość	Lp.	Pasywa	Wartość
A.	Aktywa trwałe	8 000	A.	Kapitał własny	4 195
1.	Wartości niematerialne i prawne	4 000	1.	Kapitał udziałowy	1 300
2.	Środki trwałe	4 000	2.	Kapitał zapasowy	2 800
			3.	Wynik finansowy (zysk)	95
B.	Aktywa obrotowe	1 365	B.	Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania	5 170
1.	Wyroby gotowe	80	1.	Kredyt bankowy	580
2.	Materiały	120	2.	Zobowiązania wobec dostawców	4590
3.	Towary	340			
4.	Należności krótkoterminowe	360			
5.	Rachunek bankowy	395			
6.	Kasa	70			
	Suma	9 365		Suma	9 365

Rachunek zysków i strat na dzień 31.01.201X (zł)

A.	Przychody netto ze sprzedaży i zrównane z nimi	360
I.	Przychody ze sprzedaży produktów	60
II.	Przychody ze sprzedaży towarów	300
B.	Koszty działalności operacyjnej	265
I.	Usługi obce	15
II.	Wartość sprzedanych towarów w cenie nabycia	250
C.	Wynik finansowy (A-B)	95

8.6. Zadania do rozdziału

Zadanie 1

Na podstawie poniższych danych należy: otworzyć konta stanami początkowymi, zaksięgować operacje gospodarcze, ustalić wynik finansowy na koniec miesiąca, zamknąć konta, sporządzić zestawienie obrotów i sald (bilans próbny), bilans końcowy, oraz rachunek zysków i strat (zestawienie kosztów i strat oraz przychodów i zysków).

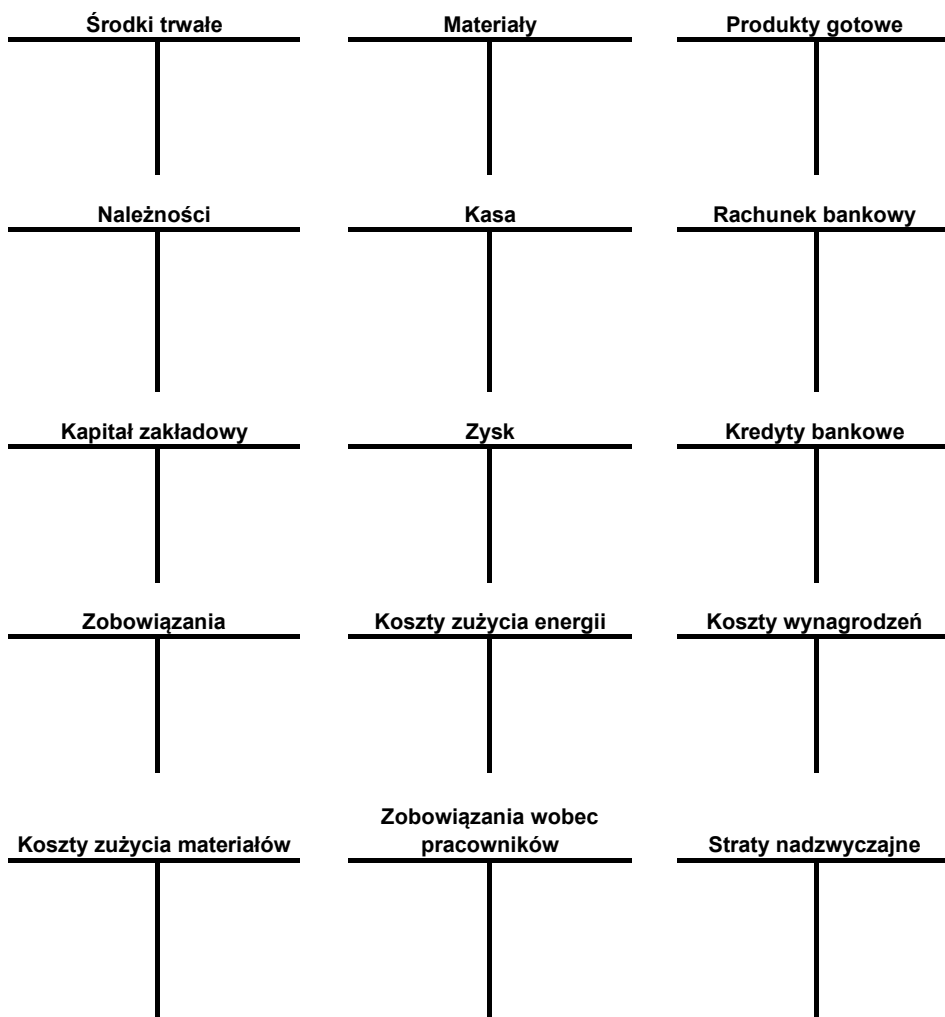
Bilans początkowy (w zł) na dzień 31.12.2022 r.

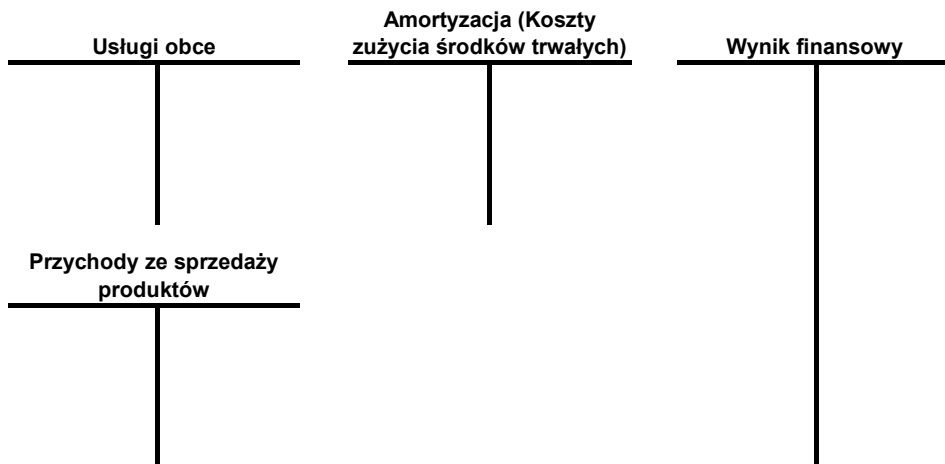
Lp.	Aktywa	Suma	Lp.	Pasywa	Suma
1.	Środki trwałe	42 000	1.	Kapitał zakładowy	40 000
2.	Materiały	3 000	2.	Zysk	5 000
3.	Kasa	1 000	3.	Kredyty bankowe	34 000
4.	Produkty gotowe	2 000	4.	Zob. wobec dostawców	1 000
5.	Rachunek bankowy	28 000			
6.	Należności od odb.	4 000			
Suma aktywów		80 000	Suma pasywów		80 000

Operacje gospodarcze dokonane w maju:

- Opłacono przelewem rachunek za rozmowy telefoniczne przeprowadzone w maju 5 000 zł
- Wydano do produkcji materiały o wartości 2 500 zł
- Sporządzono listę płac dla pracowników zatrudnionych w spółce 10 000 zł
- Podjęto gotówkę z banku do kasy 10 000 zł
- Wystawiono rachunek za sprzedane wyroby gotowe 50 000 zł
- Zakupiono i przyjęto do użytkowania samochód, zapłata nastąpi w terminie późniejszym 30 000 zł

7. Współwłaściciel wycofał część swoich udziałów, których równowartość przelano na jego konto bankowe 8 000 zł
8. Spłacono ratę kredytu z rachunku bankowego 4 000 zł
9. Wypłacono pracownikom należne im wynagrodzenia gotówką 10 000 zł
10. W wyniku pożaru zniszczeniu uległy materiały o wartości księgowej 500 zł
11. Ustalono, że zużycie środków trwałych za miesiąc maj wynosi 900 zł
12. Opłacono gotówką koszty zużycia energii elektrycznej za maj 500 zł
13. Przeniesienie poniesionych kosztów.
14. Przeniesienie uzyskanych przychodów.

Zestawienie obrotów i sald (Bilans próbny)

Wyszczególnienie	Obroty		Salda	
	Dt	Ct	Dt	Ct
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				
11.				
12.				
13.				
14.				
15.				
16.				
17.				
18.				
19.				
Suma				

Bilans końcowy

Aktywa	Kwota	Pasywa	Kwota
1.		1.	
2.		2.	
3.		3.	
4.		4.	
5.		5.	
Suma bilansowa		Suma bilansowa	

Rachunek zysków i strat (wariant porównawczy)

A.	Przychody netto ze sprzedaży i zrównane z nimi	
1.		
B.	Koszty działalności operacyjnej	
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
C.	Koszty działalności pozostałej operacyjnej (w tym straty nadzwyczajne)	
D.	Wynik finansowy (A-B-C)	

Zadanie 2

Firma usługowa „X” rozpoczęła w bieżącym okresie działalność. Na podstawie spisu inwentarza ustalono, iż na dzień rozpoczęcia działalności firma posiada: środki trwałe 40 000 zł, gotówkę w kasie 20 000 zł, środki pieniężne w banku 80 000 zł. Firma zadłużona jest w banku na 15 000 zł. Pozostały majątek pochodzi od właścicieli. Na podstawie spisu z natury sporządź bilans otwarcia, zapisz stany początkowe, zaksięguj operacje gospodarce, ustal obroty i salda na kontach, sporządź zestawienie obrotów i sald, bilans końcowy oraz rachunek zysków i strat.

Bilans początkowy

Aktywa	Kwota	Pasywa	Kwota
1.	1.
2.	2.
3.	3.
Suma bilansowa		Suma bilansowa	

Operacje gospodarcze:

1. Opłacono gotówką rachunek telefoniczny 100 zł
2. Zakupiono za gotówkę materiały i zużyto je do wykonania
usługi 500 zł
3. Opłacono przelewem czynsz za lokal 1 000 zł
4. Wystawiono rachunek za wykonaną usługę, który od razu
został uregulowany gotówką 2 000 zł
5. Sporządzono listę płac wypłacając jednocześnie gotówką
pracownikom wynagrodzenia 4 000 zł.
6. Z przyczyn losowych uległo zniszczeniu część środków
trwałych 3 000 zł
7. Wniesienie przez współwłaściciela samochodu do firmy
jako aportu, którego wartość rynkową wyceniono na 10 000 zł.
8. Firma udzieliła z rachunku bankowego pożyczki
z piętnastomiesięcznym terminem spłaty 12 000 zł
9. Wystawiono rachunek za wykonaną usługę 4 000 zł
10. Zakupiono za gotówkę czasopisma fachowe 100 zł
11. Przeniesienie wszystkich kosztów i przychodów na „Wynik finansowy”.

9. WYNIK FINANSOWY

Wynik finansowy – jest to wyrażony w mierniku pieniężnym końcowy efekt działalności gospodarczej jednostki osiągnięty za dany okres. Jest „pomocem” łączącym dwa dokumenty sprawozdawczości finansowej: bilans i rachunek zysków i strat.

Wynik może być: dodatni – wówczas określa się go mianem zysku, ujemny – wówczas określa się go mianem straty.

Wynik dodatni może być wyrażony jako: zysk brutto (dochód), zysk netto¹²⁵.

Kategorie wyniku finansowego¹²⁶

Przychody z działalności operacyjnej zwykłej (produkcyjnej, handlowej, usługowej)	Działalność operacyjna zwykła	Działalność gospodarcza
(-) Koszty działalności operacyjnej		
Wynik na sprzedaży		
(+) Pozostałe przychody operacyjne (w tym zyski nadzwyczajne)	Działalność operacyjna pozostała	
(-) Pozostałe koszty operacyjne (w tym straty nadzwyczajne)		
Wynik na działalności operacyjnej		
(+) Przychody finansowe	Działalność finansowa	
(-) Koszty finansowe		
Wynik finansowy brutto		
(-) Obowiązkowe obciążenia		
Wynik finansowy netto		

9.1. Tworzenie wyniku finansowego

W każdym przedsiębiorstwie na koniec roku obrotowego, ustala się wynik finansowy, który pokazuje nam efekt działania jednostki gospodarczej. Porównując osiągnięte przychody działania firmy z poniesionymi kosztami, możemy określić wysokość osiągniętego wyniku finansowego z całokształtu działalności. Jest to ważne, ponieważ wynik ten wskazuje nam rezultat działalności przedsiębiorstwa w pewnym okresie wykazując zysk lub stratę finansową. W początkowej fazie wyliczeń osiągamy wynik finansowy brutto, który jest

¹²⁵ B. Padurek, M. Szpileter, *Rachunkowość przedsiębiorstw...* op. cit. s. 91.

¹²⁶ W. Szczyński. *Finanse. Zarys wykładu*, Difin, Warszawa 2009, s. 171.

korygowany o obowiązkowe odpisy z zysku z tytułu podatku dochodowego lub dywidendy w przedsiębiorstwie będącym własnością lub współwłasnością Skarbu Państwa. Dopiero tak skorygowany wynik daje nam zysk netto.

Wynik finansowy ustala się dwiema metodami:

1. Metodą pozaksięgową (statystyczną) – polega na zestawieniu wszystkich elementów tworzących wynik w dowolnym momencie roku obrotowego. Wynik finansowy ustalany metodą pozaksięgową służy jako podstawa do obliczenia miesięcznej zaliczki podatku dochodowego, umożliwia pokazanie tych elementów wyniku finansowego, które nie są uwzględniane przy ustalaniu podstawy opodatkowania podatkiem dochodowym (np. grzywnien, kar, odszkodowań, darowizn). Ułatwia też analizę i interpretację ostatecznego wyniku finansowego danej jednostki¹²⁷.
2. Metodą księgową – polega na przeksięgowaniu wszystkich elementów wyznaczających wynik na podstawie wystawionych dokumentów PK na koniec roku obrotowego. W praktyce polega ona na przeksięgowaniu wszystkich niezbędnych składników, składających się na wynik finansowy, na konto oznaczone 860 „Wynik finansowy”¹²⁸. Konto 860 może mieć dwojaką postać ze względu na sposób ewidencji i ujmowania kosztów ponoszonych w celu uzyskania przychodu przez przedsiębiorstwo, dla którego ma być sporządzony wynik finansowy.

Funkcjonują dwa warianty dla sporządzania wyniku finansowego:

1. **Wariant porównawczy** – jest przyporządkowany do przedsiębiorstw, które dla potrzeb ewidencyjnych kosztów stosują konta zespołu 4, tj. „koszty według rodzajów i ich rozliczanie”. Na konto 860 przenosi się wówczas wszelkie koszty zaewidencjonowane na kontach zespołu 4, po czym uwzględnia się różnice stanu produktów.
2. **Wariant kalkulacyjny** – przynależy do przedsiębiorstw, które ewidencjonują koszty stosując konta zespołu 5, tj. „koszty według typów działalności i ich rozliczanie”. W tym wypadku na konto 860 przenosi się techniczny koszt wytworzenia sprzedanych produktów, powiększony o koszty sprzedaży i koszty ogólnego zarządu¹²⁹.

¹²⁷ J. Maciejewska, *Rachunkowość finansowa*, wyd. WSiP, Warszawa 2000, s. 216.

¹²⁸ T. Cebrowska, *Wynik finansowy (w:) Rachunkowość finansowa*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości, Warszawa 1995.

¹²⁹ J. Aleszczyk, *Rachunkowość...* op. cit., s. 345-6.

Cebrowska wskazuje, iż w praktyce bardzo często przedsiębiorstwa prowadzą równoległe zapisy w obu wariantach, chociaż obowiązujące przepisy nie nakładają na nie takiej konieczności¹³⁰.

Bez względu na wariant, który zostanie wybrany, na koncie 860 obligatoryjnie muszą znaleźć się salda podanych niżej kont:

1. Strona Winien: wartość sprzedanych materiałów i towarów, wartość sprzedanych składników majątku zaliczających się do majątku trwałego, pozostałe koszty operacyjne, koszty operacji finansowych, obowiązkowe obciążenia wyniku finansowego oraz straty nadzwyczajne
2. Strona Ma: przychody ze sprzedaży produktów, przychody ze sprzedaży materiałów i towarów, przychody ze sprzedaży składników aktywów trwałych, przychody z operacji finansowych, pozostałe przychody operacyjne oraz zyski nadzwyczajne¹³¹.

Tak stworzony wynik finansowy jest sprawdzany przez niezależnego biegłego rewidenta przy weryfikacji sprawozdania finansowego. Ma to na celu potwierdzenie wiarygodności i rzetelności obliczeniowego wyniku finansowego. Według ustawy o rachunkowości badaniu przez biegłych rewidentów i ogłoszaniu, podlegają roczne sprawozdania finansowe:

1. Banków oraz zakładów ubezpieczeń.
2. Jednostek działających na podstawie przepisów o obrocie papierami wartościowymi oraz przepisów o funduszach inwestycyjnych.
3. Spółek akcyjnych
4. Pozostałych jednostek, które w poprzedzającym roku obrotowym, za który sporządzono sprawozdania finansowe, spełniły, co najmniej dwa z następujących warunków:
 - a) średnioroczne zatrudnienie w przeliczeniu na pełne etaty wyniosło co najmniej 50 osób,
 - b) suma aktywów bilansu na koniec roku obrotowego stanowiła równowartość w walucie polskiej co najmniej 2 500 000 EURO,
 - c) przychody netto ze sprzedaży towarów i produktów oraz operacji finansowych za rok obrotowy stanowiły równowartość w walucie polskiej, co najmniej 5 000 000 euro.

Gotowy wynik finansowy zostaje rozliczony i podzielony w kolejnym roku obrotowym. Podział wypracowanego wyniku polega na przeznaczaniu konkretnych kwot na:

¹³⁰ T. Cebrowska, *Wynik ...* op. cit., s. 230.

¹³¹ J. Aleszczyk, *Rachunkowość ...* op. cit., s. 348.

1. Odpisy obligatoryjne, do których zalicza się podatek dochodowy, dywidendę od funduszu założycielskiego i inne obowiązkowe odpisy, które mogą, jednak nie muszą występować.
2. Odpisy fakultatywne, które są samodzielnym podejmowaniem decyzji o rozdysponowaniu reszty środków. Podział ten powinien opierać się na zasadach prawa oraz uchwałach podejmowanych przez zgromadzenia wspólników lub akcjonariuszy¹³².

Przy wydatkowaniu poszczególnych części wypracowanego zysku trzeba brać pod uwagę „zachowanie rozsądnych proporcji między odpisami na cele rozwojowe i konsumpcyjne oraz wybór najbardziej efektywnych celów i form jego wydatkowania”¹³³.

Chcąc ustalić wynik finansowy według wariantu kalkulacyjnego, koszty według rodzaju przenosi się na konto 49 „Rozliczenie kosztów” a koszt własny sprzedaży przenosi się bezpośrednio na konto 86 „Wynik finansowy”.

Rachunek zysków i strat – wariant kalkulacyjny

- A. *Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów*
- B. *Koszty sprzedanych produktów, towarów
(koszty własne sprzedanych produktów i towarów)*
- C. *Zysk (strata) brutto ze sprzedaży (A – B)*
- D. *Koszty sprzedaży*
- E. *Koszty ogólnego zarządu*
- F. *Zysk (strata) ze sprzedaży (C – D – E)*
- G. *Pozostałe przychody operacyjne (w tym zyski nadzwyczajne)*
- H. *Pozostałe koszty operacyjne (w tym straty nadzwyczajne)*
- I. *Zysk (strata) z działalności operacyjnej (F + G – H)*
- J. *Przychody finansowe*
- K. *Koszty finansowe*
- L. *Zysk (strata) brutto (I + J – K)*
- M. *Podatek dochodowy*
- N. *Pozostałe obowiązkowe zmniejszenia zysku (zwiększenia straty)*
- O. *Zysk (strata) netto (L – M – N)*

Źródło: Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości. Załącznik 1.

¹³² Ibidem, s. 233-235.

¹³³ Ibidem, s. 234-235.

Rachunek zysków i strat – wariant porównawczy

A.	<i>Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów
(Zmiana stanu produktów(+/-))</i>
B.	<i>Koszty sprzedanych produktów, towarów
(koszty w układzie rodzajowym)</i>
C.	<i>Zysk (strata) ze sprzedaży (A – B)</i>
D.	<i>Pozostałe przychody operacyjne (w tym zyski nadzwyczajne)</i>
E.	<i>Pozostałe koszty operacyjne (w tym straty nadzwyczajne)</i>
F.	<i>Zysk (strata) z działalności operacyjnej (C + D – E)</i>
G.	<i>Przychody finansowe</i>
H.	<i>Koszty finansowe</i>
I.	<i>Zysk (strata) brutto (F+G-H)</i>
J.	<i>Podatek dochodowy</i>
K.	<i>Pozostałe obowiązkowe zmniejszenia zysku (zwiększenia straty)</i>
L.	<i>Zysk (strata) netto (I – J – K)</i>

Źródło: Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości. Załącznik 1.

9.2. Rozliczenie i podział wyniku finansowego

Rozliczenie wyniku finansowego jest kontem bilansowym, aktywnym lub pasywnym. Może posiadać jedno z dwóch możliwych sald. Saldo Dt oznacza nierozliczoną stratę z roku ubiegłego, a saldo Ct niepodzielony zysk. Wynik może też wynosić „0” gdy przychody są równe kosztom¹³⁴.

Osiągnięty przez jednostkę dodatni wynik finansowy (zysk) podlega podziałowi:

1. W spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością i spółkach akcyjnych – na podstawie prawomocnych uchwał zgromadzenia udziałowców lub akcjonariuszy.
2. W spółdzielniach prowadzących działalność gospodarczą – na podstawie uchwały walnego zgromadzenia przedstawicieli.
3. W przedsiębiorstwach państwowych – na podstawie uchwały samorządu załogi lub organu założycielskiego (w przedsiębiorstwach nie posiadających rady pracowniczej).

¹³⁴ J. Maciejewska, *Rachunkowość finansowa...* op. cit., s. 228.

4. W osobowych spółkach handlowych (jawna, partnerska, komandytowa i komandytowo-akcyjna), spółkach cywilnych i w podmiotach prowadzonych przez osoby fizyczne we własnym imieniu i na własne ryzyko – na podstawie decyzji właścicieli¹³⁵.

Wynik finansowy może być podawany w wielkości brutto i netto. Różnica pomiędzy pojęciami wynika z uwzględnienia przy obliczaniu wyniku netto obowiązkowych zmniejszeń zysku lub zwiększenia strat z tytułu podatku dochodowego, dywidendy od funduszu założycielskiego (w przedsiębiorstwach państwowych) oraz innych odpisów, jeśli takie są dokonywane. Wynik finansowy netto to wartość, która pozostaje w przedsiębiorstwie i którą może ono rozporządzać¹³⁶.

Ustalając wynik finansowy należy opierać się na kilku zasadach rachunkowości:

1. Zasadzie memoriałowej (przyporządkowywanie przychodów, zysków, kosztów i strat do okresu, za który sporządza się wynik).
2. Zasadzie kasowej (opiera się na założeniu, iż dopiero w momencie wpływu lub wydatkowania środków pieniężnych następuje ich kwalifikacja jako przychody lub koszty).
3. Zasadę ostrożności (w praktyce nakazuje stosować pesymistyczne podejście przy tworzeniu wyniku finansowego, chociażby po to, aby uwzględnić ewentualne straty, zmniejszenie się wartości różnych posiadanych składników majątkowych)¹³⁷.

¹³⁵ K. Winiarska, *Podstawy rachunkowości*, Wolters Kluwer Polska, Wyd. 7, Warszawa 2012.

¹³⁶ T. Cebrowska, *Wynik finansowy (w:) Rachunkowość finansowa*. Fundacja Rozwoju Rachunkowości, Warszawa 1995, s. 221-3.

¹³⁷ J. Aleszczyk, *Rachunkowość...* op. cit., s. 344-5.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA DZIAŁALNOŚCI

Bariery finansowe, jakie małe firmy muszą pokonać by się rozwijać należą do największych. Dotyczą one głównie ograniczonej możliwości pozyskania środków finansowych na start i prowadzenia działalności gospodarczej. Podstawowym problemem okazuje się wysoka stopa oprocentowania kredytów i pożyczek, wysokie wymagania formalne ich uzyskania oraz utrudniony dostęp do zewnętrznych źródeł kapitału¹³⁸.

10.1. Wewnętrzne i zewnętrzne źródła finansowania

Wyróżniamy wewnętrzne oraz zewnętrzne źródła finansowania działalności gospodarczej. **Wewnętrzne źródła finansowania działalności gospodarczej to:**

1. Wkład właścicieli – rzeczywisty wkład właściciela lub współwłaściciela
 - a) w spółkach akcyjnych jest to kapitał akcyjny w wysokości zgodnej ze statutem i rejestrem handlowym,
 - b) w przedsiębiorstwach państwowych i komunalnych fundusz założycielski,
 - c) w spółdzielniach fundusz udziałowy, który zwiększają wpłaty członkowskie, odpisy na udziały członkowskie z nadwyżki bilansowej a zmniejszają zwroty udziałów członkowskich lub wycofanie ich części, przeznaczenie części funduszu na pokrycie strat,
 - d) w spółkach komandytowych, jawnych, cywilnych oraz prowadzonych przez osoby fizyczne kapitał właścicieli zwiększany o zysk brutto (netto), dodatkowo poczynione wkłady a zmniejszony przez stratę brutto lub wycofane wkłady¹³⁹.
2. Zysk pozostawiony w firmie – jest bardzo częstym źródłem finansowania przedsiębiorstwa, który w dużym stopniu ogranicza zadłużenie firmy. Minusem tego jest znaczne ograniczenie możliwości rozwoju przedsiębiorstwa (dalszy rozwój uzależniony jest od dochodu).
3. Amortyzacja – stosowana jako forma odpisu środków trwałych oraz wartości niematerialnych oraz prawnych, które w trakcie ich użytkowania ulegają zużyciu. Jest rozłożonym w czasie odzwierciedleniem ich zużycia. Odpis ten jest zaliczany do kosztów uzyskania przychodu, czyli wydatków na nabycie środków trwałych w ratach co miesiąc, co kwartał lub jednorazowo na koniec roku podatkowego”.

¹³⁸ www.fee.hm.pl, data dostępu 15.01.2015.

¹³⁹ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości.

Zewnętrzne źródła finansowania działalności gospodarczej

1. Pozyskanie nowego udziałowca – polega na wniesieniu przez nowego udziałowca (akcjonariusza, inwestora) kapitału lub aportu w zamian za objęcie części udziałów lub akcji danej firmy.
2. Dopłaty wspólników – jest to dodatkowy kapitał napływający do firmy w formie: wkładów, udziałów, wpłat za akcje, aportu, dotacji, wpłaty wpisowego czy wpłaty „agio” wspólników lub akcjonariuszy. Uzyskany kapitał powiększa płynność finansową firmy. Rośnie również baza gwarancyjna wobec dłużników oraz bezpieczeństwo firmy.
3. Emisja akcji – wiąże się ze stałym pozyskaniem środków, które wpłyną trwale na podwyższenie kapitałów własnych spółki. Akcje mogą zmieniać posiadaczy (akcjonariat spółki). Są bardziej opłacalne niż kredyt bankowy. Wymagania kapitałowe przy zakładaniu spółek akcyjnych są dosyć wysokie (100 tys. zł) dlatego małych i średnich przedsiębiorstw nie stać na tego rodzaju źródło finansowania.
4. Pożyczki od rodziny znajomych – jest to bardzo popularna, a w ostatnich latach częsta, forma finansowania przedsiębiorstwa.
5. Venture capital – fundusze wysokiego ryzyka – jest to „kapitał własny wnoszony na ograniczony okres przez inwestorów zewnętrznych do małych i średnich przedsiębiorstw dysponujących innowacyjnym produktem, metodą produkcji bądź usługą, które nie zostały jeszcze zweryfikowane przez rynek, a więc stwarzają wysokie ryzyko inwestycji”. Fundusze Venture capital to wyspecjalizowane firmy, których działalność polega na inwestowaniu w przedsięwzięcia o bardzo wysokim ryzyku, ale za to umożliwiające osiągnięcie wysokiej stopy zwrotu w przypadku powodzenia¹⁴⁰.
6. Zewnętrzne źródła finansowania kapitału obcego dzielimy na:

a) długoterminowe

Kredyty – jest najbardziej znanym i najczęściej stosowanym źródłem finansowania małych i średnich przedsiębiorstw (kredyt bankowy)¹⁴¹.

Leasing – jest umową cywilnoprawną, według której firma prowadząca działalność leasingową oddaje leasingobiorcy środki trwałe lub wartości niematerialne i prawne do odpłatnego użytkowania albo pobierania korzyści na czas określony w umowie leasingowej. Występują dwie podstawowe formy leasingu: operacyjny i finansowy. W

¹⁴⁰ Źródła finansowania działalności gospodarczej i montaż finansowy, Fundacja Edukacji Europejskiej, Wałbrzych 2006.

¹⁴¹ Podstawą prawną jest Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz.U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 z późn. zm.).

leasingu finansowym środki leasingu zalicza się do aktywów trwałych leasingobiorcy, w leasingu operacyjnym leasingodawcy¹⁴².

Forfaiting – jest częstym instrumentem finansowania handlu międzynarodowego. Polega na dyskontowaniu i redyskontowaniu przez bank wierzytelności z tytułu transakcji handlowych. Bank – forfaiter dyskontuje wierzytelności eksportowe zabezpieczone przez bank importera, dokonując wypłaty za wyeksportowany towar z potrąceniem tzw. odsetek eksportowych. Forfaiting może być zastosowany, gdy importer i eksporter uzgodnił, że zapłata za towar nastąpi w odroczonym terminie. Zapłata powinna być zabezpieczona weksłami własnymi lub trasowanymi poręczeniami przez bank lub nieodwołalną akredytywą dokumentową, ewentualnie odrębną gwarancją bankową. Bank zabezpieczający zapłat powinien być zaakceptowany przez bank – forfaitera¹⁴³.

Franchising – jest umową, która określa za jaką opłatę firma daje innej firmie zezwolenie na używanie własnego znaku handlowego. Składa się również na to całokształt działań biznesowych takich jak: pomoc prawna, promocja marki, dostarczanie towarów, pomoc w prowadzeniu interesów.

Emisja obligacji – obligacja jest papierem wartościowym. W przeciwieństwie do akcji, która daje prawo do udziału w majątku firmy, obligacja jest papierem dłużnym, narzędziem kredytu dla jej emitenta. Emisja obligacji jest jedną z form pozyskania środków finansowych przez przedsiębiorstwa. Również państwo, gdy ma deficyt w budżecie, i musi zdobyć środki finansowe na realizację wydatków przewyższających dochody, może skorzystać z tej formy finansowania.

Dotacje i subwencje – to środki finansowe pozyskiwane przez firmy z krajowych i zagranicznych źródeł np. z unijnych funduszy strukturalnych.

Poręczenia kredytowe – zakres tego poręczenia to od 50 do 80% kredytu przy prowizji w granicach 1-2%. Poręczenia takiego udzielają wyspecjalizowane instytucje (fundusze poręczeń kredytowych). Zadaniem ich jest ułatwienie firmom dostępu do kredytów bankowych¹⁴⁴.

¹⁴² T.T. Kaczmarek, Zarządzanie płynnością finansów małych średnich przedsiębiorstw – ujęcie praktyczne, Centrum Doradztwa i Informacji, Warszawa 2007.

¹⁴³ T.T. Kaczmarek, *Zarządzanie płynnością finansów małych i średnich przedsiębiorstw...* op. cit.

¹⁴⁴ *Źródła finansowania działalności gospodarczej i montaż finansowy...* op. cit.

b) krótkoterminowe

Kredyty handlowe – wśród małych przedsiębiorców największą popularnością cieszy się kredyt kupiecki. W latach 2002-2003 z zastosowaniem tego kredytu odbyło się około 90% obrotu między firmami. Jest to odroczenie terminu płatności za dostarczone produkty czy usługi. Ryzyko jakie niesie ze sobą ta forma kredytu to upadek odbiorcy przed uregulowaniem należności lub niedotrzymaniem ustalonych terminów spłaty.

Factoring – jest to kupno przez bank lub inną instytucję finansową nie przeterminowanej wierzytelności handlowej o krótkich terminach płatności (z reguły od 14 do 210 dni) – przed upływem terminu jej płatności z potrąceniem opłaty na rzecz faktora, bez przejścia ryzyka wypłacalności dłużnika lub z przejściem takiego ryzyka¹⁴⁵.

Pożyczki z sektora pozabankowego – działalność taką mogą prowadzić regionalne agencje rozwoju, instytucje mikropożyczkowe, fundusze pożyczkowe, a także fundacje. Oferują one np. komercyjne pożyczki małym przedsiębiorcom z niskim zapotrzebowaniem na środki z krótkim doświadczeniem czy też z brakiem dostatecznego zabezpieczenia. Fundusze zapewniają dodatkową pomoc w przygotowaniu wniosków pożyczkowych i monitorowanie stanu finansowego.

Krótkoterminowe papiery dłużne – są to imienne papiery wartościowe przedsiębiorstw, emitowane w seriach oferowane na rynku pierwotnym jak i wtórnym. Jest to dobra alternatywa wobec kredytu bankowego. Mogą one mieć różne podstawy prawne, a co za tym idzie różne nazwy: bony komercyjne, bony handlowe, weksle komercyjne.

¹⁴⁵ T.T. Kaczmarek, *Zarządzanie płynnością finansów małych i średnich przedsiębiorstw...* op. cit.

10.2. Podwyższanie i obniżanie kapitałów (funduszy) własnych

Pojęcie kapitału jest definiowane różnie, w zależności od zakresu zainteresowania nauk ekonomicznych. W naukach o finansach kapitał oznacza *środki inwestowane w przedsiębiorstwa na dłuższy lub krótszy okres w celu osiągnięcia zysku*. Wyróżnia się kapitał krótkoterminowy (kiedy inwestorzy są zainteresowani jego ulokowaniem na okres nie dłuższy niż rok), średnioterminowy (okres inwestowania trwa 1-3 lata) i długoterminowy (ponad 5 lat). Ponadto kapitał dzieli się na obcy i własny.¹⁴⁶

Z kolei w rachunkowości kapitał można podzielić na kapitały własne, które są odpowiednikiem majątku stanowiącego wartość jednostki, oraz kapitały obce, obejmujące zobowiązania i długi, którymi dysponuje jednostka, a które zostały powierzone na określony czas i po jego upływie muszą być zwrócone¹⁴⁷. W przypadku spółki akcyjnej mówimy o kapitale akcyjnym. Kapitał zapasowy jest tworzony z zysku zatrzymanego przez spółkę akcyjną jako fundusz własny. Definiując pojęcie kapitału (funduszu), należy stwierdzić, że w rachunkowości stanowi on źródło finansowania aktywów i wykazuje czyją własnością są zasoby majątkowe jednostki. Kapitały (fundusze) dzieli się na własne i obce.

Używa się również pojęcia „kapitał własny”, który odzwierciedla fundusz własny wyrażony w pieniądzu, będący odpowiednikiem majątku stanowiącego wartość¹⁴⁸. Kapitały (fundusze) własne odzwierciedlają równowartość tych składników aktywów, do których jednostce przysługuje prawo własności. Składają się na nie wniesione przez założycieli wartości w formie pieniężnej lub w formie niepieniężnej jako tzw. aporty. Stanowią zatem wartości powierzone jednostce i nazwane są kapitałami (funduszami) powierzonymi lub podstawowymi. Kapitały (fundusze) własne obejmować również mogą środki pochodzące z wygospodarowanego zysku z działalności gospodarczej, przeznaczone najczęściej na rozwój jednostki. Równowartość takich środków określana jest jako kapitał (fundusz) samofinansowania.

Źródłami tworzenia kapitałów własnych mogą być również skutki przeszacowań składników aktywów trwałych i obrotowych.

Kapitały (fundusze) samofinansowania oraz kapitały (fundusze) powierzone różnicuje się ze względu na formę organizacyjną jednostek.

¹⁴⁶ R. Patterson, *Kompendium terminów z zakresu finansów po polsku i angielsku*. Wyd. Zielona Sowa Sp. z o.o., Kraków 2011.

¹⁴⁷ M. Klimas, *Podręczna encyklopedia rachunkowości*, Wyd. 2 rozsz., Poltext, Warszawa 2000.

¹⁴⁸ Z. Krzyżkiewicz, L. W. Jaworski, M. Puławski, *Leksykon bankowo-gieldowy*. Poltext, Warszawa. 1998.

Drugą grupę źródeł finansowania aktywów stanowią źródła obce, czyli kapitały (fundusze) obce. Wyrażają one wartość aktywów znajdujących się w dyspozycji jednostek, a będących własnością innych jednostek (przedsiębiorstw, spółek, spółdzielni, banków, osób fizycznych, itp.) Cechą tych kapitałów jest ich zwrotność w określonym czasie. Stąd traktowane są jako zobowiązania i klasyfikowane na długo i krótkoterminowe¹⁴⁹.

Kapitał (fundusz) powierzony zwiększają:

1. Podwyższenie kapitału drogą wniesienia nowych udziałów (wkładów), bądź wykupienia nowej emisji akcji, przez dotychczasowych lub nowych współwłaścicieli.
2. Podwyższenie kapitału akcyjnego lub zakładowego z kapitału (funduszu) wypracowanego.

Obniżenie kapitału (funduszu) powierzonego spowodowane jest:

1. Pokryciem z niego strat.
2. Zwrotem części wkładów lub udziałów właścicielom¹⁵⁰.

Kapitały (fundusze) wypracowane stanowią głównie część wygospodarowanego zysku, która jest przeznaczona na uzupełnienie kapitałów (funduszy) własnych jednostki gospodarczej.

Kapitał (fundusz) wypracowany jest głównie zwiększany z:

1. Podziału zysku netto.
2. Nadwyżki osiągniętej ceny sprzedanej akcji nad ich wartością nominalną po uprzednim pokryciu kosztów emisji akcji.
3. Dopłat akcjonariuszy za przyznanie szczególnych uprawnień ich akcjom.
4. Dopłat udziałowców nie zwiększających kapitału powierzonego.
5. Na skutek przeszacowania (aktualizacji) majątku trwałego.

Kapitał (fundusz) wypracowany zmniejsza:

1. Pokrycie straty bilansowej.
2. Poniesienie wydatków na cele pokrywane z funduszu rezerwowego.
3. Przeznaczenie kapitału (funduszu) wypracowanego na zwiększenie kapitału (funduszu powierzonego)¹⁵¹.

¹⁴⁹ A. Kuczyńska-Cesarz, *Podręcznik Rachunkowość*, Część 2, Difin, Warszawa 2003, s. 10-11.

¹⁵⁰ J. Matuszkiewicz, P. Matuszkiewicz, *Rachunkowość od podstaw*, Stowarzyszenie księgowych w Polsce, Odział Okręgowy w Warszawie, Wyd. Finans – Servis, Warszawa 1993 r., s. 158.

¹⁵¹ Ibidem. 337-338.

Oprócz kapitałów zasadniczych i obcych źródłem finansowania aktywów przedsiębiorstwa istnieją tzw. fundusze specjalne.

Występujące w jednostkach fundusze specjalne obejmują:

1. Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych, przeznaczony na finansowanie działalności mającej na celu zaspokojenie potrzeb socjalnych pracowników i ich rodzin.
2. Inne fundusze specjalne, np. fundusz załogi, który jest przeznaczony na wypłatę nagród i premii przyznanych pracownikom z osiągniętego zysku.

Źródłem tworzenia funduszy socjalnych są:

1. Dla Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych – odpisy w ciężar kosztów, zysk, dochody za świadczone usługi.
2. Dla innych funduszy specjalnych – zysk.

Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych. Fundusz ten jest tworzony w ciężar w formie rocznego odpisu podstawowego, naliczonego nie później niż w pierwszym kwartale roku kalendarzowego, w stosunku do przeciętnej liczby zatrudnionych. Równowartość dokonanych odpisów podstawowych na dany rok kalendarzowy pracodawca przekazuje na rachunek bankowy Funduszu w terminie do dnia 30 września danego roku, z tym że w terminie do dnia 31 maja danego roku przekazuje kwotę stanowiącą co najmniej 75% równowartości odpisów.

Celem działalności socjalnej finansowanej z Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych jest:

1. Nieodpłatne lub częściowo odpłatne świadczenie przez zakłady pracy na rzecz różnych form wypoczynku, działalności kulturowo-oświatowej, sportowo-rekreacyjnej.
2. Udzielenie pomocy materialnej – rzeczowej lub finansowej, w tym także zwrotnej i bezzwrotnej pomocy na cele mieszkaniowe na warunkach określonych w umowie¹⁵².

¹⁵² K. Sawicki, *Podstawy rachunkowości*. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2005, s. 263-265.

11. ROZRACHUNKI

Podstawowym celem rachunkowości jest opracowywanie i dostarczanie informacji o składnikach majątku i prowadzonej przez jednostkę działalności gospodarczej. Rachunkowość finansowa jest obowiązkowo prowadzona przez jednostki gospodarcze określone w ustawie o rachunkowości, a także banki, ubezpieczycieli, jednostki budżetowe oraz inne podmioty, jeśli otrzymują na realizację zadań dotacje lub subwencje z budżetu państwa, gminy lub funduszy celowych¹⁵³. Każdy przedsiębiorca prowadzi rozrachunki z innymi przedsiębiorstwami.

W bilansie rozrachunki ujmuje się zarówno a aktywach (należności długoterminowe i krótkoterminowe), jak i w pasywach (zobowiązania). Zakładowy Plan Kont do ewidencji rozrachunków przeznaczają konta Zespołu 2 „Rozrachunki i roszczenia”. Oznacza to, że symbol cyfrowy każdego konta służącego do ewidencji rozrachunków rozpoczyna cyfra 2¹⁵⁴.

11.1. Rozrachunki z tytułu podatku VAT

Przedmiotem opodatkowania podatkiem VAT (ang. Value Added Tax) są: sprzedawane towary, usługi, eksport i import towarów, darowizny i inne. Od dnia 1 stycznia 2011 r. do dnia 31 grudnia 2016 r. w Polsce obowiązuje stawka podstawowa podatku od towarów i usług, która wynosi 23%.

Przepisy ustawy o podatku od towarów i usług przewidują obecnie stosowanie dwóch stawek obniżonych: 8% i 5%.

Stawka podatku w wysokości 8% ma zastosowanie m.in.:

1. Dla towarów i usług wymienionych w załączniku nr 3 do ustawy o podatku od towarów i usług.
2. Do dostawy, budowy, remontu, modernizacji, termomodernizacji lub przebudowy obiektów budowlanych lub ich części zaliczonych do budownictwa objętego społecznym programem mieszkaniowym.

Z dniem 1 stycznia 2011 r. wprowadzono do polskiego systemu VAT drugą stawkę obniżoną w wysokości 5% (stawka ta nie ma charakteru przejściowego). Listę towarów objętych stawką 5% zawiera załącznik nr 10 do ustawy o podatku od towarów i usług, który obejmuje podstawowe produkty żywnościowe (np. chleb, nabiał, przetwory mięsne, produkty zbożowe: mąka, kasze, makaron,

¹⁵³ K. Sawicki (red.) *Rachunkowość finansowa przedsiębiorstw według polskiego prawa bilansowego oraz Dyrektyw UE i MSR/MSSF*, Wydawnictwo Expert, Wrocław 2008, s. 13.

¹⁵⁴ I. Frymark, *Rachunkowość handlowa*, Warszawa 2002.

soki), książki drukowane oraz wydawane na dyskach, taśmach i innych nośnikach oraz czasopisma specjalistyczne.

W wewnątrzspółnotowej dostawie towarów oraz w eksporcie towarów stawka podatku wynosi 0%¹⁵⁵.

Rozrachunki z tytułu podatku VAT występują prawie we wszystkich instytucjach, które zobowiązane są do prowadzenia ksiąg rachunkowych. Opodatkowaniu VAT podlega dostawa towarów, wszelkie świadczenia usług na terytorium RP, eksport i import produktów lub usług oraz wszystkie czynności związane ze sprzedażą. Ponadto opodatkowanie obejmuje nabycie towarów od partnerów z Unii Europejskiej oraz sprzedaż towarów tym kontrahentom. Podatnikami VAT są osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej.

11.2. Rozrachunki z odbiorcami i dostawcami

Rozrachunki z odbiorcami i dostawcami obejmują rozrachunki, jakie prowadzi przedsiębiorstwo z innymi podmiotami.

*Rozrachunki z odbiorcami powstają w efekcie rozbieżności w czasie między prawnym momentem sprzedaży a momentem otrzymania zapłaty w postaci wpływu środków pieniężnych. Z kolei rozrachunki z dostawcami są efektem rozbieżności w czasie między prawnym momentem zakupu a momentem dokonania zapłaty w postaci wydatku środków pieniężnych. Zazwyczaj rozrachunki z odbiorcami mają charakter należności, natomiast rozrachunki z dostawcami – charakter zobowiązań*¹⁵⁶.

Rozrachunki z odbiorcami i dostawcami prowadzi się na koncie o takiej samej nazwie, do którego powinna być prowadzona ewidencja analityczna (księgi rachunkowe). Jest ona pomocna w przypadku oceny należności lub zobowiązań w stosunku do podmiotów współpracujących¹⁵⁷.

Rozrachunki z odbiorcami i dostawcami służą do rejestracji księgowej rozliczeń z odbiorcami produktów oraz dostawcami. W ostatnim okresie oddziela się rozrachunki z odbiorcami i rozrachunki z dostawcami.

¹⁵⁵ <http://www.finanse.mf.gov.pl/vat/stawki-podatkowe;jsessionid=CCA7E81F77F4F20F1CA40D8E41245AC7>, data dostępu 8.04.2015.

¹⁵⁶ E. Nowak, *Rachunkowość. Kurs podstawowy*, Warszawa 2007.

¹⁵⁷ M. Klimas, *Podręczna Encyklopedia Rachunkowości*, Warszawa 1997.

11.3. Rozrachunki z pracownikami

Rozrachunki obejmują zobowiązania przedsiębiorstw w stosunku do pracowników z tytułu wykonywanej przez nich pracy. Rozrachunki te mogą dotyczyć dwóch dziedzin, a mianowicie:

1. Rozrachunków z tytułu wynagrodzeń za pracę.
2. Rozrachunków z innych tytułów poza wynagrodzeniami. (np. zaliczki na delegacje służbowe czy na zakup drobnych materiałów biurowych)

Wynagrodzenie jest ekwiwalentem za świadczoną przez pracowników pracę w toku działalności gospodarczej przedsiębiorstwa. Wynagrodzenia spełniają jednocześnie funkcję dochodową, gdyż jest podstawowym źródłem utrzymania zatrudnionych, oraz kosztową, gdyż stanowi element kosztów działalności przedsiębiorstwa.

Do wynagrodzeń zalicza się wynagrodzenia brutto i świadczenia w naturze, niezależne od źródeł ich finansowania, rodzaju dokumentów będących podstawą wpłaty, stanowiące należności za pracę wykonaną przez pracowników zatrudnionych na czas nie określony, sezonowo lub na czas określony, albo przez inne osoby fizyczne wykonujące prace na podstawie umowy o dzieło lub umowy zlecenia¹⁵⁸.

Rozrachunki z pracownikami służą do inwentaryzacji księgowej rozliczeń z pracownikami, zleceniobiorcami i innymi osobami zatrudnionymi przez jednostkę w innym charakterze niż przedsiębiorca. Wysokość wynagrodzeń ustala się na podstawie dokumentów źródłowych i ujmuje się w indywidualnych kartotekach wynagrodzeń pracowników. Na podstawie kartotek sporządza się listy płac dla poszczególnych grup pracowników. Wynagrodzenie brutto zawiera w sobie realnie zarobione pieniądze, różnego rodzaju składki, zaliczki na podatki i potrącenia. Nie jest to jednak kwota, którą otrzymuje pracownik. Od wynagrodzenia brutto potrącanie są składki ubezpieczeń społecznych, składka zdrowotna, podatek od wynagrodzeń oraz dobrowolne potrącenia i dopiero wtedy otrzymujemy wynagrodzenie netto.

Dowodem księgowym, stanowiących podstawę ewidencji rozrachunków z pracownikami z tytułu wynagrodzeń jest lista płac. Sposób wyliczenia wynagrodzeń dla pracownika zaprezentowano w tabeli 1¹⁵⁹.

¹⁵⁸ Z. Kołaczyk, *Rachunkowość przedsiębiorstw*, Wydawnictwo eMPi, Poznań 1997.

¹⁵⁹ Podstawą wyliczenia wynagrodzenie w tabeli 1 jest minimalne wynagrodzenie obowiązujące w 2021 roku. Od 1 stycznia 2022 roku minimalne wynagrodzenie będzie wynosić 3 010 zł. Zmieni się również sposób naliczania składki zdrowotnej, która w wysokości 9%, będzie potrącana z wynagrodzenia, a nie jak do końca 2021 roku, z podatku dochodowego. Wzrasta również kwota dochodu wolna od podatku do 30 000 zł, wzrasta również próg skali podatkowej z 85 529 zł do 120 000 zł.

Tabela 1. Sposób ustalenia wynagrodzenia dla pracownika

1.	Wynagrodzenie brutto	2800
2.	Składki na ubezpieczenie społeczne finansowana przez pracownika	383,88
a)	Emerytalne (9,76%)	273,28
b)	Rentowe (1,50%)	42
c)	Chorobowe (2,45%)	68,6
3.	Podstawa naliczenia składki zdrowotnej (1 – 2)	2416,12
4.	Składka zdrowotna (3 * 9%)	217,45
a)	Składka zdrowotna odliczana od podatku (7,75%)	187,25
b)	Składka zdrowotna nie odliczana od podatku (1,25%)	30,20
5.	Koszty uzyskania przychodu (3000 zł roczny) (250 zł miesięczny)	250
6.	Dochód pracownika do opodatkowania (1 – 2 – 5) w pełnych zł	2194
7.	Zaliczka na podatek (6 * 17%)	372,98
8.	Kwota zmniejszająca podatek (525,12 zł roczna) (43,76 zł miesięczna)	43,76
9.	Zaliczka na podatek po zmniejszeniu (7 – 8)	329,22
10.	Należna zaliczka na podatek dochodowy (9 – 4a) w pełnych zł	142
11.	Razem potrącenia (2 + 4 + 10)	715,91
12.	Wynagrodzenie netto pracownika (do wypłaty) (1 – 11)	2084,09
13.	Składka na ubezpieczenie społeczne finansowana przez pracodawcę	502,04
a)	Emerytalne (9,76%)	273,28
b)	Rentowe (6,50%)	182
c)	Wypadkowe (1,67% – do 9 pracowników)	46,76
14.	Składka na Fundusz Pracy (1 * 2,45%)	68,6
15.	Składka na FGŚP (1 * 0,1%)	2,80
16.	Całkowity koszt płacowy pracodawcy (1 + 13 + 14 + 15)	3373,44
17.	Udział wynagrodzenia netto w całkowitym koszcie płacowym	61,78

Sporządzona lista na każdy miesiąc lista płac powinna zawierać następujące obowiązkowe potrącenia od wynagrodzenia brutto:

1. Składki na ubezpieczenie ZUS: emerytalne, rentowe, chorobowe.
2. Pobraną składkę na ubezpieczenie zdrowotne.
3. Należną zaliczkę za podatek dochodowy.

Firmy mają obowiązek opłacania obok obowiązkowych wyżej wymienionych składek obciążających pracowników również składki obciążające pracodawcę:

1. Składki na ubezpieczenie społeczne ZUS: emerytalne, rentowe, wypadkowe, składkę na Fundusz Pracy oraz składkę na Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych.

Do księgowania listy płac służy konto „Rozrachunki z tytułu wynagrodzeń”. Po stronie kredytowej tego konta księguje się wynagrodzenia brutto, które wynikają z listy płac, natomiast po stronie debetowej ujmuje się wszelkie potrącenia: przymusowe i dobrowolne, wypłacone wynagrodzenia, jak również zaliczki na poczet przyszłych wynagrodzeń.

11.4. Rozrachunki publicznoprawne

Do rozrachunków publicznoprawnych zalicza się w szczególności rozrachunki z tytułu: podatków, opłat, ceł, ubezpieczeń społecznych, składek zdrowotnych.

Zaliczamy do nich rozliczenia z:

1. Urzędem Skarbowym. (Podatek dochodowy od osób prawnych i od osób fizycznych, VAT)
2. Zakładem Ubezpieczeń Społecznych. (Ubezpieczenia społeczne i zdrowotne)
3. Urzędem Celnym. (Podatek akcyzowy, VAT, cła)
4. Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.
5. Urząd Miasta (Podatek od czynności cywilno-prawnych, podatek od nieruchomości)

Ewidencja rozrachunków publicznoprawnych prowadzona jest na następujących kontach: „Rozrachunki z tytułu podatku VAT”, „Rozrachunki z ZUS”, „Rozrachunki z budżetami”, „Pozostałe rozrachunki publicznoprawne”¹⁶⁰.

¹⁶⁰ B. Padurek, *Rachunkowość przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2010.

12. RACHUNKOWOŚĆ ROLNA FADN

FADN to Sieć Danych Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych (Farm Accountancy Data Network), którą dysponuje Komisja Unii Europejskiej dla oceny sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolniczych na terenie Wspólnoty. Dane rachunkowe zebrane w ramach FADN są wiarygodne i reprezentatywne, są podstawą do sporządzenia raportów na temat sytuacji w rolnictwie oraz na rynkach rolnych, a także o dochodach rolników we Wspólnocie Europejskiej¹⁶¹.

12.1. Cel główny Polskiego FADN

Dostarczanie danych rachunkowych z reprezentatywnej próby gospodarstw rolnych do Sieci Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych – FADN

Cele pośrednie Polskiego FADN

Dane rachunkowe zbierane w ramach Polskiego FADN służą także do realizacji celów pośrednich, spośród których wyróżnia się:

1. Dostarczanie danych ośrodkom decyzyjnym RP. Dane rachunkowe z gospodarstw rolnych konieczne są przedstawicielom Krajów Członkowskich do prowadzenia negocjacji w sprawie Wspólnej Polityki Rolnej, a także narodowych programów wsparcia rolnictwa.
2. Dostarczanie danych dla organizacji przedstawicielskich rolników. Dane rachunkowe z gospodarstw rolnych są konieczne przedstawicielom rolników do negocjowania z władzami RP warunków funkcjonowania gospodarstw rolnych i inicjowania narodowych programów wsparcia rolnictwa.
3. Dostarczanie danych dla środowiska naukowo-badawczego. Dane rachunkowe z gospodarstw rolnych stanowią bazę empiryczną analiz i weryfikacji hipotez.
4. Dostarczanie danych dla pracowników zajmujących się udzielaniem porad dla rolników.

Dane rachunkowe są grupowane według różnych kryteriów, co stanowi dużą pomoc np. przy sporządzaniu planów przedsięwzięć gospodarczych.

5. Dostarczanie danych dla rolników uczestniczących w Polskim FADN. Każdy rolnik uczestniczący w Polskim FADN może otrzymać Raport Indywidualny, Raport Porównawczy oraz Raport Dynamiczny.

¹⁶¹ <http://fadn.pl/organizacja/polski-fadn/organizacja-polskiego-fadn/>

Odnoszone korzyści¹⁶²:

W świetle dotychczasowych doświadczeń prowadzenie rachunkowości dostarcza rolnikowi szeregu korzyści bezpośrednich, do których należą:

1. Podwyższenie wiedzy z zakresu ekonomiki i zarządzania. Jak wskazują doświadczenia rolników prowadzących rachunkowość m.in. we współpracy z pracownikami Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki żywnościowej, gospodarowanie „z ołówkiem w ręku” istotnie poprawi jakość podejmowanych decyzji w gospodarstwie, a w rezultacie uzyskane wyniki.
2. Uporządkowanie dokumentów gromadzonych dotychczas w różnych miejscach w domu rolnika. Po rozpoczęciu prowadzenia rachunkowości pojawia się „biuro” w wydzielonym miejscu w gospodarstwie. Na początku funkcje tę pełni zazwyczaj kartonowe pudełko na dokumenty lub szuflada w biurku czy w szafie.
3. Dane zapisywane w trakcie prowadzenia rachunkowości dostarczają rolnikowi informacji, służących:
 - bieżącej ocenie wyników
 - kontroli dokonanych rozliczeń z odbiorcami produktów i dostawcami materiałów
 - porównań uzyskanych wyników z planowanymi
4. Możliwość legitymizacji umiejętności profesjonalnego gospodarowania za pomocą wytwarzanych sprawozdań o osiągniętych wynikach. To będzie:
 - ułatwić ustalanie zdolności kredytowej
 - uwiarygodniać rolników ubiegających się o kredyty bankoweNależy spodziewać się, że w obecnych warunkach gospodarstwa rolne w znacznie większym stopniu niż wcześniej będą korzystać z zewnętrznych źródeł finansowania głównie w postaci kredytów krótko i długoterminowych. A ten sposób pozyskiwania kapitału będzie szczególnie przydatny do rozwoju i modernizacji gospodarstw rolnych.
5. Nabranie nawyku systematycznego prowadzenia i dokumentowania zapisów.

Może to być bardzo przydatne a nawet konieczne dla:

 - prowadzenia książki przychodów i rozchodów
 - określania dochodu podlegającego opodatkowaniu
 - rozliczania podatku od towarów i usług (VAT)

¹⁶² https://zodr.pl/download/ekonomia/FADN_DANE_GOSP.pdf

6. Uzyskanie podstawy empirycznej do wykonywania kalkulacji dotyczących m.in.:
 - substytucji nakładów
 - zwiększenia poziomu nakładów
 - substytucji produkcji
 - zmiany technologii produkcji
7. Uzyskanie podstawy empirycznej do podjęcia działalności grupowej:
 - dane o realizowanych cenach i kwotach płaconych za materiały do produkcji
 - dane o marżach hurtowych i detalicznych i ich udziale w cenach płaconych za materiały do redukcji
 - dane o cenach i kwotach uzyskiwanych ze sprzedaży własnych produktów

Kto może uczestniczyć w FADN

Gospodarstwa rolne funkcjonujące na terenie Wspólnoty klasyfikowane są najczęściej według dwóch kryteriów:

- wielkości ekonomicznej
- typu rolniczego.

12.2. Klasyfikacja gospodarstw wg parametrów ekonomicznych¹⁶³

Klasyfikacja ta związana jest z określeniem dla danego gospodarstwa wielkości standardowej produkcji. Standardowa produkcja z danej działalności (uprawy lub zwierzęcia) to roczna wartość produkcji uzyskanej z jednego hektara (produkt główny + produkt uboczny) lub od jednego zwierzęcia (produkt główny + produkt uboczny) pomniejszona o koszty wymiany stada. W polu obserwacji FADN są gospodarstwa towarowe. Są to gospodarstwa, które wytwarzają w danym regionie i kraju co najmniej 90% wartości standardowej produkcji (SO).

Standardowa produkcja jest wartością produkcji danej działalności rolnej, w przeciętnych dla danego regionu warunkach produkcji. Do obliczeń przyjmowane są średnie z 5 lat odpowiedniego okresu, na podstawie uśrednionych danych rocznych z danego regionu w celu wyeliminowania wpływu zmian w produkcji np. cenowych, stąd pojęcie produkcji w konkretnym gospodarstwie zostało uzupełnione terminem „standardowa”. Są obliczane dla każdego regionu statystycznego i dla każdej prowadzonej działalności w odniesieniu do 1 ha

¹⁶³ <http://www.dodr.pl/ekonomika-rolnictwa/polski-fadn>

uprawy określonej rośliny lub jednej sztuki zwierząt. Wartość standardowej produkcji jest aktualizowana co 3 lata dla uwzględnienia zmian poziomu cen i wydajności produkcyjnej.

Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego jest określana sumą standardowych produkcji (SO) wszystkich działalności występujących w gospodarstwie rolnym. Wielkość ekonomiczna gospodarstwa wyrażana jest wartością SO w EURO. Na podstawie obliczonych wielkości ekonomicznych wyrażonych w EURO, dane gospodarstwo rolne może być zaliczone do jednej z czternastu klas wielkości. W Polsce wyznaczono próg wielkości minimalnej gospodarstwa rolnego na poziomie wartości 4000 EURO.

Typ gospodarstwa rolniczego jest drugim kryterium stosowanym w klasyfikacji gospodarstw rolnych i jest określany na podstawie udziału poszczególnych działalności w tworzeniu ogólnej wartości standardowej produkcji (SO) w gospodarstwie. Gospodarstwa, w których żadna z działalności nie przekracza $1/3$ SO są określane jako „mieszane”, te w których udział dwóch działalności zawiera się w przedziale od $1/3$ do $2/3$ SO noszą miano „dwubiegunowych”, natomiast te w których udział jednej działalności przekracza $2/3$ SO, nazywane są „specjalistycznymi”. Typ rolniczy gospodarstwa, wyznaczony wg tego kryterium, odzwierciedla jego system produkcji. W zależności od stopnia dokładności, typy gospodarstw mogą być klasyfikowane w sposób jeszcze bardziej szczegółowy.

Wielkość ekonomiczna gospodarstwa i jego typ rolniczy stanowią standardowe kryteria grupowania przy tworzeniu raportów opisujących działalność gospodarstw rolnych funkcjonujących na obszarze Unii Europejskiej.

12.3. Podstawowe zasady obowiązujące w FADN¹⁶⁴

1. Rolnik dobrowolnie uczestniczy w systemie FADN – istnieją często sytuacje, że rolnik prowadzi rachunkowość w swoim gospodarstwie na skutek własnych potrzeb lub ciążących na nim obowiązków. Jednak, aby dane mogły być udostępnione Komisji Europejskiej wymagana jest zgoda rolnika.
2. Dane z gospodarstw rolnych dostarczane do Komisji są traktowane jako ściśle tajne
3. Danych nie można wykorzystywać dla celów podatkowych. Gromadzone dane rachunkowe służą przede wszystkim jako podstawa do sporządzania

¹⁶⁴ <https://www.podrb.pl/index.php/fadn/136-rachunkowosc-rolna-w-systemie-pl-fadn-w-woj-podkarpackim>

przez Komisję raportów na temat sytuacji w rolnictwie oraz na poszczególnych rynkach rolnych, a także o dochodach rolników w Unii Europejskiej

Podstawy prawne i funkcjonowanie FADN

Obecnie cztery podstawowe przepisy prawne Wspólnoty regulują funkcjonowanie FADN: Rozporządzenie Rady EWG nr 79/65/EWG z 15 czerwca 1965 r., Decyzja Komisji 85/377/EWG z 7 czerwca 1985 r., Rozporządzenie Komisji (EWG) nr 1859/82 z 12 lipca 1982 r., Rozporządzenie nr 118/66/EWG.

Za realizację FADN odpowiedzialne są powołane Agencje Łącznikowe w poszczególnych krajach członkowskich UE. Przygotowują one po zakończeniu roku obrachunkowego, sprawozdania z gospodarstw rolnych należących do reprezentatywnej próby gospodarstw, zatwierdzonej ostatecznie przez Komisję.

Agencje Łącznikowe przesyłają te sprawozdania w postaci plików elektronicznych do Komisji Europejskiej. Przeprowadza ona kontrolę Danych rachunkowych, a następnie prezentuje zagregowane dane w wynikach standardowych.

Obecnie system FADN funkcjonuje już w 27 Krajach Członkowskich UE i uczestniczy w nim ponad 81 tysięcy gospodarstw rolnych.

FADN UE został tworzony etapowo w miarę poszerzania Unii Europejskiej, poczynając od 1965 r. na podstawie Rozporządzenia Rady EWG nr 79/65/EWG z dnia 15 czerwca 1965 r. w sprawie utworzenia sieci zbierania danych rachunkowych dotyczących dochodów i działalności gospodarstw rolnych w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej. W początkowej fazie w sześciu krajach założycielskich, a po poszerzeniu w 1973 r. w Wielkiej Brytanii, Irlandii i Danii, w Grecji od 1981 r., w Hiszpanii i Portugalii od 1986 r., w Finlandii, Szwecji i Austrii od 1995 r., od 1 maja 2004 r. na Cyprze, w Estonii, Litwie, Łotwie, Polsce, Słowacji, Słowenii, Republice Czeskiej, na Węgrzech i na Malcie, a od 2007 r. w Rumunii i w Bułgarii. Obecnie FADN funkcjonuje na terenie 27 krajów członkowskich UE¹⁶⁵.

Treść Traktatu Rzymskiego tworzącego Europejską Wspólnotę Gospodarczą, a tak że preambuła do rozporządzenia ustanawiającego FADN objaśniają cele i okoliczności utworzenia Sieci Danych Rachunkowych Gospodarstw Rolnych Farm Accountancy Data Network – FADN. W Traktacie Rzymskim w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej Wspólny Rynek, w części bezpośrednio dotyczącej rolnictwa, określono, że wspólny rynek obejmuje tak że gospodarkę rolną i handel produktami rolnymi, a dla sprawnego

¹⁶⁵ Bojar W.L., *Wykorzystywanie mechanizmów systemu ekspertowego w zarządzaniu przedsiębiorstwami rolnymi*. Postępy nauk rolniczych 6/2005, Wydział Nauk Rolniczych, Leśnych i Weterynaryjnych PAN, Warszawa, 2005, s. 127–128.

działania i rozwoju wspólnego rynku produktów rolnych członkowie wspólnoty ustalą wspólną politykę rolną.

Sejm RP uchwalił 29 listopada 2000 r. ustawę o zbieraniu i wykorzystywaniu danych rachunkowych z gospodarstw rolnych. (Dz. U. Nr 3 poz. 20 z 2001 r. z późniejszymi zmianami w ramach dostosowywania polskiego prawa do *acquis communautaire* Unii Europejskiej)

FADN w Polsce to system zbierania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych. Jest jednym z narzędzi, które pomagają w programowaniu i realizacji zadań wspólnej polityki rolnej. Od 2004 roku badania w ramach Systemu Zbierania Danych o Produktach Rolniczych przeprowadzane są za pośrednictwem Biur Rachunkowych Polskiego FADN, rozmieszczonych na terenie całej Polski. Nie wszystkie jednak Biura gromadzą dane dla każdej z badanych w określonym roku działalności. Przy wyborze Biur do przeprowadzenia badań kosztowych wykorzystywane są także dane statystyczne np. z Powszechnego Spisu Rolnego z roku 2002, czy spisów rocznych. Uczestniczący w Polskim FADN rolnicy prowadzą zestaw dokumentów, dzięki którym możliwe jest pozyskiwanie określonych danych rachunkowych.

Należą do nich:

- Spis Aktywów i Zobowiązań Indywidualnego Gospodarstwa Rolnego (SAiZ)
- Spis Wybranych Aktywów i Zobowiązań Indywidualnego Gospodarstwa Rolnego (SWAiZ).
- Książka Wpływów i Wydatków Indywidualnego Gospodarstwa Rolnego (KWiW)
- Książka Obrotów i Zaszłości Indywidualnego Gospodarstwa Rolnego (KOiZ).

Dokumenty te uzupełniają: Instrukcja Prowadzenia Zapisów w Książkach Rachunkowych oraz Instrukcja Kodowania z Wykazem Kodów. Ten drugi dokument wyjaśnia stosowanie oznaczeń zapisów w księgach rachunkowych, które umożliwia wykorzystanie techniki informatycznej przy obsłudze rachunkowości. Po zakończeniu roku obrachunkowego dane z ksiąg rachunkowych są wprowadzane do komputera. Wspomniana technika informacyjna to aplikacja komputerowa nosząca nazwę Polski FADN. Umożliwia ona m.in. wczytywanie, kopiowanie i eksportowanie danych rachunkowych do Biura Rachunkowego. Ponadto, posiada ona funkcję testowania wczytanych danych, które weryfikuje ich bezbłądność. Prócz algorytmicznych metod testowania poprawności ewidencjonowanych danych, istnieją również procedury kontrolne w formie

przeprowadzanych w gospodarstwach audytów. Dotyczą one zgodności prowadzonej ewidencji z wytycznymi Instytutu, a także oceny poprawności danych.

Dane pochodzące z FADN służą przede wszystkim do corocznego określania dochodów gospodarstw rolnych funkcjonujących w Unii Europejskiej, analizy struktury przychodów i kosztów gospodarstw rolnych, oceny skutków projektowanych zmian w zakresie wspierania rolnictwa w UE, a w szczególności określenia poziomu cen. Reprezentatywność gospodarstw rolnych, z których będą zbierane dane rachunkowe, dla poszczególnych kierunków produkcji, potencjalnej wielkości dochodów z prowadzonej działalności rolniczej oraz położenia geograficznego gospodarstw rolnych, dobrowolność uczestniczenia rolników w badaniach, zachowanie poufności danych indywidualnych. Z punktu widzenia podjętego tematu rachunkowości rolne FADN i wymogów ewidencyjnych, najistotniejszą zasadą obowiązującą w systemie FADN jest zasada dobrowolności udziału. Oznacza to, że dane są zbierane jedynie w tych gospodarstwach, których właściciele wyrażą na to zgodę. Należy także zauważyć, że ewidencja prowadzona dla celów systemu FADN nieco odbiega od tej wymaganej przepisami rachunkowości.

W przypadku, gdy gospodarstwo rolne podlega obowiązkowi prowadzenia ksiąg rachunkowych, a jednocześnie uczestniczy w systemie FADN, musi prowadzić podwójną ewidencję. W praktyce można tak opracować zasady ewidencji, by służyła ona obu celom, choć występujące rozbieżności będą wymuszały odmienną klasyfikację danych i różne raportowanie wyników. Ze względu na dość powszechne nazywanie systemu FADN rachunkowością rolną obowiązki wynikające z ustawy o rachunkowości nazywać rachunkowością w rolnictwie¹⁶⁶.

Większość gospodarstw indywidualnych to gospodarstwa niewielkie, o powierzchni do 5 ha. Jednak wielkość powierzchni użytkowej nie musi przesądzać o wysokości przychodu gospodarstwa rolnego, która to wartość jest determinantą obowiązku prowadzenia ksiąg rachunkowych¹⁶⁷.

Zestawione w tabeli 3 wartości ukazują, że nawet w przypadku gospodarstw o największej powierzchni i jednocześnie największej wartości produkcji ich przychody są znacząco niższe od limitów określonych w ustawie o rachunkowości. W 2005 r. limitów powodujący obowiązek prowadzenia ksiąg rachunkowych w 2006 r. – wynosił 3 133 280 PLN⁴. Potwierdzeniem analizy

¹⁶⁶ Concept of FADN, (on-line) Strona Komisji Europejskiej [dostęp dnia 18 lutego 2009] http://ec.europa.eu/agriculture/rica/concept_en.cfm.

¹⁶⁷ DUCZKOWSKA-MAŁYSZ K.: *Modernizacja wsi i rolnictwa a reforma finansów publicznych*.

danych statystycznych jest przykład dużego indywidualnego gospodarstwa rolnego o powierzchni 68,5 ha, w którym użytki rolne stanowią 67,5 ha. Gospodarstwo rolne prowadzi produkcję zarówno roślinną, jak i zwierzęcą. Główne uprawy to żyto, pszenica jara, owies i ziemniaki, a produkcja zwierzęca obejmuje chów trzody chlewnej oraz chów bydła mlecznego w cyklu zamkniętym. Roczny przychód tego gospodarstwa w 2004 r. wyniósł 97 tys. PLN. Jest to kwota niemalże 30-krotnie niższa od limitu 800 000 € obligującego do prowadzenia ksiąg rachunkowych. Relatywnie niewielka liczba gospodarstw będzie musiała spełniać wymogi ewidencyjne wynikające z przepisów ustawy o podatku dochodowym. Są to bowiem te gospodarstwa, które prowadzą obok działalności rolniczej inną działalność, przynoszącą przychody. Zgodnie z danymi statystycznymi, jest to jedynie 5,7% wszystkich gospodarstw. Ponadto, wśród grupy podmiotów zobligowanych do prowadzenia ewidencji podatkowej część prowadzi ją w formie uproszczonej¹⁶⁸.

Analiza stanu prawnego oraz danych empirycznych pozwala wysnuć wniosek, że obowiązki wynikające z ustawy o rachunkowości będą dotyczyły tylko nielicznych gospodarstw rolnych. Wiąże się to z faktem, że prawie wszystkie gospodarstwa w Polsce to niewielkie gospodarstwa indywidualne. Ich przychody są znacząco niższe od limitu 800 000 €, ustalonego przepisami ustawy o rachunkowości. Jednocześnie brak obowiązku prowadzenia ewidencji przychodów, nawet na potrzeby podatku VAT, uniemożliwia obiektywne ustalenie, czy w przypadku konkretnego gospodarstwa rolnego limit prawa bilansowego został osiągnięty, czy też nie¹⁶⁹. Drugą grupą gospodarstw, które mogą być zobligowane do prowadzenia ksiąg rachunkowych, są gospodarstwa podlegające ustawie o rachunkowości ze względu na formę organizacyjno-prawną. Jest to jednak bardzo nieliczna grupa podmiotów, stanowiąca zaledwie 0,16% całej populacji gospodarstw rolnych w Polsce. Ponadto, nie wszystkie gospodarstwa w tej grupie są zobligowane do prowadzenia ksiąg rachunkowych. Z całą pewnością obowiązek ten dotyczy gospodarstw państwowych, ale stanowią one tylko nieznaczny odsetek (w 2005 r. 0,04%) wszystkich gospodarstw rolnych w Polsce. Nieco powszechniej powinna być prowadzona ewidencja związana z podatkiem dochodowym, jednak odsetek gospodarstw prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą jest niewielki. W związku z ograniczoną liczbą

¹⁶⁸ GORAJ L., KRUK K., WINTER M., SZADKOWSKA-RUCIŃSKA M.: *Elementy rachunkowości. Podręcznik dla uczniów średnich szkół rolniczych, nr w wykazie 89/99*. Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa – FAPA, Warszawa 1998.

¹⁶⁹ GORAJ L., MAŃKO S., SASS R., WYSZKOWSKA Z.: *Rachunkowość rolnicza*. Difin, Warszawa 2004.

gospodarstw zobligowanych do prowadzenia ewidencji księgowej system FADN (nazywany potocznie rachunkowością rolną) jest uzupełniającym źródłem wiarygodnych danych o charakterze finansowym dotyczących rolnictwa. Warto wspomnieć, że udział w systemie zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych jest dobrowolny. Stąd też, mówiąc o wymogach ewidencyjnych dotyczących gospodarstw rolnych, trzeba mieć to na uwadze. Dodatkowo, pewną ułomnością FADN jest prezentacja danych uśrednionych, niedających otoczeniu obrazu pojedynczego gospodarstwa. Należy też pamiętać, że system FADN nie jest rachunkowością w rozumieniu przepisów prawa bilansowego i nie może być z nią utożsamiany. Brak powszechnego obowiązku prowadzenia ewidencji przez rolników powoduje, że rachunkowość nie jest wykorzystywana w tym sektorze jako narzędzie skutecznego zarządzania. Dane księgowe mogłyby być przydatne przy podejmowaniu decyzji, planowaniu i ocenie dotychczasowych działań. Użyteczność informacji płynących z systemu rachunkowości może być argumentem za jej prowadzeniem pomimo braku takiego obowiązku¹⁷⁰.

Strona internetowa Polskiego FADN jest źródłem bardzo dokładnych informacji o systemie. Znajdują się tam wszystkie informacje dotyczące metodyki i organizacji badań FADN. Są one publikowane w formie oficjalnych, ogólnodostępnych dokumentów i publikacji. Ważny podkreślenia jest również fakt, iż strona ta za pomocą formularza kontaktowego umożliwia zgłaszanie ewentualnych uwag lub pytań związanych z prowadzeniem rachunkowości rolniczej. Na stronie internetowej znajdują się także użyteczne porady oraz platforma e-learningowa, która udostępnia szereg interaktywnych kursów szkoleniowych¹⁷¹.

¹⁷⁰ Nowak E. 2008, *Rachunkowość kurs podstawowy*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.

¹⁷¹ FADN i Polski FADN, IERiG_ – PIB, Warszawa, 2009, www.fadn.pl

12.4. Bilans finansowy gospodarstwa rolnego

JAKOŚĆ GLEB W GOSPODARSTWIE

Tabela 1. Gleby w gospodarstwie

Grunty orne			
Klasa bonitacyjna	Powierzchnia (ha)	Grunty własne/grunty dzierżawione(ha)	
I			
II			
IIIa			
IIIb			
IVa			
IVb			
V			
VI			

Użytki zielone			
Klasa bonitacyjna	Powierzchnia (ha)	Grunty własne/grunty dzierżawione(ha)	
I			
II			
III			
IV			
V			
VI			

	Powierzchnia (ha)	Grunty własne/grunty dzierżawione	
Inne użytki(jakie)			
Nieuzytki			

Tabela 2. Produkcja zwierzęca w gospodarstwie (stan stada na koniec roku)

Obsada zwierząt	2014	2015	2016	2017	2018	2020	Wydajność (ton/sztukę, litr/sztukę) w 2019	Produkcja razem 2019 (7x8)	Cena z 1 kg, litr 2019	Zużycie wewnętrzne 2019 (wartość)	Wartość produkcji razem (wartość)
Bydło mleczne											
– w tym krowy mleczne (dojone)											
Pozostałe bydło (mięsne)											
Ciełeta											
Jałówki młode											
Jałówki starsze (cielne)											
Buhaje											
Drób											
Trzoda chlewna											
Pozostałe zwierzęta											
Razem											

Tabela 3. Budynki i budowle w gospodarstwie w 2019 roku

Rodzaj budynku lub budowli (w tym budynki mieszkalne)	Rok budowy lub nabycia (lata)	Dalszy okres trwania (w opinii rolnika)	Wymiary (dł. x szer.)	Wartość bieżąca w zł	Wartość odtworzeniowa (aktualna cena nowego budynku)	Amortyzacja (wartość odtworzeniowa/wiek dalszy okres trwania)
DOM						
Obora						
Stodoła						
Garaż						
Inne (jakie?)						
RAZEM	X	X	X			

Tabela 4. Składniki majątku (sprzęt rolniczy, maszyny) powstałe lub nabyte

Rodzaj maszyny lub urządzenia	Rok zakupu	Lata	Dalszy okres trwania	Bieżąca wartość	Wartość odtworzeniowa	Amortyzacja	Wysokość dofinansowania z UE	Źródło kapitału (gotówka/, kredyt)
agregat uprawowy								
agregat prądowłrczy								
Brona								
Chłodziarka do mleka								
Ciągnik								
Ciągnik								
Ciągnik								
Dojarka								
Glebożyzarka								
Głębosz								
Kultywator								
Kosiarka rotacyjna/dys								
Laweta do bel								
Ładowacz czołowy TU								
Ładowarka teleskopowa								
mieszalnik pasz								
Opryskiwacz								
Owijarka								
Pług								
Pompa do gnojowicy								
Przyczepa								
Przyczepa								
przyczepa samobierająca								
prasa belująca								
Prasoowijarka								
Przenośnik								
przetłuszczaczozgrabia								
Rozdrabniacz								

Rodzaj maszyny lub urządzenia	Rok zakupu	Lata	Dalszy okres trwania	Bieżąca wartość	Wartość odtworzeniowa	Amortyzacja	Wysokość dofinansowania z UE	Źródło kapitału (gotówka/, kredyt)
rozzutnik obornika								
rozsiewacz nawozów								
siewnik do zbóż								
siewnik do kukurydzy								
system do zadawania pasz								
wóz asenizacyjny (beczkowóz)								
wóz paszowy								
wycinak								
zbiornik na mleko								
zbiornik na olej opałowy								
zgrabiarka								
zgarniacz obornika								
wymiana pokrycia dachowego								
zestaw pomp								
zestaw uprawowo-siew								
Inne maszyny								
Razem	x	x	x				x	x

Tabela 5. Wyposażenie (roboty udojowe, dojarki, schładzalnik, mierniki, itp.)

Rodzaj, typ, moc	Rok zakupu	Dalszy okres trwania	Wartość bieżąca	Wartość odtworzeniowa	Amortyzacja
Dojarka					
Schładzarka, zbiornik na mleko					
Agregat prądowórczy					
Inne					
Razem	X	X			

Tabela 6. Rodzaj uprawianych roślin, produkcja w ostatnim roku

Uprawa	Powierzchnia (ha)	Plony z 1 ha (tony)	Cena za 1 t	Produkcja (kolumna 2x3) w tonach	Zużycie w gospodarstwie (tony)	Wartość zużycia (w złotych)	Wartość produkcji (cena x produkcja) w złotych
1	2	3	4	5	6	7	8
Zboża w tym:							
– Pšenica							
– Pszenżyto							
– Żyto							
– Owies							
– Jęczmień							
– Mieszanka							
– Inne							
Kukurydza							
– na paszę							
– na ziarno							
Użytki zielone							
– Łąki							
– Pastwiska							
Inne uprawy:							
Razem		X	X				

Tabela 7. Przychody gospodarstwa

Rodzaj przychodów w gospodarstwie	Wartość przychodów (kwoty brutto – całkowite) w tys. za rok:					2019
	2014	2015	2016	2017	2018	
Sprzedaż produkcji roślinnej						
Sprzedaż produkcji zwierzęcej						
Sprzedaż innej produkcji						
Sprzedaż maszyn, złomu, itp.						
Zatrudnienie poza gospodarstwem i inne						
Usługi mechanizacyjne kombajnem, traktorem i inne						
Usługi warsztatowe						
Kredyty pożyczki, dotacje krótkoterminowe (do 1 roku)						
Kredyty pożyczki, dotacje długoterminowe (powyżej 1 roku)						
Renty, odszkodowanie, emerytury i inne						
Dopłaty bezpośrednie (JPO, UPO, ONW, PRŚ itp)						
Inne dopłaty z UE (PROW)						
Inne przychody związane z gospodarstwem np. agroturystyka						
Inne socjalne (np. 500+)						
Inne nadzwyczajne						
RAZEM						

Tabela 8. Saldo dopłat i podatków

Lp	Rodzaj	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1	Dopłaty do produkcji roślinnej						
2	Jednolita płatność obszarowa,						
3	Płatności uzupełniające						
4	ONW						
5	Podatki						
6	Saldo						

Tabela 9. Rozchody poniesione w ciągu roku na produkcję rolniczą

Rodzaj rozchodu	Liczba jednostek (ton, m ³ , szt, kg, itp.)	Wartość rozchodów (tys. zł) w latach					
		2014	2015	2016	2017	2018	2019
Zakup nasion lub sadzeniaków							
Zakup cieląt, jałówek i innych zwierząt							
Zakup pasz treściwych i koncentratów							
Zakup, siana, słomy i innych							
Nawozy wapniowe							
Nawozy azotowe							
Nawozy fosforowe							
Nawozy potasowe							
Środki ochrony roślin							
Leki i usługi weterynaryjne							
Środki czystościowe							
Paliwa stałe (np. węgiel, drewno, koks, itp.)							
Gaz (np. butle gazowe, lub samochodowy)							
Etylina (benzyna)							
Olej napędowy							
Olej opałowy (mazut)							
Oleje smarowe, smary							
Oplaty za wodę							
Energia elektryczna (kwh)							
Oplaty telefoniczne radiowe telewizyjne i inne							
Części wymienne							
Inne materiały do naprawy środków technicznych							
Materiały eksploatacyjne							
Materiału budowlane do napraw budynków							
Usługi konserwacyjno-budowlane							
Usługi warsztatowe (techniczne, naprawcze i inne)							
Usługi mechanizacyjne agregatami ciągnikowymi							

Usługi mechanizacyjne kombajnami z zewnątrz							
Usługi transportowe samochodami z zewnątrz							
Inne nakłady (jakie?)							
Zakup ziemi							
Zakup maszyn							
Materiały do inwestycji budowlanych							
Usługi budowlane inwestycyjne							
Inne rozchody							
Podatek rolny i od nieruchomości							
Ubezpieczenie komunikacyjne i inne obowiązkowe							
Ubezpieczenie dobrowolne środków trwałych							
Składki obowiązkowego ubezpieczenia ludzi							
Inne ubezpieczenia (jakie?)							
Splata kredytów krótkoterminowych (do 1 roku), w tym odsetki							
Splata kredytów długoterminowych (pow. 1 roku) w tym odsetki							
Inne rozchody niematerialne (jakie?)							
Straty nadzwyczajne							
Razem							

Tabela 10. Koszty czynników zewnętrznych w ostatnim roku

Lp	Rodzaj	Wartość przychodów	
		tys. zł	(%)
1	Koszty zatrudnienia pracowników		
2	Koszty kredytów		
3	Koszty wynajmu maszyn		
4	Suma		

Tabela 11. Dochód na gospodarstwo rolne w ostatnim roku

Lp	Rodzaj przychodów w gospodarstwie	Wartość przychodów	
		tys. zł	(%)
1	Wartość produkcji ogółem (tabela 2 + tabela 7)		
2	Zużycie pośrednie w gospodarstwie (tabela 2 + tabela 7)		
3	Koszty bezpośrednie (tabela 10)		
4	Saldo bieżących dopłat i podatków (tabela 9)		
5	Wartość dodana brutto (pozycja w tabeli (1 - 2 - 3) + 4)		
6	Amortyzacja (tabela 4)		
7	Wartość dodana netto (pozycje w tabeli 5 - 6)		
8	Koszty czynników zewnętrznych (tabela 11)		
9	Saldo dopłat i podatków związanych z inwestycjami		
10	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (wiersze 7 - 8)		

Tabela 12. Bilans majątkowy gospodarstwa w ostatnim roku

Lp	Rodzaj przychodów w gospodarstwie	Wartość	
		tys. zł	(%)
1	Aktywa trwałe, w tym:		
2	Ziemia, uprawy trwałe (strona 1)		
3	Budynki (tabela 3)		
4	Maszyny i urządzenia (tabela 4+5+6)		
5	Zwierzęta reprodukcyjne płci żeńskiej (tabela 2 krowy mleczne)		
6	Aktywa bieżące, w tym:		
7	Zwierzęta produkcyjne (tabela 2 zwierzęta pozostałe, cielęta itd.)		
8	Zapasy produktów rolnych (tabela 7)		
9	Pozostałe aktywa bieżące		
10	Kredyty długo i średnioterminowe		
11	Kredyty krótkoterminowe		
12	Aktywa razem		
13	Kapitał własny (aktywa razem – zobowiązania razem (10+11))		

Literatura:

1. Aleszczyk J., *Rachunkowość finansowa od podstaw*, Zysk i S-ka, Poznań 2012.
2. Bartoszewicz A., Burchart R., Dynowska J., *Finansowo-zarządcze aspekty sprawozdawczości przedsiębiorstw*, Instytut Badań Gospodarczych, Olsztyn 2021.
3. Bednarek P., *Controlling w zarządzaniu gminą*, PWE, Warszawa 2007.
4. Bereźnicka J., Franc-Dąbrowska J., *Podstawy rachunkowości*, Wyd. SGGW, Warszawa 2006.
5. Bojar W.L., *Wykorzystywanie mechanizmów systemu ekspertowego w zarządzaniu przedsiębiorstwami rolnymi*. Postępy nauk rolniczych 6/2005, Wydział Nauk Rolniczych, Leśnych i Weterynaryjnych PAN, Warszawa, 2005, s. 127–128.
6. Borowska G., *Zasady rachunkowości*, wyd. WSiP, Warszawa 2006.
7. Bórawski P., *Ocena składników bilansu majątkowego przedsiębiorstw na przykładzie województwa warmińsko-mazurskiego*, *Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, Nr 64, SGGW w Warszawie, Warszawa 2008.
8. Bórawski P., Żuchowski I., *Podstawy metod wyceny przedsiębiorstw*, Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Społeczna w Ostrołęce, Ostrołęka 2009.
9. Buczkowska A., *Pomiar i udokumentowanie procesów gospodarczych, (w:) Podstawy rachunkowości*, pod red. K. Sawickiego, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1997.
10. Cebrowska T., *Wynik finansowy, (w:) Rachunkowość finansowa*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości, Warszawa 1995.
11. Concept of FADN, (on-line) Strona Komisji Europejskiej [dostęp dnia 18 lutego 2009] http://ec.europa.eu/agriculture/rica/concept_en.cfm.
12. Dobija M., *Rachunkowość zarządcza i controlling*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997.
13. Duczkowska-Małysz K.: *Modernizacja wsi i rolnictwa a reforma finansów publicznych*.
14. Dziuba-Burczyk A., *Podstawy rachunkowości w świetle międzynarodowych standardów*, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne Sp. z o.o., Kraków 2003.
15. FADN i Polski FADN, IERiG_ – PIB, Warszawa, 2009. www.fadn.pl.

16. Fedak Z., *Zasady wyceny pasywów bilansu oraz ustalanie wyniku finansowego*, „Rachunkowość”, Zeszyt Specjalny, Warszawa 1999.
17. Frymark I., *Rachunkowość handlowa*, Warszawa 2002.
18. Gajl N., *Finanse i prawo finansowe*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1992.
19. Gierusz B., *Podręcznik samodzielnej nauki księgowania*, Wyd. ODDK, Gdańsk 2009.
20. Goraj L., Kruk K., Winter M., Szadkowska-Rucińska M.: *Elementy rachunkowości. Podręcznik dla uczniów średnich szkół rolniczych*, nr w wykazie 89/99. Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa – FAPA, Warszawa 1998.
21. Goraj L., Mańko S., Sass R., Wyszowska Z.: *Rachunkowość rolnicza*. Di-fin, Warszawa 2004.
22. Górski J., *Ogólna teoria rachunkowości*, Warszawa 1966.
23. Grabowska K., *Gospodarka zapasami i magazynem cz. 3*, Warszawa 2010.
24. *Inwentaryzacja składników majątku*, „Dodatek Nr 12 do Zeszytu Metodycznego Rachunkowości” 2010, Nr 19(283).
25. Jaklik A., Micherda B., *Zasady rachunkowości*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1997.
26. Jankowska M., *Zasady rachunkowości a zasady prawa podatkowego*, Roczniki Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu, Toruń 2005.
27. Kaczmarek T., *Zarządzanie płynnością finansów, małych i średnich przedsiębiorstw – ujęcie praktyczne*, Centrum Doradztwa i Informacji, Warszawa 2007.
28. Kiziukiewicz T. (red.), *Rachunkowość*, Wyd. Ekspert, Warszawa 2004.
29. Kiziukiewicz T., *Rachunkowość nie tylko dla księgowych*, PWE, Warszawa 2007.
30. Kiziukiewicz T., *Rachunkowość w zarządzaniu jednostkami gospodarczymi*, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2007, s. 29.
31. Klimas M., *Podręczna Encyklopedia Rachunkowości*, Poltex, Warszawa 1997.
32. Klimas M., *Podręczna encyklopedia rachunkowości*, Wyd. 2 rozsz., Poltext, Warszawa 2000.
33. Kochalski C., *Koszty w przedsiębiorstwie zarządzanym przez wartość*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2006.

34. Kołaczyk Z., *Rachunkowość przedsiębiorstw*, Wydawnictwo eMPI, Poznań 2001.
35. Korenik D., *Innowacyjne usługi banku*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
36. Krześniak K., *Podstawy rachunkowości. Podręcznik do nauki zawodów: technik agrobiznesu, technik obsługi turystycznej, technik hotelarstwa*, PWN, Warszawa 2006.
37. Krzyżkiewicz Z., Jaworski L. W., Puławski M., *Leksykon bankowo-giełdowy*. Poltext, Warszawa.1998.
38. Kuczyńska-Cesarz A., *Podręcznik Rachunkowości*, Część II, Delfin, Warszawa 2003.
39. Maciejewska J., *Rachunkowość finansowa*, Wyd. WSiP, Warszawa 2000.
40. *Mała encyklopedia rachunkowości*, red. S. Skrzywan, PWE, Warszawa 1971.
41. Maślanka T., *Przepływy pieniężne w zarządzaniu finansami przedsiębiorstw*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 2008.
42. Matuszewicz J., Matuszewicz P., *Rachunkowość od podstaw*, ZDF-K Finans-Servis, Warszawa 2003.
43. Matuszkiewicz J., Matuszkiewicz P.: *Rachunkowość od podstaw*, Stowarzyszenie księgowych w Polsce, Oddział Okręgowy w Warszawie, Wyd Finans – Servis, Warszawa 1993.
44. Michalski G., *Analiza i ocena sytuacji finansowej MSP*, (w:) Pluta W. (red.) *Finanse małych i średnich przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa 2004, s. 37-48.
45. Micherda B., *Podstawy rachunkowości, Aspekty teoretyczne i praktyczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.
46. Micherda B., *Podstawy rachunkowości*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2002.
47. Micherda B., Pogodzińska – Mizdrak E., *Dynamiczny rachunek majątku i kapitału*, (w:) Micherda B. (red.), *Podstawy rachunkowości. Aspekty teoretyczne i praktyczne*, PWN, Warszawa 2005.
48. *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości*, International Accounting Standards Committee, London 1999.
49. Misińska D., *Podstawy rachunkowości*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości, Warszawa 1995.

50. Naumiuk T., *Dowody księgowe*, Wyd. Prawno-Podatkowe, Warszawa 2000.
51. Niemczyk R., *Rachunkowość handlowa*, Część III, Warszawa 2010.
52. Niewiadoma M., *Rachunkowość teoria ogólna zadania z rozwiązaniami*, Difin, Warszawa, s. 27.
53. Nowak E. 2008, *Rachunkowość kurs podstawowy*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne
54. Nowak E., Piechota R., Wierzbński M., *Rachunek kosztów w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2004.
55. Nowak E., *Rachunkowość jako system informacyjny przedsiębiorstwa*, Prace Naukowe AE Wrocław 1994, Nr 690.
56. Nowak E., *Rachunkowość. Kurs Podstawowy*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007.
57. Olchowicz I., *Podstawy rachunkowości*, Difin, Warszawa 2009.
58. Olszak B., *Rachunkowość finansowa*, Wyższa Szkoła Zarządzania i Przedsiębiorczości, Łomża 1999.
59. Padurek B., *Zasady rachunkowości*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2009, s. 3.
60. Padurek B., *Rachunkowość przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2010.
61. Padurek B., Szpleter M., *Rachunkowość przedsiębiorstw*, Część IV, Wrocław 2008.
62. Padurek B., Szpleter M., *Rachunkowość przedsiębiorstw*, Część IV, Wrocław 2012.
63. Paszula M., *Koszty w układzie rodzajowym zużycie materiałów i energii*, Difin, Warszawa 2007.
64. Patterson R., *Kompendium terminów z zakresu finansów po polsku i angielsku*. Wyd. Zielona Sowa Sp. z o.o., Kraków 2011.
65. Pomykało W., *Encyklopedia biznesu*, Tom 2, Fundacja Innowacji, Warszawa 1995.
66. *Rachunkowość krok po kroku*, „Dodatek Nr 9 do Zeszytów Metodycznych Rachunkowości” Nr 13/2010, Wydawnictwo Podatkowe GOFIN sp. z o.o.
67. *Ryczałt, karta podatkowa, podatkowa księga przychodów i rozchodów – ćwiczenia*, Wrocław 2009.

68. Sawicki K. (red.) *Rachunkowość finansowa przedsiębiorstw według polskiego prawa bilansowego oraz Dyrektyw UE i MSR/MSSF*, Wydawnictwo Expert, Wrocław 2008, s. 13.
69. Sawicki K. (red.), *Podstawy rachunkowości*, PWE, Warszawa 1996, s. 272.
70. Sawicki K. (red.), *Podstawy rachunkowości*, PWE, Warszawa 2005.
71. Sawicki K. (red.), *Polityka bilansowa i analiza finansowa. Nowoczesne instrumenty zarządzania firmą*, „Ekspert”, Wrocław 2002.
72. Sawicki K. (red.), *Rachunek kosztów*, Tom I, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 1996.
73. Sawicki K. (red.), *Rachunkowość finansowa*, PWE, Warszawa 1999.
74. Sawicki K., *Analiza kosztów firmy*, PWE, Warszawa 2006.
75. Skrzywana S. (red.), *Mała encyklopedia rachunkowości*, PWE, Warszawa 1991.
76. Sojak S., Stankiewicz J., *Podstawy rachunkowości*, TNOiK, Toruń 2004.
77. Sojak S., Stankiewicz J. (red.), *Podstawy rachunkowości*, TNOiK Dom Organizatora, Toruń 2002.
78. Sojak S., *Teoretyczne podstawy rachunkowości*, (w:) S. Sojak, J. Stankiewicz (red.) *Podstawy rachunkowości*, TNOiK, Toruń 1995.
79. Szczęsny W., *Finanse. Zarys wykładu*, Difin, Warszawa 2009.
80. Śliwa J., *Rachunkowość*, Wszechnica Polska Szkoła Wyższa TWP w Warszawie, Warszawa 2011.
81. Turyn J., *Rachunkowość finansowa*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2008.
82. Walińska E., Stępień-Andrzejewska J., Żurawska J., Jaroszczak A., *Rachunkowość finansowa a polskie prawo bilansowe*, Wydawnictwo Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 1998.
83. Waśniewski T., Skoczylas D., *Analiza wspomagania finansowego* (w:) Bednarski L., Waśniewski T. (red.) *Analiza finansowa w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, Fundacja na Rzecz Rachunkowości w Polsce, Warszawa 1996.
84. Wawrzyńczak-Jędryka (red.), *Rachunkowość i sprawozdawczość finansowa*, Wolters Kluwer Business, Warszawa 2007.
85. Winiarska K. (red.), *Podstawy rachunkowości*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2001.

86. *Zasady prowadzenia Podatkowej Księgi Przychodów i Rozchodów*, Wszechnica Podatkowa, 2011.
87. *Źródła finansowania działalności gospodarczej i montaż finansowy*, Fundacja Edukacji Europejskiej, Wałbrzych 2006.

Ustawy

1. Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości. Dz. U. 2021 poz. 217.
2. Ustawa z 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych. Dz. U. z 2021 poz. 1800.
3. Ustawa z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych. Dz. U. z 2021 poz. 1128.
4. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe. Dz. U. z 2020 poz. 1896.

Strony internetowe

<http://www.fee.hm.pl> (data dostępu 15.01.2015)

http://www.findict.pl/academy/rachunkowosc/podstawy_rachunkowosci/bilans/aktywa.php (data dostępu 15.01.2015)

http://accounts.republika.pl/ogolne_dow.html (data dostępu 15.01.2015)

<http://www.finanse.mf.gov.pl/vat/stawki-podatkowe;jsessionid=CCA7E81F77F4F20F1CA40D8E41245AC7>, (data dostępu 8.04.2015).

<http://poradnik.wfirma.pl/-elementy-skladowe-faktur-2013-rok>, (data dostępu 8.04.2015).

INFORMACJA O AUTORACH

Dr hab. Piotr Bórawski, prof. UWM jest pracownikiem Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie oraz na Wyższej Szkole Ekonomiczno-Społecznej w Ostrołęce. W roku 2002 uzyskał stopień doktora nauk ekonomicznych na Wydziale Zarządzania UWM w Olsztynie, a w 2014 doktora habilitowanego na Wydziale Nauk Ekonomicznych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Jest autorem ponad 240 publikacji z zakresu analizy ekonomicznej podmiotów gospodarczych i ekonomiki produkcji oraz agrobiznesu, publikuje w takich czasopismach jak: *Journal of Cleaner Production*, *Land Use Policy*, *Renewable Energy Journal*, *Energy*, *Energies*, *Agriculture*, *Sustainability* i innych.

Dr Aneta Beldycka-Bórawska jest adiunktem na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie. W 2021 roku uzyskała stopień doktora nauk ekonomicznych na Wydziale Nauk Ekonomicznych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Jest autorem ponad 60 publikacji w światowych czasopismach takich jak: *Journal of Cleaner Production*, *Land Use Policy*, *Renewable Energy Journal*, *Energy*, *Energies*, *Agriculture*, *Sustainability* i innych.

Dr Renata Burchart jest adiunktem na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie. W roku 2003 uzyskała stopień doktora nauk ekonomicznych na Wydziale Zarządzania UWM w Olsztynie. Jest autorem ponad 70 publikacji z zakresu rachunkowości finansowej, rachunkowości podatkowej oraz z zakresu ekonomii społecznej.

Dr Ireneusz Żuchowski jest adiunktem na Międzynarodowej Akademii Nauk Stosowanych w Łomży.